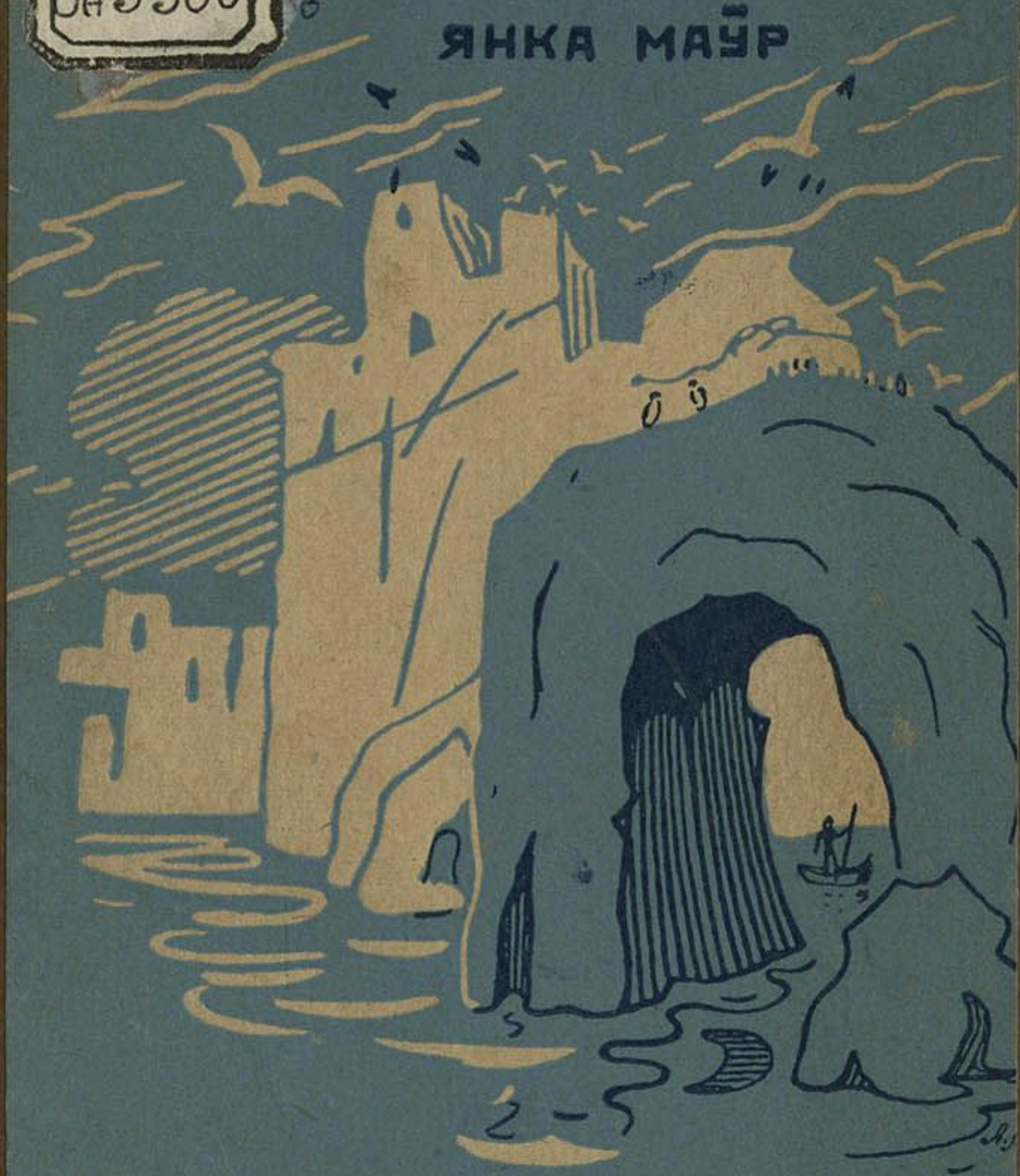

Ба 5500

ЯНКА МАЎР

Ба 5500

СЫН ВАДЫ

ДВБ

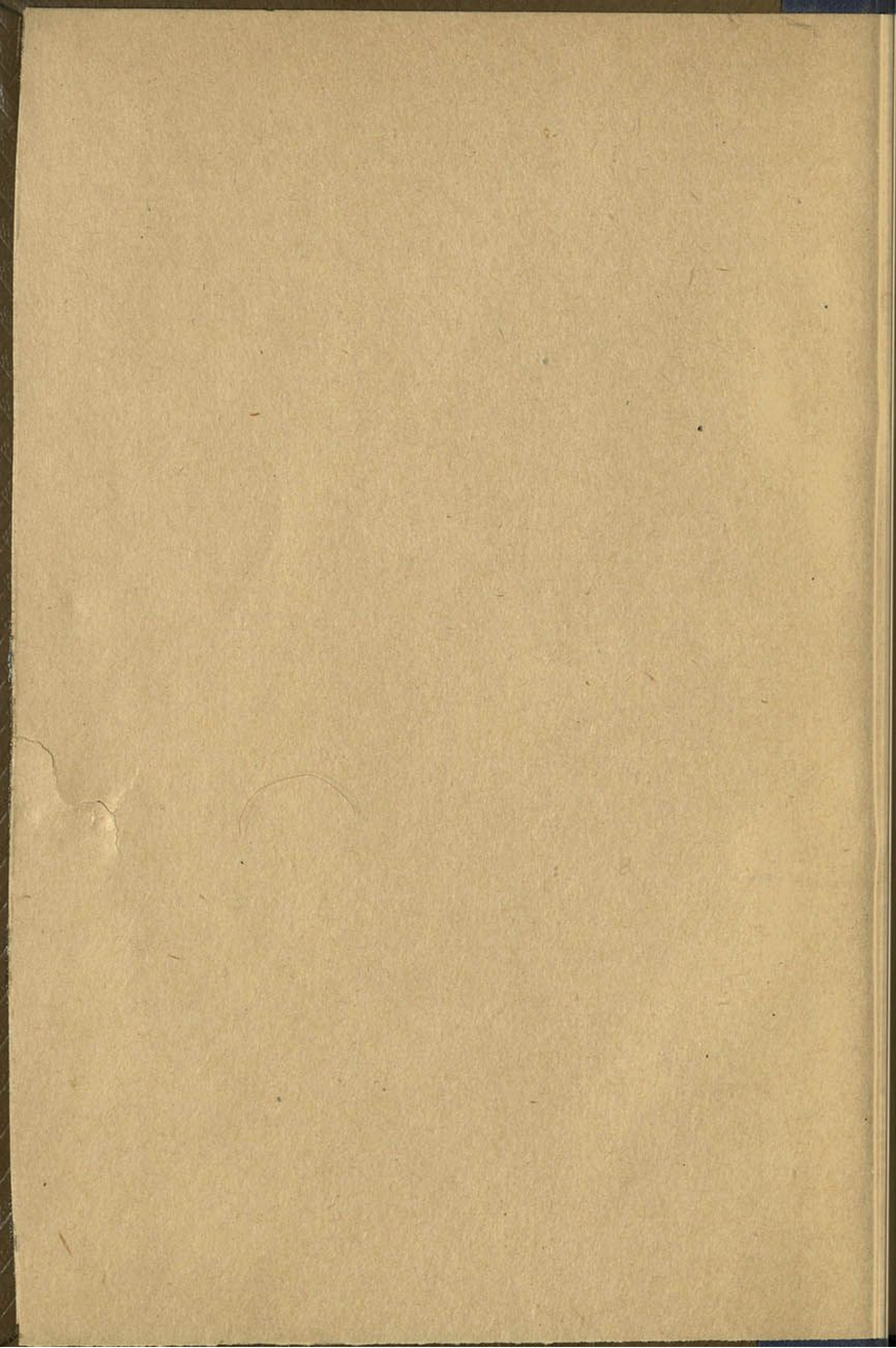

БА 5500

ЯНКА МАУР

СЫН ВАДЫ

АПОВЕСЬЦЬ З ЖЫЦЦЯ
НА ВОГНЕННАЙ ЗЯМЛІ

2

ВЫДАНЬНЕ ДРУГОЕ

61950 g
3

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСІ
ЮНДЗЕТСЭКТАР

М. Е Н С К

1932

Пров. 1939 г.

Инв. 1953 г. БА 5500.

Бел. андэс
1994 г. "

Рэдактар Валешка

Тэхрэдактар І. Жыпар

Здана ў друкарню 4-1—32 г.

Падпісана да друку 28-ІІ—32 г.

Вокладка і малюнкi мастака
А. Абрамава

Заказ № 60.

5.000 экз.

(7 арк.).

Галоўлітбел № 2153.

Друкарня імя Сталіна.

25. 11. 2009

Морскія людзі.—Дзіўны горад.—Раздураныя
кіцяняты.—Лодка ў паветры

Трэці дзень зле бура. Халодны васеньні дождж пырскае без перапынку, хоць стаіць лета: сьнежань месяц. Даждавая заслона схавала ўсе горы: толькі бліжэйшыя скалы нявыразна чарнеюцца. Наверсе сьвішча вецер, недзе далёка чуецца як раве мора, але тут, у гэтым карыдоры між стромкіх скал, яшчэ больш-менш ціха. Часам ўварвецца і сюды вецер, загудзе, завые, як злоўлены зьвер, але вузкую стужку вады расхваляваць ня можа. А потым зноў спакойна, толькі дождж булькае па вадзе ды наверсе вецер шуміць.

І трэці дзень, зашыўшыся ў шчыліну між скал, стаіць лодка Тойдо. Палова яе добра схавана пад страхой; сюды дождж амаль не дасягае. Тут і размясьцілася ўся сям'я Тойдо: жонка, 19-гадовы сын Манг і двое малодшых дзяцей—дзяўчынка дзесяці год і шасьцігадовы хлопчык.

Але з другога краю дождж ў лодку льецца.

— Вылівайце ваду!—час-ад-часу загадвае бацька. І тады дзеці чарапкамі і рукамі пачынаюць выплёхваць ваду з чаўна.

І так трымаюцца трэці дзень.

Можа вы падумаеце, што гэта якія-небудзь няўдалыя падарожнікі чакаюць у дарозе, пакуль скончыцца нянасьце?

Не, гэта звычайная сям'я ў звычайных умовах. Нікуды яны не сыпшаюцца: яны ў сваім доме—на лодцы. Зразумела, і яны жадаюць, каб дождж хутчэй скончыўся, але гэта ня надта ім рупіць, бо і дождж гэты таксама звычайнае зьявішча. І ўлетку і ў зімку—ён заўсёды восеньскі, халодны і цягнецца, бывае, цэлымі тыднямі.

Розьніца паміж летам і зімою толькі тая, што ўлетку ўсё-ж такі крыху цяплей, часам бывае 15° цяпла, часцей выпадаюць сонечныя дзянькі, і нават раз у год здараецца навальніца з громам і маланкаю, а ўзімку разам з дажджом часта ідзе сьнег, але марозу, як гэта мы разумеем, усё роўна няма.

Там наверсе, на горах, мароз бывае, сьнег застаецца і ўлетку, і ледавікі спускаюцца ўніз, але тут, на вадзе, можна сказаць, заўсёды восень.

Вось чаму нашы жыхары былі спакойныя і ня лічылі сябе няшчаснымі.

Народ гэты, так званыя фуіджы, здаўна ўжо жыў такім чынам у заходняй частцы Агнёвай Зямлі і бліжэйшых астравоў ля Паўднёвай Амэрыкі, або, лепш сказаць, ля Магелянавай пратокі.

Калі бываюць людзі горныя, стэпавыя, людзі лясоў і г. д., дык тут мы маем людзей мора, якія нараджаюцца, гадуюцца, живуць і паміраюць на вадзе, на моры.

Жыцьцё, як мы бачым, не салодкае. Чаму-ж яны абралі сабе гэты спосаб жыцьця?

Вельмі проста: бо на зямлі яшчэ горш, бо сядзець на голым камені сярод вады зусім немагчыма. І яны дапасавалі сваё жыцьцё да вады.

І ўвесь іх выгляд дапасаваўся да іх жыцьця.

З прычыны таго, што ўвесь свой век яны праводзяць скурчыўшыся на лодцы, што яны ня маюць

магчымасьці разьмяць сваё цела, яно зрабілася нейкае мяккае, пухкае, круглае, нібы раздутае, а рукі і ногі тонкія і кволыя. Асабліва кідаліся ў вочы маленькія дзеці: гэта былі нібы пузыры, у якія ўторкнуты тонкія дубцы.

Колер скуры брудна-жоўта, твар шырокі, вочы вузкія, але не касыя, як звычайна ў жоўтых людзей, а нос роўны, просты, нават прыгожы. Валасы чорныя, доўгія, спускаюцца ўніз, як кара, і каб іх не вырывалі сьпераду, то чалавек і сьвету ня бачыў бы.

Ня глядзячы на халодны клімат, яны былі голыя, але ў кожнага з шыі спускалася скура якога-небудзь морскага зьвера—маржа, морскага катка. Гэтыя скуры трэба лічыць не адзеньнем, а заслонай ад ветру. Імі прыкрывалі той бок, адкуль дзьмуў вецер, а другі бок заставаўся голым.

Тут-жа на лодцы была і ўся гаспадарка сям'і: гліняныя гаршкі, плеценыя торбачкі, нажы, зброя. Прылады былі рознастайныя: і каменныя, і касьцяныя, і з морскіх чарапашак, і нават заржавелая жалезная сякера. Асабліва каштоўным быў нейкі доўгі кавалак жалеза з крукам на канцы і з дзіркамі пасярэдзіне. Відаць было, што ён калісьці быў дапасован да нейкай будоўлі, але як сюды трапіў—невядома. Багацьцём былі і два жалезныя цьвікі.

Найважнейшае-ж месца займала вогнішча. Пасярэдзіне лодкі, досыць шырокай, была насыпана зямля і на ёй быў раскладзены агонь. Але ён ледзь тлеўся і не даваў ні сьвятла, ні цяплыні.

Дзяўчынка падкінула была кавалачак дрэва, але маці зараз-жа вызьвярылася на яе:

— Што ты робіш? Чаму адразу такі вялікі кавалак паклала?

І яна ўзяла гэты „вялікі кавалак“, велічынёю з лыжку, адламала ад яго кавалачак з палец і старань-ненька паклала ў агонь.

Каб ахаваць агонь ад дажджу, на трох коліках была павешана сплеченая з морскай травы тканіна. Ды і паліва складалася галоўным чынам з гэтай самай морскай травы; хоць і высушаная, яна слаба гарэла, бо была насычана морскай сольлю.

— Калі дождж працягнецца, нам ня хопіць паліва,—дадаў Тойдо.

Ніхто нічога не адказаў, бо і самі гэта добра ведалі.

Вось сярод туману нешта заварушылася, і праз хвіліну з'явілася другая лодка.

— Хто гэта? — запытаўся ціха Тойдо.

— Здаецца, Кос,—адказаў сын.

Гэта і быў іх бліжэйшы сусед Кос, такі самы гаспадар, як і Тойдо.

— Гэй, Кос! — крыкнуў Тойдо: — Чаму і куды ў такое надвор'е?

— Есьці няма чаго,—пачуўся голас з туману, і лодка прайшла міма. Тойдо зірнуў на спод сваёй лодкі і заўважыў, што і там засталася толькі некалькі маленькіх рыбак ды чарапашак. Дзеці ўзялі іх і паклалі ў гарачы попел. І сам Тойдо хацеў есьці, але прыходзілася пацярпець.

Ён усё пазіраў на неба, ці ня відна канца дажджу.

— Зараз дождж скончыцца,—нарэшце сказаў ён: — хмары паразрываліся на кавалкі.

І сапраўды, дождж патроху сыціхаў. Вось ужо раз-другі і сонца бліснула. Вось ужо і апошнія кавалкі хмар праляцелі на ўсход,—і перад вачыма паўстаў дзіўны куток зямлі.

Гэта быў нібы горад, горад ня горшы за Нью-Ёрк, толькі... мёртвы. Ва ўсе бакі разыходзіліся, перапляталіся вуліцы-каналы, а па баках іх ўздымаліся чорныя дамы-скалы. Ніводзін з іх ня быў падобны да другога, але ўсе разам стваралі ўражаньне казачнага гораду. Усе яны ўздымаліся сыцяной, ад некаторых выступалі ў ваду нібы ганкі, а вышэй бальконы. Уздымаліся царквы, вежы, вышынёю ў два кілёмэтры; верхавіны іх зьзялі на сонцы сваім адвечным сьнегам, а па баках спаўзалі сінія ледавікі.

На рагу дзвюх вуліц, з вышыні дзесяціпавярховага дому, падаў вадаспад. Па дарозе вада рассыпалася ў пыл і грала на сонцы ўсімі колерамі. А на процілеглай чорнай сыцяне вызначалася вясёлка.

Чароўны казачны горад, толькі жыхароў ня відаць. Апрача лодкі Тойдо, нідзе аніводнага чалавека. Але вось высока на выступе-бальконе аднаго гмаху паказаліся дзьве бела-шэрых постаці, а побач з чорных дзірак вокнаў выглядаюць яшчэ шмат белых дзяцей. Ці не жыхары вышлі палюбавацца добрым надвор'ем?

Вось пачуўся праразьлівы крык; некалькі з іх звалілася з вакна і паляцела ўздоўж вуліцы. Цяпер ўжо відаць, што гэта чайкі, а тыя два вялікія—гэта альбатросы. Рэдка іх можна бачыць на зямлі. Часьцей іх бачаць ў моры, за некалькі тысяч кілёмэтраў ад берагу. Нездарма распасьцёртыя крыльлі іх маюць 2,5 мэтры ўшыркі.

Тут яны могуць лічыць сябе роўнапраўнымі жыхарамі гораду. Ніхто ім ня можа пагражаць: эўропэйцаў тут ніколі ня бывае, а фуіджынцы, якія капошацца там ўнізе, ня могуць быць небясьпечнымі для іх.

Ну, а чайкі, дык тыя ўсюды адчуваюць сябе нібы дома, усюды падымаюць гармідар.

Але што гэта там такое? Нібы заварушыўся сьнег на скале! Потым узьляцела хмара птушак, але скала засталася такою самаю белаю, таксама варушылася і крычала.

Вось яно, самое галоўнае насельніцтва гэтага гораду! Відаць, ён не такі ўжо мёртвы, як здавалася.

Праз некаторы час заварушылася нешта і ў канцы вуліцы. З завароту выплылі два чорныя зьвяры і, гуляючы ды куляючыся, пачалі набліжацца да лодкі Тойдо.

Вада, якая заставалася спакойнаю нават у буру, цяпер захвалявалася, забілася аб сьцены. Рэха паняслося па цясьніне.

Па фантанах вады, якая ўзьлятала над галовамі гэтых жывёлін, адразу можна было пазнаць, што гэта былі кіты або, дакладней, два маленькія кіткі.

Трэба было толькі дзіву давацца, як спрытна рухаліся гэтыя нязграбныя жывёлы. То галовы, то хвасты мільгалі ў паветры, то ўсё цела цалкам выскаквала з вады, а потым плюхалася так, што ўсё навокала дрыжэла; то станавіліся рубам, то куляліся яны адзін праз аднаго. Адным словам, дурэлі, як належыць усім малым дзецям.

І дзеці Тойдо цешыліся, гледзячы на іх, крычалі, сьмяяліся; толькі самому Тойдо было не да сьмеху.

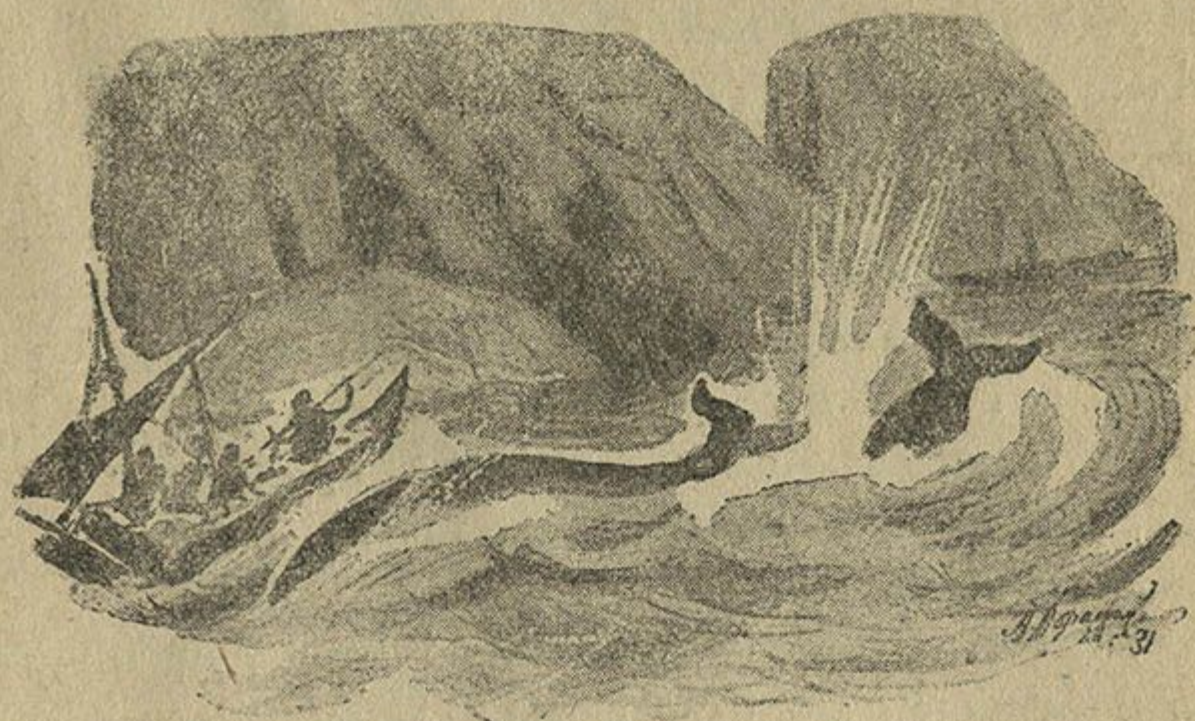
— Гэтыя блазны могуць нарабіць вялікай бяды, — сказаў ён і накіраваў лодку прэч ад раздурэўшых кіцянят.

Але тыя, угледзеўшы новую забаву, пачалі гнацца за лодкай, намерваючыся пагуляць з ёю. Справа рабілася ўжо небяспечнай. Хвалі пачалі кідаць лодку ва ўсе бакі, некалькі разоў ледзь ня стукнулі аб сьцяну. Вось адзін кіток апынуўся побач з лодкай і, быццам жадаючы паказаць сябе, кульнуўся так,

што хвост ледзь не зачапіў лодкі. Яна хіснулася, зачарпнула вады, дзеці спалохана запішчэлі.

— Налягай!—крыкнуў бацька сыну. Нават матка прыняла ўдзел. Лёгкі човен ляцеў, як страла, але

— Гэтыя блазны могуць нарабіць вялікай бяды.

для кітоў гэта было пустой забавай. Яны не адставалі ні на крок і дурэлі так, нібы гэты човен быў для іх цацкай. На шчасьце, між двух дамоў знайшлася расчыненая брама,—праход між скал.

— Паварачвай!—закамандаваў Тойдо.

Манг мігам упёрся жардзінай у сыцяну, а бацька тымчасам хутка прасунуў човен у праход. Праз момант яны былі ўжо на „дзядзінцу“.

Кіты, відаць, здзівіліся такому хуткаму зьнікненьню цацкі і нават спыніліся на вуліцы ля брамы, але праціснуцца праз яе ім было немагчыма. Ды яны і ня думалі гэтага рабіць: пырснулі з сваіх насоў і ўжо бяз гульні паплылі далей.

На поўдзень ад Агнёвай Зямлі заўсёды было шмат кітоў. Зразумела, ня было недахопу і ў кітало-

вах. Але ўсе-ж такі іх было менш, чымся ў паўночных морах. Па-першае, далёка было ехаць, а па-другое, гэта частка акіяну лічыцца самай неспакойнай, самай бурнай ва ўсім сьвеце. Нямнога можна налічыць людзей, якія праехалі тут бяз буры.

Але ўсе буры нішто перад гэтымі скаламі, якія пільнуюць маракоў ня толькі над вадой, але і пад вадой.

Б'ецца карабель у моры, на сьмерць змагаецца з бурай, кожны момант знаходзіцца ён на валасіну ад сьмерці, але надзея ўсё-ж трымаецца ў сэрцы людзей. Толькі вось раздаецца крык:—Зямля!—І ад гэтага, здавалася-б жаданага слова, кроў стыне ў жылах, сэрца сьціскаецца, надзея гасьне, і сьмерць заглядае ў вочы.

І цяпер ўжо на караблі толькі адна думка: уцячы як мага далей ад блаславёнай зямлі, туды, у гэты страшны, цёмны акіян. Ён, гэты жудасны, бурны акіян цяпер ўжо зьяўляецца ласкавым, мілым і жаданым.

Добрых вартаўнікоў мае зачарованы горад! Карыстаюцца гэтым і кіты; хоць самі яны і ня могуць зьмясьціцца ў вузкіх вуліцах, але затое ахвотна пасылаюць туды сваіх дзяцей.

Двор, у якім апынуўся човен Тойдо, мы-б назвалі маленькім возерам, або саджалкай сярод скал. Апрача галоўных сьцен, выступалі нібы надворныя будынкі, меншыя скалы, але ўсе разам шчыльна зачынялі выхад, акрамя брамы.

Праз поўгадзіны заўважылі, што вада пачала зьмяншацца,—пачынаўся адліў.

Людзі заварушыліся, зацікавіліся, але зусім ня гэтым звычайным для іх зьвявішчам, а тым, што робіцца ўнізе пад чоўнам. Ці шмат спажывы пакіне адліў?

— Станьма ля выхаду,—прапанаваў Манг:—і пастараймся перашкодзіць рыбе ўцячы.

Так і зрабілі, ды яшчэ ўсе сталі шумець і плюхацца ў вадзе. А вада ўсё ўбывала, саджалка рабілася ўсё менш і менш. Праз гадзіны дзьве човен стаяў ужо на голай зямлі, а ад возера засталася маленькая лужына.

Нельга сказаць, каб спажывы засталася надта многа. Дно гэтага кутка нельга было лічыць дном мора. Яно знаходзілася досыць высока і залівалася вадой толькі ў час прыліву. Значыцца, яно не магло мець свайго сталага насельніцтва. Траплялі сюды толькі выпадковыя рыбкі. Але ўсё-ж такі і яе набралася столькі, што павінна было хапіць для ўсёй сям'і дні на два.

Адліў-жа цягнуўся далей. Вада на вуліцы апусьцілася яшчэ мэтраў на пяць, канец лодкі вытыркаўся над ёй у паветры, як балькон на другім паверсе дома. Новыя каменны зьявіліся пасярэдзіне вуліцы, некаторыя завулкі зачыніліся.

Але наша сям'я зусім не зварачала ўвагі на гэтыя зьмены. Ці першы раз здаралася з імі такое? Дзеці, у тым ліку і Манг, першыя выкарысталі выпадак, каб пабыць на цвёрдай зямлі. З якой прыемнасьцю яны распрасталі ногі, пачалі поўзаць па скалах! З няменшай ахвотай павылазілі і бацькі.

— Го-о!—пачуўся голас зьнізу.

Зірнулі,—Кос варочаецца.

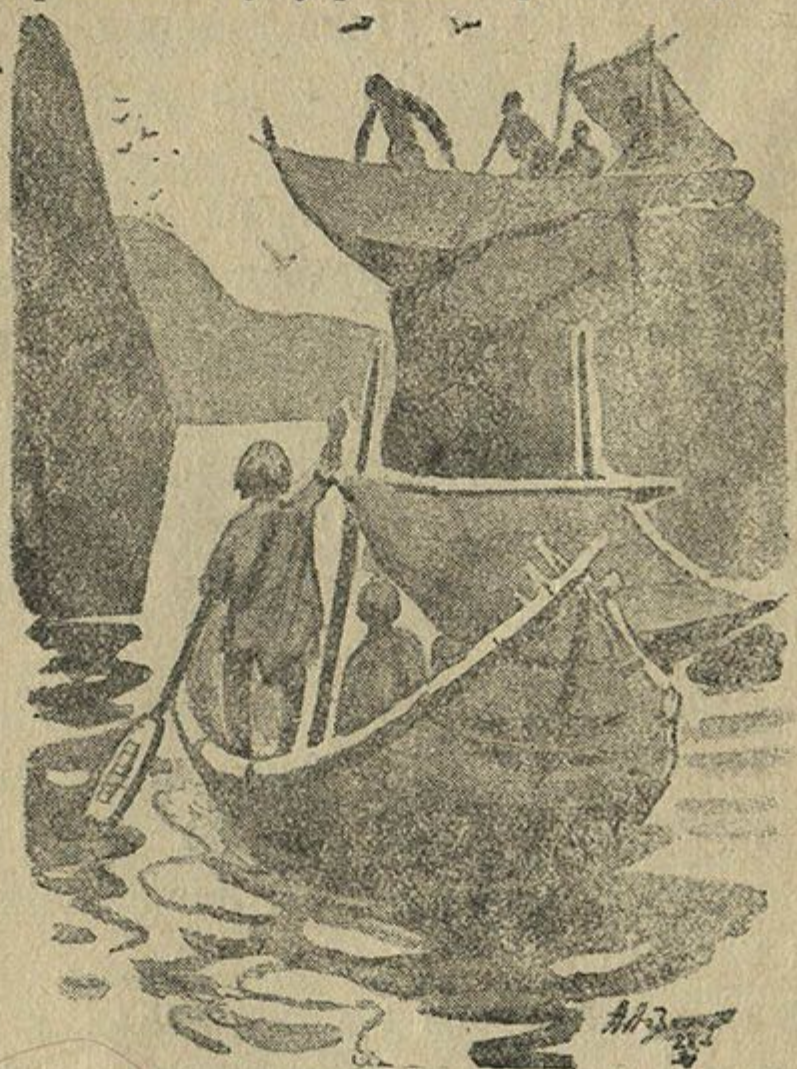
— Як у вас?—запытаўся Кос, задраўшы ўгору галаву.

— На два дні рыбы знайшлі,—адказаў Тойдо:—А вы?

— Таксама, ды яшчэ во,—і Кос паказаў забітую чайку.

У лодцы Коса было толькі тры чалавекі: ён сам, жонка ды 14-гадовая дачка Мгу, але недахоп мужчынскае сілы замяшчаўся ўмеласьцю жанчын добра плесці з травы і лубу розныя рэчы: торбы, цыноўкі,

— Го-о!—пачуўся голас зьнізу.

асабліва-ж лодкі—„кану“. Манг ведаў, што і цяпер у іх ёсьць пачатая кану.

— Паліва маеш?—запытаўся Тойдо.

— Не. Вось я і хацеў прапанаваць табе ехаць разам.

— Добра. Тады пачакай тутак.

Пасьля доўгай непагадзі сонца здавалася такім цёплым, пяшчотным, што людзі размяклі і паступова паснулі. А вада тымчасам зноў пачала падымацца. Пад вечар лодка Коса дакранулася да лодкі Тойдо. А яшчэ праз гадзіну абедзьве лодкі плылі па вуліцы, нібы ніякага здарэньня з імі ня было.

II

Па паліва.—Сустрэча з караблём.—Пашыцьдэ
лодкі.—Чалавек у птушынай вопратцы.—Паля-
ваньне на маржоў.—Сварка з-за скуры

Яшчэ з таго часу, калі Манг быў зусім маленькім хлопчыкам, ён заўсёды востра адчуваў адну нявыгоду іхняга жыцця,—гэта тое, што яны заўсёды былі звязаны адзін з адным. Ён хацеў-бы пайсьці туды, ці туды, пабыць тут, пахадзіць там, але нельга было: ён моцна прыкованы да сваёй лодкі, сваёй сям'і.

І з таго часу ён усё марыў толькі аб адным: каб быць вольным, каб мець магчымасьць плысьці туды, куды хочаш, і заставацца там, дзе табе падабаецца. А для гэтага трэба было мець сваю асобную, уласную „кану“. Але яе маглі мець толькі самастойныя, дарослыя людзі. Нічога не заставалася, як толькі чакаць, пакуль ён вырасьце.

Вось надышоў яму семнаццаці-восемнаццаці год. Ужо сам бацька пачаў пагаварваць аб тым, каб падзяліцца, бо вельмі ўжо цесна рабілася ў лодцы.

— Вось падрасьце Мгу,—казаў ён:—возьмеш сабе яе за жонку. Добрая дзяўчына, майстроўка. І добрую лодку табе пашые.

Сэрца Манга забілася мацней пры думцы аб лодцы, але не аб дзяўчыне. Не аб тым, каб жаніцца, ён думаў, а аб волі. Эх, каб можна было атрымаць толькі кану, бяз жонкі!

Ён выказаў гэтую думку бацьку, але стары Той-до нават не зразумеў, чаго ён хоча.

— Навошта табе адзін човен, калі можна разам атрымаць і човен і жонку? Я ўжо дагаварыўся аб гэтым з Косам.

Мангу нічога не заставалася, як толькі чакаць.

Для таго, каб пабудаваць кану, трэба было зрабіць з жэрдак краты, шкілет яе, а потым абшыць карой. Для першай часткі трэба было знайсці дрэва, што зьяўляецца вельмі нялёгкай задачай, а для другой—знайсці досыць кары, што таксама вельмі цяжка, ды пашыць яе, што зьяўляецца ўжо вялікім мастацтвам. Трэба дапасаваць лубяныя ніці—стужкі да дзірак такім чынам, каб ніводная кропля вады не пранікла. Гэта сапраўды вялікае мастацтва.

Манг надумаўся выкарыстаць гэтае падарожжа за палівам, каб здабыць сабе жэрдак і кары, а там ужо відаць будзе, што рабіць.

Усю ноч ішлі лодкі на поўнач па вуліцах і завулках. На другі дзень ля поўдня вышлі ў шырокую пратоку. Гэта і была Магелянава пратока.

Сьпераду ўздымаліся высокія сьнегавыя горы: то пачынаўся контынэнт Амэрыкі. Але і ён быў таксама зрэзаны рознымі маленькімі затокамі і пратокамі, як і тыя астравы, адкуль нашы падарожнікі прыехалі. Таксама нельга было даступіцца да стромкіх, голых скал. Толькі далей, у цясьнінах, касмацілася расьліннасьць.

Налева пачынаўся Ціхі акіян, а направа пратока гублялася сярод скал.

— Гляньце, гляньце, лодка белых плыве!—закрычалі дзеці.

І сапраўды,—з-за скалы паказаўся карабель, вялікі, магутны.

Узварушыліся дзікуны, засьмяяліся, неяк завешчалі, замахалі рукамі. Нават паважныя бацькі задурэлі ня менш ад дзяцей.

Гэта было адзнакай іх культурнасьці, адзнакай таго, што яны ўжо бачылі караблі, ведалі, што гэта такое, і ня толькі не баяліся, але, наадварот, радаваліся, бо ведалі, што ім нешта перападзе. Яны паплылі насустрэч караблю.

Там ужо заўважылі іх і згуртаваліся ля краю, каб падзівіцца на такіх рэдкіх, нязвычайных морскіх дзікуноў. Паляцелі зверху кавалкі хлеба. Дзікуны кідаліся за імі нават у мора і тут-ж зьядалі прамоклы ў горка-салонай вадзе хлеб. І якім смачным ён ім здаваўся!

Нехта пастараўся кінуць дзецям помэранец, які тыя адразу-ж пачалі есьці разам з лушпайкамі. Нейкі міласэрны пан не пашкадаваў кінуць добры складаны ножык, які падхапіў Манг.

Нездарма радаваліся дзікуны сустрэчы з караблём, але-ж затое ледзь і не пацярпелі: ад карабля ўзьняліся такія хвалі, што толькі гэтыя морскія людзі маглі неяк утрымацца, каб не перакуліцца.

Карабель прайшоў. Доўга глядзелі ўсьлед яму дзікуны, пакуль ён не завярнуўся направа і зьнік за скаламі. Рэдка ім здаралася бачыць карабель, раз ці два ў год, а то і менш, бо не маглі-ж ўвесь час пільнаваць тут па дарозе. Ды і наогул караблі па Магелянавай пратоцы ходзяць рэдка, асабліва з таго часу, калі пракапалі Панамскі канал.

Карабель прайшоў, зноў засталася тое самае, што было: вада, скалы і два чаўну. Нідзе ніякіх адзнак жыльля чалавека. І каб ня было ў руках некаторых рэчаў, можна было-б падумаць, што ўсё гэта прысьнілася.

„А адкуль яны плывуць і куды?—думаў Манг:—Якім чынам і дзе пабудавалі яны такую вялізную кану? Адкуль яны бяруць такія дзіўныя рэчы? Чаму яны так рэдка сустракаюцца. Шкода, што нельга ўбачыць іх зусім блізка. Якія гэта людзі, ды і наогул, ці людзі?“

Манг быў упэўнены, што гэтыя людзі, як і ўсе іншыя на сьвеце, живуць таксама на вадзе, толькі ў вялізарным кану. Але ў якім месцы яны знаходзяцца, чаму тут заўсёды яны праяжджаюць толькі міма?

І ён запытаўся аб гэтым бацьку.

— Не,—адказаў стары Тойдо:—яны живуць заўсёды на зямлі, на беразе і вельмі далёка. Кажуць, што ў іх на зямлі пабудаваны такія самыя вялізныя кану. А на гэтых яны толькі часам праяжджаюць з месца на месца.

— Значыцца, яны заўсёды живуць на адным месцы, на беразе?—здзівіўся Манг.

— Так.

— Чаго-ж ім сядзець на беразе, калі яны на такіх кану могуць жыць усюды, дзе захочуць? Хто-ж можа жыць заўсёды на адным месцы? Адкуль-жа ежы ўзяць?

Але на такія пытаньні стары Тойдо ня мог адказаць. А Манг рашыў абавязкова паглядзець на іх, калі ён будзе мець сваю ўласную кану.

Тымчасам яны перасеклі Магелянаву пратоку, прайшлі некалькі закавулкаў між скал і апынуліся ў досыць вялікім прыгожым возеры. Аточанае з усіх бакоў горамі, заўсёды ціхае, гэтае возера зьяўлялася найлепшым прытулкам ня толькі для чоўнаў дзікуноў, але і для кожнага судна. Кавалак паперы ля берагу

паказваў, што нейкае судна яшчэ нядаўна карысталася гэтым прытулкам.

На паўночным і заходнім баку відаць была расьліннасьць, але шмат часу прайшло, пакуль знайшлі зручнае месца, каб прыстаць і вылезьці. З поўкілёмэтра трэба было яшчэ прапаўзьці па голых каменнях, пакуль падышлі да хмызьняку. Але і хмызьняк быў нейкі нялюдзкі: каравы, кручаны, цвёрдды, як жалеза, і ён рос ня ўверх, а слаўся каля зямлі і пераплёўся так, што стварыў нейкі зыбучы насьціл, праз які людзі правальваліся на кожным кроку. А ўнізе было цёмна, вільготна. Спробвалі былі яго ламаць і сячы, але хутка пераканаліся, што нічога з гэтага ня выйдзе. Ня з іхнымі прыладамі можна было брацца за такую працу.

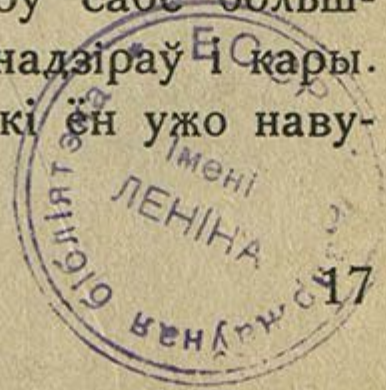
Толькі ўсьцешылі іх нейкія чырвоныя ягады, нібы парэчкі, які расьлі сярод гэтага паўзучага хмызьняку. Гэтыя ягады былі ім знаёмы: з іх яны нават умелі рабіць нейкае хмельнае пітво.

Жанчыны і дзеці засталіся зьбіраць іх, а мужчыны пайшлі далей, туды, дзе відаць быў лес.

Наперадзе ішоў Манг, які толькі і думаў аб тым, як здабыць сабе матэрыял для кану.

Лес быў таксама нейкі асаблівы, нібы скурчаны ад холаду, але складаўся ён з букавых і міртавых гатункаў дрэў, што растуць толькі ў цёплых краях. Такая ўжо тут прырода, што не разьбярэш, ці халодны клімат, ці цёплы.

Тут ужо гальля лягчэй было набраць, але-ж затое Манг набегаўся, пакуль знайшоў сабе больш-менш роўных жэрдак. А потым панадзіраў і кары. Асабліва дапамог яму складанчык, які ён ужо навучыўся ўладаць.

— А ты ўсё-ж такі за сваё бярэшся?—незадаво-
лена бурчэў бацька.

— Гэта-ж усё роўна будзе патрэбна,—апраўдваўся
Манг.

Асабліва цяжка было перацягнуць усё гэта да
лодак праз хмызьняковы насыціл, а потым па скалах.
Да вечара яны пасьпелі прынесці толькі па адной
вязцы.

— А ну яго!—сказаў змораны Тойдо:—лепш ужо
ўжываць морскую траву.

— Калі прыехалі сюды, дык трэба ўжо набраць
дрэва,—суцяшаў Кос.

Затое пераначавалі на беразе ля вогнішча, больш
шчодрага, чымся заўсёды. Ды і прыемна было вольна
расцягнуцца на зямлі пасля шматдзённага сядзення
ў лодцы.

Назаўтра прынеслі яшчэ па некалькі вязак, а
Манг перацягнуў усе свае матэрыялы.

— Ну, што цяпер будзеш рабіць з імі?—усьміх-
нуўся Тойдо.

— Човен,—адказаў Манг і пачаў наладжваць жэрды.

Старыя зірнулі адзін на аднаго і паківалі галовамі.

— Вось упарты які!—нібы сурова сказаў Тойдо,
але відаць было, што ён ня злуе.

— Справа добрая,—падтрымаў Кос:—усёроўна—
не цяпер, дык у наступным годзе рабіць прыдзецца.

А назаўтра абедзье сям'і разам працавалі над
лодкай. Мужчыны звязвалі з жэрдак рэбры лодкі,
жанчыны сшывалі кару. Кос ахвяраваў і тое, што
ў іх было раней пашыта. А Манг насіўся нібы на
крыльях.

І ўсе прысутныя, нават дзеці, лічылі, што гэта
шыецца дом для Манга і Мгу. Толькі адзін Манг
аб гэтым ня думаў...

Праз чатыры дні побач з двума чаўнамі з'явіўся трэці. І ніводнага жалезнага цьвіка ня было ў гэтым чаўне. Цікава было-б ведаць, ці маглі-б нашы адукаваныя і культурныя майстры зрабіць такую рэч?

— Хай пацешыцца пакуль што, — казалі між сабой бацькі:—усёроўна Мгу яшчэ малая.

Ці ведала сама Мгу, што лёс яе звязаўся з гэтым чаўном? Зразумела, яна аб гэтым і ня раз чула і лічыла справу вельмі простаю і звычайнай: калі старэйшыя так кажуць, значыцца, так трэба. Дый, уласна кажучы, яна нічога і не магла мець супроць. Ёхнія сем'і даўно ўжо жывуць дружна, разам і адчуваюць сабе нібы адна сям'я. Іншыя суседзі сустракаліся рэдка, бо ўмовы жыцця не дазвалялі шмат чаўнам жыць разам. Нават і два чаўны разам бывалі рэдкасьцю. Толькі Тойдо і Кос часьцей сустракаліся і даўно ўжо парашылі пажаніць сваіх дзяцей.

Чаўны выехалі з возера. Манг насіўся ў сваім чаўне навакол, як шалёны: то перагоніць, то адстане, то ад'едзе ў бок. Ён быў вольны, ён мог адлучацца, калі захоча, ехаць куды пажадае! Гэта быў самы шчасьлівы момант у яго жыцці.

Праз некаторы час яны ўбачылі яшчэ адзін човен, які, як відаць, накіроўваўся да іх.

— Здаецца, гэта Нгара,—прамовіў Кос.

— І, відаць, мае справу да нас,—сказаў Тойдо.

— Гэй, стойце!—крыкнуў новы чалавек.

Чаўны спыніліся. Пад'ехаў Нгара. Гэта быў чалавек гадоў 25, апрануты ў вельмі дзіўную вопратку: яна была пашыта з птушыных скурак. Такое адзеньне было ня горш за зьвярыную скуру, але ўсё-ж такі кожны мужчына марыў набыць сапраўдную, скураную. Бяда толькі ў тым, што ў іх становішчы—гэта вельмі

цяжкая справа. Забіць, напрыклад, маржа цяжка нават добра ўзброеным людзям, а пра гэтых^і казаць няма чаго.

— Ля Белай Гары зьявіліся маржы,—сказаў Нгара:—Ідзем на іх.

Зразумела, мужчыны з радасьцю згадзіліся.

— Ці хопіць людзей?—запытаўся Тойдо:—Колькі іх там?

— Я бачу трох. Чатырох чалавек хопіць.

І чаўны зноў накіраваліся ў завулкі. Праз дзьве гадзіны пад'ехалі да апошніх скал, якія высоўваліся ў акіян.

— Ціха!—даў знак Нгара:—Вунь там.

Чаўны спыніліся. Мужчыны вылезьлі на бераг і асьцярожна зірнулі з-за скалы.

Ля падножжа скалы была роўная пляцоўка. З двух бакоў уздымаліся сьцены, а трэцяя выходзіла ў мора. На пляцоўцы грэліся на сонцы два маржы; трэці, відаць, маленькі, плюхаўся ў моры.

— Калі раптам з-за сьцяны выскачыць,—шаптаў Нгара,—і загарадзіць дарогу ў мора, тады можна абодвых захапіць.

— Але па зямлі падступіцца нельга: прыдзецца на чаўнох.

— Усёроўна, можна і на чаўнох.

Пачалі рыхтавацца. Жанчын і дзяцей высадзілі на бераг. Выгрузілі і свае рэчы. У кожным з чатырох чаўноў было па адным мужчыне. Выстраіліся ў шэраг і па камандзе з гікам вылецелі з-за скалы. Мігам чатыры лодкі загарадзілі бераг пляцоўкі.

У першы момант маржы былі так здзіўлены, што нават не крануліся, а людзі тымчасам пачалі вылазіць на бераг. Але праз момант зарохкалі, заварушыліся і маржы. Нязграбна пачалі яны рухаць сваімі ластамі-лапамі, білі хвостом, абапіраліся аб зямлю сваімі клыкамі.

У гэты момант Манг к руўся на дапамогу.

У гэты момант ля чоўна Коса паказаўся малы маржок. Ubачыўшы яго, маржыха яшчэ больш напружылася, неяк падскочыла і пакацілася да берагу. Не пасьпеўшы вылезьці з чоўна, Кос павінен быў сам адхіснуцца ад яе. Тойдо кінуўся з сякерай, але пасьпеў толькі лёгка крануць па сьпіне. Маржыха плюхнулася ў ваду, зачাপіла човен Коса, перавярнула яго і зьнікла. Тойдо кінуўся на дапамогу Косу, і яны абодвы нават забыліся аб другім маржы.

А той тымчасам поўз у бок Нгара. Бераг у гэтым месцы быў пакаты, і Нгара ня мог шчыльна да яго наблізіцца. Паміж чоўнам і пляцоўкай заставалася на тры-чатыры крокі вада, куды і накіроўваўся морж. Нгара ўжо вылез на гэты падводны бераг і, каб утрымаць зьвера, кінуў у яго кап'ё, стоячы па калені ў вадзе.

Кап'ё ўвайшло маржу ў бок, але сам Нгара пасьлізнуўся і паляцеў у ваду, а разьяраны зьвер кінуўся за ім. У гэты момант Манг ужо быў на беразе і рушыўся на дапамогу. У руках яго быў той цяжкі, крывы кавалак жалеза, які мы бачылі ў чоўне Тойдо. Храснула галава, закруціўся зьвер і нават хвостом зьбіў з ног самога Манга. Тут ужо падасьпелі Тойдо з Косам, а хутка і сам Нгара,—і праз хвіліну справа была скончана.

Тады перавезьлі сюды сем'і і весела прыняліся парадкаваць здабычу.

Але хутка радасьць была сапсавана непаразуменьнем. Паўстала пытаньне, каму аддаць скуру? З боку гледзячы, здавалася-б, што яе павінен быў атрымаць Манг, але Нгара ніяк не згаджаўся на гэта.

— Я-ж выкрыў маржоў, я-ж вас прывёў сюды,—даводзіў ён.

— Адным паказам зьвераня зловіш, — адказвалі яму.

— Я-ж першы ўсадзіў у яго кап'ё; ён ужо быў паранены, а вы толькі дабілі яго, — не здаваўся Нгара.

— Ну, браце, з тваім кап'ём ён ледзь цябе самога ня зьеў.

— Але каб ня я, дык вы нічога гэтага ня мелі-б.

— Ну, а каб ня я, дык цябе самога ў жывых ня было-б, — раззлаваўся Манг.

— Дзякуй, што тваё жыццё выратавалі, — дадаў Тойдо.

— Вы карыстаецеся тым, што вас трое супроць аднаго, — з запалам крычаў Нгара.

— Ніхто тут ня супроць каго, — лагодна сказаў Кос: — Усе разам палявалі. Але трэба па справядлівасьці: хто забіў — таму і скура.

— Значыцца, па-вашаму, хто апошні ўдарыў напалову забітага зьвера, той і забіў? — насьмешліва сказаў Нгара.

Зноў пачалося ўсё спачатку.

Урэшце Нгара адмовіўся ад сваёй часткі мяса, ускочыў у човен і, ад'яжджаючы, сказаў:

— Паглядзім, якая будзе справядлівасьць, калі мы сустрэнемся з роўнымі сіламі.

Хоць пагроза і не спалохала мужчын, але ўражаньне засталося цяжкае.

— А можа і лепш было аддаць гэтаму вар'яту скуру, каб ня зьвязвацца з ім? — сказаў міралюбны Кос.

Але бацька і сын запырэчылі:

— З якой рацыі? Запытайся каго хочаш, кожны скажа, што яго дамаганьні несправядлівыя. А пагрозы можна пачуць на кожным кроку. Асабліва ад яго.

III

Вандраваньні Манга.—Нязвычайнае войска.—
Бойня.—Напіліся крыві.—Няпрыемная ноч

З таго часу, як Манг набыў свой уласны човен, ён зрабіўся нібы разведчыкам для сваіх бацькоў, а разам, зразумела, і для Коса. Ніколі Манга дома ня было, усё ён недзе валэндаўся; але хутка выявілася, што гэтае бадзяньне вельмі карысна для абедзвюх сем'яў: Манг хутчэй знаходзіў які-небудзь багаты куток і праводзіў туды сваіх бацькоў.

Часам Манг браў з сабой і свайго шасьцігадовага браціка. Яны ездзілі па карыдорах між нязлічонымі астраўкамі і на кожным кроку бачылі новы малюнак, не падобны да папярэдняга. То траплялі ў такую цясьніну або шчыліну, што толькі высока наверх відаць была істужка неба, паабাপал-жа ўздымаліся роўныя стромкія сьцены. То выяжджалі на сьветлы вясёлы прастор, дзе сярод бліскучага мора чарнеліся маленькія кропкі-выспачкі, а воддаль зьзялі белыя сьнежныя верхавіны. То выяжджалі за межы гораду; тады перад імі цяжка дыхаў Вялікі акіян. Цёмна-сінія хвалі бясшумна каціліся на іх, а, дакаціўшыся да скал, раптам раўлі, кідаліся, рассыпаліся ў пырскі, з незадаволеным гулам адыходзілі назад, а потым зноў кідаліся.

Сталецьці, тысячалецьці кідаецца акіян на скалы. Цьвёрда стаяць яны на варце, трымаюцца, каб ня

пусьціць хвалі ў сярэдзіну, але з працягам часу то адна, то другая падмываюцца і рушацца ў ваду. Вось яшчэ адна скала ледзь трымаецца; падножжа яе нібы выгрызена, глыбока ўваходзіць у сярэдзіну, а верхавіна вісіць над бяздоньнем і вось-вось упадзе.

У такіх мясцох нябясьпечна плаваць. Падхопіць хваля човен, шыбане яго аб скалу,— і тады канец.

— Я баюся,— пішчыць маленькі хлопчык,— едзем назад!

Манг прымушан вяртацца, але дае сабе слова ў другі раз, калі будзе адзін, абавязкова выбрацца туды, на прастор. Можа там і ляжыць тая зямля, дзе живуць цудоўныя белыя людзі?

Людзі сустракаюцца вельмі рэдка. Сям-там убачыш адну ці дзьве кану, якія капошацца ў ціхім кутку ля берагу, вышукваючы спажыву, а потым у працягу некалькіх дзён ня убачыш ніводнага. Колькі ўсяго гэтага народу налічваецца—ніхто ня ведае. Думаюць, што засталася ня болей 400—500 чалавек.

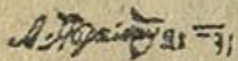
Самі яны ніколі разам не сабіраюцца, ня маюць аніякай арганізацыі, нават ня маюць сваіх старшын ці правадыроў. Так і живуць паасобку, усе роўныя і самастойныя. На паперы належаць да Чылійскай рэспублікі, але яны столькі сама ведаюць сваю рэспубліку, як і яна іх.

Толькі птушак усюды было многа. Часам яны так крычалі навакол, што заглушалі гутарку. Усе гэтыя птушкі таксама, як і людзі, жылі выключна за кошт мора.

Хлопцы ехалі сярод невялічкіх астраўкоў. Направа яны былі раскіданы сям і там, нібы плямы на шкле, зьлева-ж яны зьліліся ў адзін ланцуг.

Ужо на працягу некаторага часу да хлопцаў даносіўся незразумелы шум: нібы гоман і шорах шмат-

Уражаньне рабілася яшчэ мацнейшым ад таго, што ўсе былі, як адзін: чорныя сьпіны і бакі і белы перад. Толькі адзін атрад быў нейкі абшарпаны: адзеньне парванае, месцамі відаць было голае цела. Ростам яны былі прыблізна каля аднаго мэтра, некаторыя і болей.

Асобны атрад складалі маладыя, так сказаць, піонэры. А далей ужо сядзела на зямлі шмат народу відаць, жанчыны. Парадак быў суровы: калі хто-небудзь падыходзіў да чужога атраду, дык зараз-жа яго адтуль гналі.

Хоць нашым хлопцам і знаёмы былі гэтыя салдаты, але і яны доўга дзівіліся, гледзячы на гэты нязвычайны народ. І ўсе, каму здаралася бачыць, іх не маглі надзівіцца на гэтых птушак, пінгвінаў.

Звычайна пінгвіны час праводзяць у вадзе, дзе адчуваюць сябе, як рыбы. На беразе яны збіраюцца, каб вывесці дзяцей. Па зямлі ходзяць выключна на дзьвюх нагах, а заместа крыльляў у іх ласты, прыблізна такія, як у маржоў. Вось чаму яны і лётаць ня могуць, вось чаму гэтыя ласты-крыльлі вельмі нагадваюць рукі, асабліва, калі яны рухаюцца пры хадзе.

Сьпіна іх пакрыта пер'ем, падобным да рыбінай лускі і дапасаваным нахшталт гонтаў на даху. Толькі перад пакрыты белым пухам ды на галаве тырчыць некалькі, нібы шчэць, пер'яў.

Зразумела, Манг захацеў налавіць гэтых птушак. Хоць мяса іх і нясмачнае, але фуіджынцы ня могуць адмовіцца і ад яго. Апрача гэтага, і скуры спатрэбяцца на адзеньне.

Бяда толькі ў тым, што даступіцца да іх было немагчыма. Тыя скалы, дзе былі хлопцы, аддзяляліся ад стойбішча пінгвінаў вадой. Града скал ішла далёка

наперад, паступова павышалася і перахадзіла ў высокія горы, так што з гэтага боку абыйсьці нельга было. Заставаўся другі канец, які выходзіў у мора, але там між каменяў былі такія буруны (прыбой), што аб'яжджаць было-б вельмі рызыкоўна. Нездарма пінгвіны абралі такое месца.

Тады Манг парашыў ехаць да сваіх і потым ужо меркаваць усім разам. Пакуль яны прыехалі дадому, надышоў вечар. Прышлося адкласці падарожжа назаўтра.

Калі назаўтрае прыехалі ўсе, ніякіх зьмен ня было. Войска стаяла таксама, нібы яно і ня крталася за ўвесь гэты час. Таксама частка пінгвінаў плавала ў вадзе, нібы тыя самыя, што і ўчора. Сапраўды-ж, зразумела, кожны раз былі іншыя.

Пачалі раіцца, што рабіць?

— Я адзін аб'еду навакол, ад мора,—прапанавалі Манг. Але стары Кос не згадзіўся.

— Лепш будзе,—сказаў ён,—перацягнуць кану на той бок.

З гэтай проста прапановай нельга было не згадзіцца, асабліва, калі прыняць пад увагу лёгкасць „шытых“ чаўноў. Павінен быў згадзіцца і Манг, хоць яму і вельмі хацелася паказаць сваё геройства.

Праз некалькі хвілін чаўны былі ўжо на тым баку.

Але не абышлося без няшчасця: у чаўне Тойдо прапароўся спод аб востры камень, а лішняй кары ня было, каб залатаць. Пастаялі, паскраблі галаву і рашылі, пакуль што, так пакінуць, а цяпер узяцца за паляванне.

Пінгвіны, між тым, здзіўлена глядзелі на нечаканых гасцей і ня рухаліся з месца. Толькі, калі два чаўны пад'ехалі да іх і людзі высадзіліся на

бераг,—пінгвіны пачалі паважна і нязграбна адыходзіць.

Пачалася бойка. „Салдаты“, здалёка меўшыя такі грозны выгляд, аказаліся зусім бездапаможнымі ў бойцы. Яны кінуліся ўцякаць у ваду, але якое гэта было ўцяканьне? Яны ледзь рухаліся на сваіх дзвюх нагах, валіліся на зямлю, бездапаможна біліся ластамі-рукамі, куляліся. Жудасна было глядзець, як гінулі гэтыя бязьвінныя, бездапаможныя стварэнні. Вельмі лёгка было набіць іх, колькі ўлезе.

Паляўнічы запал ахапіў людзей, і яны сапраўды забілі іх значна болей, чымся патрэбна. Першы схмянуўся Кос.

— Стойце! Досыць!—крыкнуў ён.—Хопіць ужо! Яшчэ пасьпеем, калі трэба будзе!

Яго падтрымаў Тойдо, і бойка была спыненая. Навакол лежала 60—80 забітых птушак. Калі прыняць пад увагу, што кожная з іх была з авечку, дык выходзіў запас, якога хапіла-б на полк салдат.

Але гэта было нішто перад усёй колькасцю пінгвінавай арміі, якая складала тысяч 30—40. Усё мора пакрылася пінгвінамі, але ўсё-ж такі яшчэ, прынамсі, палова засталася на беразе. Па-першае, засталіся ўсе самкі, якія воддалі сядзелі на яйках. А там далёка, як і раней, стаялі роўныя шэрагі нязьлічонага войска, якія яшчэ не зразумелі, што такое адбываецца, і толькі неўразуменна пазіралі на мятусіну.

Цяпер трэба было ўпарадкаваць усю гэтую здабычу. Гэта праца была куда цяжэй і марудней, чымся самае паляваньне. Праўда, мяса яны ня прывыклі запасіць надоўга, напрыклад, сушыць, бо ўвесь год мора давала ім якую-небудзь сьвежаніну. Але-ж затое са скурамі было шмат клопату: зняць, крыху апрацаваць, падсушыць.

Праз некаторы час увесь бераг пакрыўся скурамі, але яны ня былі прыбіты да зямлі: сохлі ды круціліся, як луб. Доўга яшчэ прыдзецца іх церці ды мяць, пакуль можна будзе ўжываць. Прынеслі з чаўноў агонь, расклалі вогнішча, засмажылі мяса. Але трэба адзначыць, што нават і гэтым людзям ня вельмі падабалася такое мяса. Лішнія тушы кідалі ў мора.

А ў воддалі ўсё стаяла грознае, нязлічонае войска і пазірала, як ворагі распраўляюцца з іх таварышамі.

Раптам пачуўся плач дзяўчынкі. Азірнуліся, — бяжыць яна ад пінгвінавых гнёздаў і плача.

— Што такое? — запыталіся яе.

— Укусіла тая птушка, — паказала дзяўчынка на бліжэйшую самку.

— Ну, дык я ёй пакажу! — сказаў маленькі хлопчык і пабег туды.

Але і ён нічога ня мог зрабіць. Самка баранілася, кусалася і ня сходзіла з месца. Зацікавілася Мгу і таксама падышла; пабегла за ёй і маленькая дзяўчынка.

Убачыўшы столькі народу, самка ўстала, каб адыйсьці, але разам з сабой захацела ўзяць і сваё яйка. Яна выкаціла яго з зямлі, потым сьціснула паміж сваіх ног і зрабіла крок. Зразумела, яйка вывалілася. Самка зноў сьціснула, зноў ступіла, потым паспрабавала скокнуць з яйкам і адышла толькі тады, калі яйка зусім пабілася. Дзеці былі вельмі зацікаўлены і не ганялі птушкі, пакуль яна сама не пайшла.

Наогул трэба адзначыць, што пінгвіны вельмі шануюць і берагуць свае яйкі. Мала гэтага, яны гатовы выкарыстаць выпадак, каб украсьці чужое яйка. Здараецца нават, што дужэйшыя нападаюць на слабейшых, каб адабраць ад іх яйкі гвалтоўна.

Надыходзіў вечар, а здабыча яшчэ ня была ўся ўпарадкавана. Прышлося рэшту пакінуць. Хацелі ўжо ехаць, але прыпомнілі, што човен Тойдо не папраўлены. А кары няма. Што тут рабіць?

— Можна залатаць скурамі,—запрапанавала Мгу.

— Мгу добрая, разумная дзяўчына,—сказаў абрадаваны Тойдо, дакрануўшыся да яе.

Але пачынаць такую марудную работу было ўжо позна, і яны вымушаны былі застацца тут начаваць. Тады адчулася яшчэ адна бяда: не хапіла вады для піцця. Сьпяшаючыся на паляваньне, забыліся яе назапасіць, і яна ўся вышла яшчэ перад поўднем. Да гэтага часу цярпелі і цешылі сябе тым, што скоро паедуць назад. А цяпер, асабліва пасля мяса, зусім зрабілася дрэнна. Дзеці пачалі плакаць.

А за некалькі крокаў плюскатала і вабіла да сябе вада, такая чыстая, добрая... Што можа быць горш, як глядзець на ваду і паміраць ад смагі? Лепш ужо тады цяпець тую самую смагу без вады. Дзеці ня вытрамалі і пабеглі да яе.

— Куды? Нельга! Нельга!—закрычалі дарослыя і кінуліся за імі. Адцягнулі іх, маці пачала суцяшаць, угаварваць, а ў самой сэрца разрывалася ад жалю.

Старыя хадзілі пахмурныя і раіліся, што рабіць.

— Вось да тэй гары, здаецца, недалёка,—казаў Кос:—Можна зьездзіць туды ды прывезьці вады ці лёду?

— Немагчыма,—уздыхаў Тойдо:—Пакуль даедзем, будзе ўжо цёмна, можна наляцець на камень у незнаёмым месцы. А, па-другое, мы ня ведаем месца, дзе ледавік спускаецца ці вада цячэ, а сярод начы немажліва поўзаць ды шукаць.

Сонца апускалася ў акіян. Пасмы хмар збіраліся на небасхіле. Праменьні прабіваліся праз іх, афар-

бованыя ў чырвоныя і ружовыя колеры. Вада і скалы паступова зьліваліся ў цемры. А над імі чырванелі сьнегавыя верхавіны гор.

Пачалі рыхтавацца да начлегу. Але смага не давала паснуць.

Раптам яны пачулі, што нехта ідзе да іх. Паўскоквалі, прыгледзелася: гэта быў Манг, адсутнасьць якога не заўважылі. Ён валок пінгвіна, падышоў, адрэзаў галаву і сказаў:

— Наце, піце!

— Як? Што?

— Ды кроў. Я напіўся. Раю і ўсім.

Нельга сказаць, каб пітво было добрае, але ўсё-ж такі лепш, чым нічога. Мужчыны пайшлі і прынеслі яшчэ двух пінгвінаў. Пасьля гэтага паснулі—мужчыны на зямлі, а жанчыны з дзецьмі на чаўнох.

Акіян глуха гудзеў. Хвалі бязупынна наляталі і разьбіваліся аб каменны. Вецер крапчэў. Пачаў пырскаць дожджык. Агонь пагас.

Людзі прагнуліся, закапаліся ў скуры. Але дождж мацнеў.

Вось ужо і спаць нельга. Трэба было зусім устаць. А халодны вецер з мора, бяз аніякіх перашкод, так і сячэ з дажджом.

Хоць-бы які-небудзь прытулак знайсьці!

Але месца адкрытае з мора, няма аніякай высокай скалы.

— Давайце перавернем чаўны,—запрапанаваў нехта.

Так і зрабілі... Пад чаўнамі было значна лепей. Толькі вада падцякала па зямлі. Такім чынам праблі ноч. Адна толькі ўцеха была ў гэтым становішчы: дажджавой вады напіліся ўволю.

Дзень настаў хмарны, дождж то спыняўся, то зноў пачынаў. Але і гэта радавала людзей.

— Добра яшчэ, што вялікага дажджу і буры няма,—казалі старыя:—Хутчэй-бы паправіць лодку ды выехаць з гэтага адкрытага месца.

Праз дзёве гадзіны лодка была залатана, і ўсе паехалі назад.

IV

**Новая стаянка.—Падводны лес.—Выгоды на
сто продантаў.—Непажаданы сусед**

Большасьць фуіджынцаў трымаецца ў паўднёвай частцы архіпэлягу (згуртаваньне астравоў), куды ніхто з чужых не заглядае. Нельга сказаць, каб яны так ужо баяліся выпадковага падарожніка. З гэтым звязана другая справа: там, дзе ня бывае белых людзей з іх стрэльбамі, там звычайна зьбіраюцца розныя жывёлы, асабліва птушкі. А сярод іх знойдуцца і смачнэйшыя за пінгвінаў.

Але Манг усё імкнуўся на поўнач, бліжэй да белых. Хоць нідзе іх там ня было відаць, але ўсё-ж такі Манг ведаў, што яны жывуць у гэтым кірунку. Прынамсі, іхнія караблі праяжджалі толькі там. Пасьля тэй сустрэчы яму аднаму яшчэ раз трапілася бачыць карабель, але здалёк,—бліжэй ён не пасьпеў пад'ехаць.

У гэтым-жа кірунку, за Магелянавай пратокай, ён натрапіў на адзін куток, які на доўгі час мог служыць „домам“ для яго бацькоў. Гэта была маленькая затока, нібы вазярцо, так агароджанае скаламі, што ні вецер, ні хвалі не дасягалі сюды. Куток быў падобны да таго возера, куды яны ездзілі за драўмі, толькі гэты быў значна меншым і больш прытульным, цёплым.

— Асабліва тут павінна быць добра ўзімку,—казаў ён бацьком.

Гэты куток яны і абралі сваім домам. Знайшлася там нават пляцоўка, куды яны паклалі лішнія рэчы і дзе маглі спаць. Толькі для гэтага трэба было прагнаць птушак, якія чамусьці асабліва лезьлі сюды. А за некалькі крокаў зверху сыцякаў струмень прэснай вады. Адным словам, хата была са ўсімі выгодамі.

Апрача ўсяго гэтага выявілася, што пад імі ў вадзе расьце нібы лес, а ў гэтым лесе нязьлічонае мноства „дзічыны“.

Першы раз заўважылі гэта ў часе адліву. Калі вада зьнізілася, у ёй паказалася гальлё, распасьцёртае ўшырыню. Гэта ня была морская трава, а сапраўднае дрэва, з галінамі, таўшчынёю з руку, і з доўгім вузкім лісьцем. Гэтае лісьце, даўжынёю ў мэтр, варушылася, выгіналася, нібы зьмеі. Гальлё так разраслося, што стварыла падводны гушчар ва ўсёй затоцы.

А між тым, гэта было ўсяго толькі адно дрэва, са ствалом у поўмэтра таўшчыні *).

Калі зачাপілі і прыпаднялі адну такую галіну дык на ёй знайшлі столькі рознага добра, што ў нашых людзей аж сьліна пацякла з рота. Чаго толькі тут ня было! Чарапашкі, малюскі, маленькія ракі, мядузы, анэмоны, розныя чарвячкі,—адным словам, усё тое, чым любілі ласавацца нашы фуіджынцы.

— Глядзеце! Глядзеце! І крабы!—весела закрывалі дзеці.

Сапраўды, у разгалінаваньні гэтага дрэва разьмясьцілася цэлая сям'я крабаў. Стары краб злосна пазіраў і расчыняў свае страшэнныя клюшні, але зараз-жа яго ўхапілі і разьбілі аб човен.

---

*) Завецца яно фукус, альбо альга. Яно досыць распаўсюджана, але такой велічыні дасягае толькі ў гэтых месцах. Адно дрэва часам займае месца на 200 мэтраў ушыркі.

— Яшчэ адзін!—крыкнуў Кос і зняў другога. Потым знайшоўся і трэці.

Гэтыя вялізарныя ракі зьяўляюцца такой смачнай стравай, што Манг пачаў есці іх сырымі.

— Зірнеце толькі, што робіцца ў вадзе!—сказала Мгу.

А ў вадзе была нібы каша ад мноства рыб, асабліва маленькіх. Старыя рыбы выбралі гэты куток, каб адкладваць тут сваю ікру. Лепшага месца для гэтай справы нельга было і прыдумаць. Сюды не дасягала ніводная хваля, і рыбы спокійна пладзіліся „ў лесе“. Нездарма і птушкі аблюбавалі гэтае месца.

Гэта быў нібы зусім асобны сьвет. Усе тут знаходзілі сабе спажыву. Дужэйшы паядаў слабейшага, але насельніцтва ад гэтага не змянялася. Усе знаходзілі прытулак сярод гасьціннага дрэва. Каб яны не паядалі адзін аднаго, тады-б ім і паварушыцца недзе было-б. А нарэшце над усімі імі зьявіўся чалавек.

Галіну абабралі, як плады ў садзе, і зноў апусьцілі ў ваду.

— Хай зноў абрастае!—сьмяяліся бацькі.

Але і на гэтым балі ня скончыўся. Знайшлася нават „гародніна“: маладое лісьце альгі, якое зьяўляецца досыць добрай стравай. Набралі яго, паклалі ў гаршок, згатавалі і наеліся так, як даўно ўжо ня елі. Трэба памятаць, што зеляніна для чалавека вельмі неабходна, а нашыя людзі на працягу месяцаў і ў вочы яе ня бачылі.

А навакол яшчэ плавалі іншыя „запасы“,—качкі, мяса якіх куды смачнейшае за пінгвінавае, хоць гэтыя качкі некалькі і нагадвалі пінгвінаў сваімі крыльямі. Яны таксама ня могуць лётаць, а толькі плаваюць і пры гэтым хутка і гучна б'юць па вадзе крыльямі, дзеля чаго іх празвалі „качкі-параходы“,

Як мы ўжо казалі, у адным месцы на беразе была досыць роўная пляцоўка. Спачатку адзін-другі вылез, паклалі некаторыя рэчы, расклалі вогнішча*), а потым ужо зрабілі павець. Такім спосабам паступова і зусім перайшлі на зямлю.

Галіну абабралі, як плады ў садзе.

Нельга думаць, што яны так ужо ніколі і ня жылі на зямлі. Здаралася гэта, і ня раз, калі трапляліся спрыяючыя ўмовы. Але такія выпадкі былі вельмі і вельмі рэдкімі. У кожным разе, лепш чым цяпер ім ніколі ня было. І страх над галавой і сыцяна з боку, і досыць месца, каб вольна размясьціцца, нарэшце, скуры пад бокам,—усё гэта было так прытульна, што можна было адпачыць цэлам і духам за ўсе папярэднія месяцы.

Мы ўжо бачылі, што гэтыя дзеці вады хоць і живуць морам, але рыбакамі назваць іх нельга, бо яны нават і прыладаў для лоўлі рыбы ня мелі.

Яны толькі калупаліся ў шчылінах скал, ловячы маленькіх рыбак ці проста рукамі, ці торбачкай або

*) Агонь яны высыкаюць з крамяня, як і ў нас у даўнейшыя часы.

тканінай. Толькі калі-ні-калі ім здаралася забіваць кап'ём больш буйную рыбіну.

Цяпер, гледзячы на рыбу ў вадзе пад нагамі, яны востра адчувалі, што ім чагосьці не хапае, каб дастаць гэтай рыбы. Праўда, яны і тут лавілі яе ля самага берагу, як заўсёды, у шчыліне, але гэта іх не здавальняла. Хацелася дастаць больш, непасрэдна адтуль з глыбіні.

Манг доўга над гэтым думаў і, нарэшце, дадумаўся. Узяў торбу, прыладзіў да яе абруч і прывязаў да кія. Апусьціўшы ў ваду свой коўш, ён адразу выцягнуў шмат рыбы. Гэта выклікала вялікую радасьць сяброў, і яны доўга цешыліся такой лоўляй, нават без патрэбы.

Некалькі дзён ніхто нікуды і носу ня высоўваў. Спакойна прасядзелі і два бурныя дні. За скаламі ў акіяне гулі хвалі, недзе высока над галавой роў вецер, а тут у іх было ціха і спакойна. Адно толькі было нядобра,—паліва ўсё вышла.

Калі надвор'е праясьнілася, спрабавалі пашукаць паліва. На захад, з боку мора, былі голыя скалы, на ўсход—сыцяна; але ў гэтым кірунку павінна была ісьці зямля ці значны востраў, ці нават і самы кантынэнт Паўднёвай Амэрыкі. Туды і накіраваліся трое мужчын.

Але як выбрацца з гэтай студні? Доўга шукалі месца, дзе можна было-б як-небудзь зачапіцца. Урэшце знайшлі некалькі выступаў і палезьлі ўверх, рызыкуючы кожны момант паляцець уніз і разьбіцца насмерць.

Падняўшыся мэтраў на дваццаць, апынуліся на новай пляцоўцы. Пасярэдзіне яе было невялічкае возера або саджалка, з якой і выцякала тая самая крыніца, якая падала ўніз і давала ваду для піцьця.

А з другога боку таксама ішла сыцяна, і таксама зверху сыцякаў струмень,—ён даваў ваду возеру. Яшчэ падняліся і зноў знайшлі такую самую пляцоўку, возера і крыніцу.

— Чаго добрага, гэтак да самага неба дойдзем,—пажартаваў Манг.

— На неба нам ня трэба,—сказаў Тойдо,—а вось там у лагчыне нешта расьце.

Сапраўды, у маленькай лагчыне, схаваўшыся ад паўночнага і заходняга ветраў, рос хмызняк і некалькі крывых дрэў.

Мужчыны зараз-жа ўзяліся за працу, і час-ад-часу спыняліся, каб палюбавацца вялікасным і прыгожым малюнкам.

Далёка на захад распасыцёрся якіян і так блішчэў на сонцы, аж у вочы калала. Бліжэй да берагу было раскідана безьліч астраўкоў і скал. Голыя і чорныя, яны вызначаліся на бліскучай вадзе, нібы сыпіны жывёл-волатаў. Часам зусім здавалася, нібы яны плаваюць.

— А дзе-ж наша стаянка?—пачалі яны шукаць свой прытулак. Але адсюль яго нельга было ўбачыць, бо ён быў схаваны скаламі.

На ўсход горы ўздымаліся прыступкамі, нібы вялічэзныя сходні, і канчаліся белымі сьнегавымі верхавінамі. Але нідзе аніякага сьледу прысутнасьці чалавека!..

Затым усе яны былі асабліва зацікаўлены, калі заўважылі недалёка ад берагу човен, у якім стаяў адзін чалавек. У нашых сяброў вочы былі вельмі вострыя, і яны адразу пазналі Нгара па яго птушынай вопратцы.

— Чаго ён тут швэндаецца?—трывожна сказаў Манг.

— Непажаданы сусед,—сказаў і Кос:—А што мы будзем рабіць, калі ён знойдзе наш добры куток і прычэпіцца да нас? Гвалтам гнаць, ці што?

— А чаго на яго глядзець?—суро́ва адказаў Тойдо.—Калі трэ́ба будзе, дык і прагонім.

Тымчасам на́секлі і на́ламалі гальля. Заставалася толькі даставіць яго на месца.

— Вось гэ́та работа, дык куды цікавей!—весела заскакаў Манг і, набраўшы ў бярэ́мя, падбег да краю і кінуў уні́з. І так з тэ́расы на тэ́расу.

А праз нека́лькі хві́лін весела заскагаталі і жанчыны з дзе́цьмі, калі на і́х галаву паля́цела гальлё́.

Та́кім чы́нам і апо́шняя і́хняя патрэ́ба, апал, такса́ма была за́бясьпечана на да́лейшы час.

V

**Мангава падарожжа. — Зялёны востраў. — Под-
ласьць Нгара. — Бура. — Гудок. — Чалавек у моры. —
„Людаед“ і „вышэйшая істота“**

Цяпер ужо Мангу зручней было рабіць свае экскурсіі. Ён мог сабе спакойна вандраваць, ведаючы, што сваіх ён заўсёды знойдзе на месцы. Апрача таго, ён лягчэй адчуваў сябе і затым, што яму ня рупіла, — што і як з яго раднёй. Часта ён адлучаўся на некалькі дзён, і бацькі прызвычаіліся да гэтага і не прырэчылі.

У галаве Манга ўсё сядзела думка, як-бы паглядзець бліжэй на таемных белых людзей, пабываць і там, дзе яны живуць, убачыць іхныя розныя цуды. Але праяжджалі яны вельмі рэдка, а яшчэ радзей можна было да іх наблізіцца. Пакуль пад'едзеш, — карабель ужо далёка. Трэба было чакаць такога выпадку, каб акурат трапіць на яго; але калі гэта здараецца?

Ды і наогул, такая сустрэча нічога асаблівага не давала. Паглядзіш знадворку на карабель, часам адтуль кінуць табе што-небудзь — і больш нічога. Нават не пасьпееш добра разгледзець людзей. Не! Трэба пашукаць, дзе яны живуць. А дзеля гэтага трэба ад'ехаць далёка, туды, на поўнач, куды ідуць і адкуль прыходзяць караблі.

І ён сказаў бацьком, што хоча праехацца далей, каб паглядзець, як живуць белыя людзі.

— Навошта табе? Ці варта?—пачалі адмаўляць бацькі, асабліва маці:—Гэта-ж далёка, на другім канцы сьвету. Ты не даедзеш, загінеш. Ды і яны могуць загубіць цябе.

— Вы-ж бачылі самі, што яны нічога дрэннага нам ня робяць,—настойваў Манг,—а што далёка, дык я паеду столькі, колькі можна будзе. Калі ўбачу, што нельга даехаць, тады магу і вярнуцца.

Супроць такой пастаноўкі пытання і прэрэчыўня было чаго. Чаму хлопцу не праехацца? Усёроўна яны валэндаюцца па моры ўзад і ўперад.

— Толькі ты сыцеражыся, каб яны цябе не зачаравалі,—параіла на разьвітаныні маці.

Падарожжа для іх было такой звычайнай справай, што ніякай падрыхтоўкі не рабілася. Манг выехаў таксама проста, як і заўсёды. Трэба яшчэ памятаць, што калі гутарка ідзе аб падарожжы, дык заўсёды маецца на ўвазе дарога між скал-астравоў, па каналах-калідорах, куды хвалі не дасягаюць. Аб паездцы на такіх чаўнох па акіяну ніхто з іх нават і не падумаў-бы. А тут якраз такіх каналаў і было досыць. Вось чаму падарожжа Манга і не зьяўлялася чымсь нязвычайным.

Зразумела, Манг ня меў аніякага, ўяўленьня аб адлегласьці, якую яму трэба было-б праехаць, каб убачыць, „як живуць белыя“. Да бліжэйшага значнага гораду, Вальпарайзо, было 2000 кілёмэтраў, а каб даехаць да якога-небудзь пасёлку, таксама трэба было праехаць кілёмэтраў 500. У сваім маленькім чаўне, кіруючы першабытным вяслом, яму патрэбен быў-бы месяц, каб праехаць толькі 500 кілёмэтраў, ня кажучы ўжо аб тым, што па

дарозе можна было чакаць розных перашкод: ці адсутнасць ціх каналаў, ці бура, ці адсутнасць ежы, вады і г. д.

Усяго гэтага Манг ня ведаў. Ён думаў, што прыедзе праз некалькі дзён: паглядзіць, падзівіцца і вернецца сабе спакойна дадому.

Першы дзень прайшоў, як звычайна. Тыя самыя скалы, вуліцы, тыя самыя птушкі. Спыняцца яму ў гэты дзень ня трэба было, бо ён меў з сабой запас ежы і вады. Пераначаваў у лодцы пад аховай скалы. На другі дзень ужо часцей прыходзілася спыняцца. Асабліва цяжкая справа была з вадой. Досыць назапасіць яе ён ня мог, бо ня было адпаведнага начыння. Нязграбны гаршок, хоць і завязаны, усё-ж такі выплываўся ад калыхання чаўна. А на скалах і маленькіх астраўках вады ня было. Трэба было пад'яжджаць да галоўнага берагу ды шукаць, дзе цячэ зверху вада. А каб знайсці такое месца, часам трэба было значна ўхіляцца ў бок. Пры такіх умовах ён пасунуўся наперад за ўвесь дзень можа кілёметраў на 10, хоць наогул праехаў значна болей.

Заставалася яшчэ гадзіны са тры да захаду сонца, калі ён выбраўся з-за скал і апынуўся ў шырокім адкрытым прасторы. Заместа высокіх скал тут былі параскіданы нізенькія, роўныя астравы, пакрытыя нават травой. А травы Манг і ня памятае, калі бачыў.

Ён абраў лепшы востраў і рашыў тут спыніцца нанач.

Аднак-жа гэтае прыгожае месца мела і свае нявыгоды: яно ўсё было ўсеяна рыфамі (падводнымі каменнямі), якія то вытыркаліся з-пад вады, то хаваліся пад вадой ля самай паверхні. Нават лёгкаму

мангаваму чаўну цяжка было прабрацца між гэтых рыфаў.

Нарэшце, ён высадзіўся на бераг, падцягнуў лодку і пайшоў аглядаць востраў. Усе свае прылады і маржовую скуру ён пакінуў у чаўне. Толькі на плячох была штодзенная вопратка—кароткая накідка з коцікавай скуры. Прыемна было прайсьціся па мяккай траве, цікавы былі і кветкі; птушкі таксама былі незнаёмыя, маленькія, і сьпявалі яны неяк прыгожа, зусім ня так, як усе гэтыя чайкі, качкі, альбатросы і іншыя морскія, рыбаедныя птушкі, ад чых крыкаў толькі галава трашчала.

Далей, ля ўзвышша, відаць быў нават гай. Манг накіраваўся туды. На наш погляд гэта быў-бы вельмі мізэрны гай, але Манг і такому быу рады. У іх старонцы былі толькі рэдкія скурчаныя дрэвы, якія з вялікім высілкам чапляліся за голы камень, а тут яны былі прыгожыя, ветлівыя.

Ён прайшоў гай, узлез на горку і сеў. Вечар выдаўся такі добры, які рэдка бывае ў гэтым краі. Мора бадай не варушылася; на небе ані хмаркі; сонца паволі апускалася ў ваду. А ззаду, як заўсёды, высіліся сьнегавыя горы, і ў адным месцы ледавік спускаўся да самай вады. Ён, здаецца, быў зусім блізка, вось за тэй скалой, а сапраўды да яго было кілёметраў пяцьдзесят.

Манг сядзеў, адпачываў і задумённа любаваўся прыгожасьцю прыроды.

Але што гэта там такое? Здаецца, чалавек у чаўне капошыцца ля берагу! І якраз ля мангавага чаўна. Вось ён ад'яжджае і... цягне за сабой другі човен, мангавы!

Гэта-ж Нгара, будзь ён пракляты! Па гэтай паганай птушынай вопратцы відаць.

Зароў Манг не сваім голасам, сыціснуў кулакі і зубы і пабег, што моцы, да берагу.

— Стой! Нгара! Стой! — крычаў ён, як няпрытомны.

Але кану няўхільна адсоўваліся. Пакуль Манг падбег да вады, Нгара ўжо быў на такой адлегласці, што яму ня было чаго баяцца. Нават прыпыніўся, каб пазьдзеквацца.

— Нгара! Стой! — крычаў засопшыся Манг: — Гэта табе так ня пройдзе! Калі ня я, дык мой бацька і Кос цябе заб'юць. Бяры, калі хочаш, маржовую скуру, але кану пакінь.

— Ты мне аддаеш скуру тады, калі я яе ўжо ўзяў, — насмешліва адказаў Нгара, — а кану я лепш пакіну ў моры Тады, прынамсі, ты ня будзеш мне больш сустракацца на дарозе.

І ён паплыў далей.

— Пачакай! Нгара! — зноў пачаў Манг: — Вазьмі сабе і ўсе іншыя мае рэчы. Толькі адну кану пакінь.

— Ха-ха-ха! — зарагатаў той: — Дурань ты! Дык я-ж ужо і без цябе ўзяў усё гэта. Ну, жадаю табе ўсяго лепшага на новым месцы. Жыві сабе тут шчасьліва.

І ён хутка паехаў далей. Дарэмна Манг крычаў, трос кулакамі, пагражаў, нават прасіўся. Чаўны адплывалі ўсё далей і далей і праз некалькі хвілін зьніклі ў змроку. Схавалася і сонца.

Манг застаўся адзін на бязлюдным беразе, бяз жаднай прылады ў руцэ. З распачы паваліўся на зямлю, пачаў біцца і раўсьці, рваць на сабе валасы. Потым прыпадак прайшоў; Манг сеў, супакоіўся і так прасядзеў на месцы ўсю ноч, нібы няпрытомны. Паветра было цёплае, вада пяшчотна плюскатала ля ног, з-за гор паказаўся маладзік; так ціха і мірна было навокал, што нават ніхто ня мог-бы сабе

ўявіць усю тую трагэдыю, якая адбывалася ў гэты момант.

Першыя праменьні сонца вярнулі Мангу бадзёрасьць, ён выпрастаўся, • страсануўся, азірнуўся навакол. Усё было нават лепей, чымся там на бацькаўшчыне. Толькі кану ня было. Але ад гэтага да сьмерці яшчэ далёка. Ён яшчэ пасьпее сам сабе пашыць кану, тым болей, што і дрэвы тут ёсьць. Але-ж затое і памсьціцца ён тады гэтаму Нгару!

Пры гэтай думцы ён і зусім забыўся аб небясьпецы. Хутчэй узяцца за работу, колькі-б часу гэта ні патрабавала! Але ў руках ён ня меў нічога; нават складанчык застаўся ў чаўне. Ну, што-ж, прыдзецца як-небудзь іначай. Яго бацькі і ён сам раней абыходзіліся і без нажа.

Ён зараз-жа назьбіраў на беразе шмат розных сухіх чарапашак і пайшоў да гаю. Абраў там адпаведнае дрэва і пачаў калупаць яго ля караню. Каб чарапашкі былі вастрыейшымі, ён разьбіваў іх на часткі. Дзеля таго, што дрэва было таўшчынёю толькі з руку, ён досыць хутка падрэзаў яго, а потым зламаў. Праз некалькі гадзін ён такім чынам „нарубаў“ сем жардзін: адну пад спод лодкі, а шэсьць для бакоў.

Тут толькі ён прыпомніў, што да гэтага часу нічога ня еў і ня піў. Падышоў да берагу, налавіў маленькіх ракаў і зьеў іх сырымі. Але ня было вады напіцца. Каб ня траціць часу на шуканьне, ён згадзіўся пацярпець і зноў узяўся за працу.

Але апрацаваць жардзіны было куды цяжэй, чымся сьсекчы. Ламаныя канцы нельга было так пакінуць; трэба было завастрыць іх так, каб можна было ўсе сем канцоў зьвязаць у адзін жмут. Тут ужо, апрача чарапашак, ён пусьціў у ход вострыя

каменьчыкі, якія таксама трэба было разьбіваць на кавалачкі. Значна ён дапамог сабе яшчэ тым, што здагадаўся ўсадзіць канцы ў шчыліны між скал і круціць іх там.

Ён так захапіўся сваёй працай, ад якой залежала яго жыццё, што нават ня прымеціў, як надышоў вечар. Тады толькі ён адчуў, як ён хоча есці, асабліва-ж піць. Але было ўжо позна шукаць, і ён прытуліўся на дрэва нанач. Цяжкая праца і папярэдняя бяссонная ноч дапамаглі яму моцна заснуць і не адчуваць голаду і смагі.

Назаўтра ён зноў праглынуў некалькі морскіх жывёлін і зноў пачаў працаваць, але к поўдні адчуў, што больш ня можа вытрымаць без вады. Трэба было ісці шукаць яе. Але ці знойдзеш на гэтым нізенькім востраве?

Тут ён заўважыў, што на захадзе збіраюцца хмары і вецер узмацніўся.

— Пачакаю лепш дажджу,—сказаў ён сам сабе і зноў узяўся за работу.

Дождж прышоў неўзабаву, але такі, што Манг лепш згадзіўся-б перацярпець смагу, чымся гэтую буру. Пачынаючы з поўдня, настала шэрая ноч, так што за некалькі крокаў нічога ня было відаць. Вялічэзныя хвалі, ня маючы ў гэтым месцы перашкоды, свабодна каціліся сюды з акіяну, нібы праз браму. Яны пагражалі заліць і той востраў, дзе быў Манг, але наперадзе стаялі на варце рыфы, якія прымалі на сябе першы ўдар і грудзьмі разьбівалі хвалі. Затое-ж і злаваліся яны! Такое пекла ўтварылася там паміж рыфаў, што жудасна было слухаць.

Манг сядзеў пад дрэвам, накінуўшы на галаву сваю скуру, але і пры гэтым тросься ад холаду. Хвіліна здавалася гадзінай, а такія хвіліны ішлі

і ішлі без канца. Так прайшло, мусіць, гадзіны са тры.

І вось там, за рыфамі, пачуўся гудок парахода! Трывожны, прадсьмертны...

Манг зараз-жа ўскочыў і пабег да берагу. Вецер валіў яго з ног, салоныя хвалі пырскалі ў твар, але ён нічога не адчуваў. З цікавасьцю і жудасьцю ўгледжваўся ён у шэрую імглу, чакаючы, што вось-вось зьявіцца „кану белых“. Ён ведаў, што ёй цяпер павінна пагражаць небясьпека, але, з другога боку, быў няўпэўненым, ці могуць наогул загінуць такія магутныя кану-волаты. У кожным разе справа была вельмі цікавая.

Так ён прастаяў поўгадзіны, гадзіну,—нічога больш ня чуць і ня відаць, толькі хвалі равуць і дождж лье, як з вядра.

Але вось на белым грабяні паказалася нешта чорнае. Узнялося, зноў апусьцілася. Праз хвіліну зноў паказалася, ужо бліжэй, і рушылася на бераг. Але сустрэчная хваля падхапіла і аднесла назад. Надышла новая хваля, зноў узняла і кінула на бераг, але і на гэты раз сустрэчная хваля адкінула назад.

Манг ужо ўбачыў, што гэта быў чалавек, які трымаўся за кавалак лодкі. Яго магло такім спосабам кідаць узад і ўперад без канца, або кінуць так, што ён разаб'ецца дашчэнт. Тады Манг падпільнаваў момант, калі хваля шуганула чалавека на бераг, кінуўся насустрэч і ўчапіўся за дошку, каб ня даць ёй адыйсьці назад. Зваротная хваля наляцела на яго, пагражаючы і яго таксама аднесьці ў мора, але ён нырнуў пад яе і такім чынам аслабіў напор, а потым адным мігам ухапіў чалавека і пабег да берагу.

Але чалавек чамусьці не выпушчаў з рук дошкі, чым значна перашкаджаў Мангу. У гэты момант новая хваля штырханула яго ў сьпіну. Ён кінуўся разам з ёю наперад і паваліўся на бераг, а на яго

Манг мігам ухажіў чалавека.

і чалавек з дошкай. Моцна ўдарыўся Манг, але нельга было на гэта звяртаць увагі. Трэба было сьпяшацца прапаўзьці яшчэ крокі са два, каб не захапіла новая хваля і не аднесла назад. Ён паспрабаваў вырваць дошку з рук чалавека, але той так учапіўся, што адразу немагчыма было гэтага зрабіць. Манг вымушаны быў паўзьці разам з дошкай. І толькі на беразе, з вялікай колькасьцю, ледзь не паламаўшы пальцы пацярпеўшага, удалася вырваць дошку з закасьцяненых рук.

Тут толькі Манг убачыў, што гэта была маладая дзяўчына. Але яна была ў няпрытомнасьці, мо' няжывая, і Манг ня ведаў, што з ёю рабіць. У кожным разе ён узяў яе на рукі, аднёс пад дрэва і ахутаў у скуру. Нельга сказаць, каб ёй было вельмі добра: дождж ішоў без перапынку, скура ахоўвала толькі частку цела, вада залівала усю дзяўчыну. Але больш Манг нічога ня мог зрабіць.

Ён прысеў побач накарачкі і з цікавасьцю наглядаў таёмнага, нязвычайнага белага чалавека. Трэба сказаць праўду, што больш за ўсё яго зацікавілі ногі. Ён вельмі здзівіўся, што яны блакітнага колеру. Мокрыя тонкія панчохі так шчыльна абхіналі іх, што ня відаць было аніводнай зморшчкі. Таму Манг і падумаў, што гэта цела мае такі колер. Маленькія чорныя бліскучыя пантоплі з вострымі насамі таксама былі цікавы. Манг нават дакранаўся да іх, каб пераканацца, што гэта такое.

Цёплая мяккая поўсьць тымчасам рабіла сваю справу: дзяўчына ўздрыганулася і нібы прастагнала. Манг абрадаваўся: значыцца, жывая! Потым з горла яе вырваўся нібы ўздых, нібы вада; дзяўчына заварушылася, яшчэ мацней застагнала і пачала дрыжаць, як у трасцы.

Манг і сам тросься ад холаду і вельмі шкадаваў, што няма сухога, цёплага прытулку.

Тады ён захацеў пашукаць, ці ня знойдзецца які-небудзь зручны куток. Бура і дождж ня спыняліся, але шэрань рабілася цямней: відаць, надыходзіў вечар. Манг хутка пабег да ўзвышшаў. Там далей відаць былі нават скалы. Ён бегаў узад і ўперад, заглядаў ва ўсе куткі, але нічога добрага не знаходзіў. І толькі вараचाючыся назад, недалёка ад

таго месца, дзе ён раней сядзеў, заўважыў ён больш-менш прытульны куток.

Гэта быў абрыў з невялікім паглыбленьнем у сярэдзіне, але-ж затое добра забаронены з мора ад ветру і дажджу. Дзякуючы таму, што дождж ішоў ад мора наўскос, сухая мясьцінка яшчэ болей павялічвалася. Але ўсё-ж такі там не магло зьмясьціцца больш за аднаго чалавека.

Манг пабег, узяў дзяўчыну і перанёс яе ў гэты куток. Яна ўся дрыжала і часам казалі нешта незразумелае. Тымчасам цямнела ўсё болей і болей. Паўстала пытаньне аб агні. Але як яго здабыць?

Калі Манг быў адзін і захапіўся майстраваньнем лодкі, ён згодзен быў лепш пацярпець, чымся ахвяраваць час на здабычу агню. А цяпер і самому холадна, і непагадзь, і выратаваная дзяўчына на руках.

Ён пільна агледзеўся навакол. Абрыў ня быў голай скалой. Наверсе расьлі дрэвы, хмызьняк; вытыркаліся сухія карэньні, унізе было сухое лісьце, трава, сухія галінкі,—адным словам, умовы больш-менш спрыяючыя. Трэба толькі было высячы агонь.

І ён пачаў рыхтавацца. На карэньнях і галлях ён знайшоў сухія нарасты-грыбы; яны маглі служыць трутам. Падрыхтаваў сушэйшага і танчэйшага галля, травы, лісьця. Потым назьбіраў адпаведных каменьчыкаў і пачаў выбіваць іскры.

Але лягчэй усё гэта сказаць, чымся зрабіць. Колькі каменьчыкаў давалося перапрабаваць і пашукаць, пакуль натрапіў на добры крамяк! А колькі часу трэба было стукаць!

Так цягнуўся доўгі, нудны час. Дзяўчына стагнала, варушылася, енчыла. Нават бура пачала сьціхаць. А Манг усё біўся над сваім агнём. Колькі

разоў ён ужо хацеў кінуць гэтую справу, але ранейшае дасьведчаньне прывучыла яго да цярплівасьці.

Была ўжо позная ноч, калі, урэшце, запаліўся агонь. Затое-ж і радасьці колькі было! Адразу ўсё зьмянілася, ажыло. А дзяўчына дык зусім ачуняла, калі агонь пачаў грэць і сушыць яе.

Некаторы час яна пазірала навакол, нічога не разумеючы. Потым прыпаднялася, пачала прыглядацца да Манга і, уразумеўшы сваё становішча, дзіка ўскрыкнула, сплюшчыла вочы і зараз-жа зноў павалілася ў няпрытомнасьці.

А Манг сядзеў сабе на карачках ля вогнішча і весела ўсьміхаўся, здаволены тым, што яна ачуняла. Ён ня ведаў, чаму яна зноў павалілася; ён думаў, што яна яшчэ канчаткова не ачулілася, і цярпліва чакаў, пакуль яна прыдзе ў прытомнасьць.

Праз некалькі хвілін яна зноў расплюшчыла вочы, зноў убачыла яго, ускочыла і з жудасным крыкам забілася ў самы куток, працягнуўшы наперад рукі, нібы абараняючыся ад яго.

Манг усьміхнуўся ўсім тварам, заматаў галавой і залапатаў:

— Добра, добра! Ты ўжо здаровая. Агонь добра.

А бедная дзяўчына тымчасам думала, што прышоў яе канец. Што, у лепшым выпадку, яе зараз-жа зарэжуць і зьядуць.

— О, лепш было-б утапіцца ў моры! — прастагнала яна па-ангельску.

Пачуўшы, што яна гаворыць, Манг зноў заматаў галавой.

— Добра, добра! Ты не загінула. Манг выратаваў цябе.

Дзяўчына скурчылася ў кутку, апусьціла галаву, засланіла рукамі свой твар і пачала чакаць сьмерці.

Але Манг ня рухаўся. Ён толькі паправіў вогнішча, а потым зноў утаропіў вочы на дзяўчыну.

„Дык вось якія яны!“—думаў ён, аглядаючы ўсю яе постаць, адзеньне.

Яна нагадвала яму прыгожую бездапаможную птушку і выклікала ў ім спачуваньне. Яму прыемна было адчуваць, што ён зьяўляецца збаўцам гэтай далікатнай „вышэйшай істоты“. Ён лічыў за гонар сядзець побач з прадстаўніком тых людзей, якіх блізка яны ня бачылі і якія здаваліся ім нейкімі багамі.

А „вышэйшая істота“ тымчасам сядзела скамянелая ад жудасьці і чакала сьмерці.

— Хоць-бы хутчэй усё гэта скончылася!—прастагнала яна.

Яна ўсё чакала, калі прыдуць іншыя дзікуны. Яна ўяўляла сабе, як зьбярэцца шмат дзікуноў, страшэнных, узброеных, як пачнуць яны скакаць вакол яе і агню, а потым... потым...

Тут яна ня вытрымала і заплакала горкімі сьлязьмі. Плечы яе трасьліся ад рыданьня, жаласны, енк вырываўся з грудзей.

Манг здзівіўся і занепакоіўся. Такія сьлёзы, такі адчай узварушылі яго. Яму было так шкада яе, што ён мімаволі пасунуўся да яе і пачаў супакойваць, як умеў.

— Ня бойся! Манг усё зробіць. Ён спажыве табе знойдзе і сам кану пашые, каб выехаць адсюль.

Убачыўшы, што ён пасуваецца да яе, дзяўчына падумала, што канец ужо прышоў. Яна ўскрыкнула нечалавечым голасам, ускочыла і выбегла з-пад скалы ў цемру.

Манг застаўся сядзець з раззьзяўленым ротам. Што з ёю? Куды яна? Чаму? Здаецца, нібы яна яго

баіцца, але-ж ён нічога дрэннага ёй не зрабіў і ня думае рабіць. І што цяпер з ёю рабіць? Лавіць, ці што?

А яна тымчасам адбеглася на некалькі крокаў, але, убачыўшы, што ён сядзіць сабе спакойна і ня гоніцца,—спынілася. Тады ёй прышлі да галавы цьвярозыя думкі. Куды яна дзенецца? Калі ён захоча, дык адразу яе зловіць. Але-ж да гэтага часу ў ім ня відаць было аніякіх нядобрых намераў. Ён выра-таваў яе з вады, перанёс сюды, абагрэў і асушыў, нават у сваю скуру апрануў, а сам сядзіць на холадзе толькі ў сваім поясе або хвартуху.

Не! Відаць, ён ня думае скрыўдзіць яе. Можа на яе шчасьце трапіўся дзікун з чалавечай душой. Кажуць, што і сярод дзікуноў часам сустракаюцца людзі. Можа, нават ён яшчэ абароніць яе ад сваіх сяброў, што прыдуць? Хай будзе, што будзе,—усё-роўна ёй няма куды дзецца.

І яна вярнулася на сваё месца.

Манг ветліва ўсьміхнуўся і зноў загаварыў:

— Манг ня скрыўдзіць белую птушку. Манг мсьціцца толькі сваім ворагам, такім, як Нгара.

Дзяўчына зусім супакоілася, нэрвовая ўзруш-насьць прайшла, а разам з тым вярнулася недама-ганьне і вялікая зморанасьць. Некаторы час яна трымалася, каб не заснуць (хто яго ведае, што можа быць?), але хутка галава апусьцілася, вочы сплю-шчыліся, і яна сама не заўважыла, як ужо спала моцным сном.

Было ўжо каля поўначы. Бура скончылася, але акіян шумеў, як і раней. Таксама разьбіваліся і гулі хвалі між рыфаў, таксама наляталі яны на бераг.

Манг падкінуў у агонь корч і прымасьціўся спаць. Толькі галаву і плечы ён мог змясьціць пад абрываў, рэштка засталася пад небам.

Некалькі разоў холад прымушаў яго ўставаць і падпраўляць агонь, але ня было чаго і падкладваць. Агонь ледзь тлеўся і зусім не абаграваў Манга.

Так правялі першую ноч „людоед“ і „вышэйшая істота“.

VI

**На другі дзень. — Мярцьвяк. — Манг у капітанскім
адзеньні. — Пабудова лодкі. — Ад'езд. — Параход
прайшоў міма. — Катастрофа. — Перад тварам
сьмерці. — Пакінутая стаянка**

Манг прачнуўся рана і спачатку нават здзівіўся, убачыўшы новага чалавека. Хоць ён зараз-жа і прыпомніў усё, што адбылося ўчора, але ўсё-ж такі неяк дзіўна было і ня верылася, што гэта праўда. Вельмі ўжо нязвычайная гісторыя.

Але довад быў перад вачыма. Дзяўчына спала моцным сном на яго скуры, падагнуўшы пад сябе свае „блакітныя“ ногі. Сьветлае адзеньне, сьветлыя валасы, бялюткі, тонкі твар, — усё гэта пераконвала, што перад ім знаходзіцца сапраўды нязвычайная істота, блізка што боская. Праўда, даўно ўжо мінулі тыя часы, калі дзікуны лічылі белых за багоў, цяпер ужо наадварот — лічаць іх за чарцей. Але нашы фуіджынцы живуць у такіх умовах, што ня мелі шчасьця, — або няшчасьця, — сустракацца з белымі, і хоць ня лічылі іх за багоў, але павагу адчувалі вялікую. Прынамсі тыя, каму не траплялася мець з белымі больш блізкіх зносін.

І Мангу прыемна было даглядаць і ахоўваць пекную „белую птушку“. Ён зараз-жа пабег шукаць ёй (зразумела, і сабе самому таксама) спажывы. Ён

хутка налавіў сваіх звычайных чарапашак ды сьліма-коў і пайшоў быў назад. Але праз некалькі крокаў спыніўся, як укопаны: на вострым камені ляжаў чалавек у форме морскага афіцэра ці капітана. Мангу ня цяжка было здагадацца, што гэта з загінаўшага карабля. На гэты раз у яго нават мільганула думка ў тым сэнсе, што яму занадта ўжо будзе вахаванцаў.

Але падышоўшы бліжэй, ён адразу заўважыў, што чалавек мёртвы. Відаць, хвалі забілі яго аб скалы, бо чэрап быў прабіты і чарнеўся жудаснай, крывавай дзіркай.

Манг аглядзеў яго, пакратаў, памацаў чорны мундзір з залатымі гузікамі і рознымі іншымі прычандамі і тут-жа заўважыў на поясе дасканалы кінжал („корцік“). Гэта знаходка выклікала ў ім такую радасьць, што ў яго вырваўся крык задаваленьня.

Мігам выхапіў ён кінжал з ножан, пакруціў яго, пацмокаў, а потым захацеў узяць і ножны. А як яны былі прычэплены да пояса, то пачаў здымаць і пояс. Пасьля-ж гэтага яму прышла ў галаву вельмі разумная думка—зьняць і мундзір, бо голаму чалавеку ён будзе вельмі дарэчы.

Нарэшце, наш Манг апынуўся ў капітанскім мундзіры, хоць і бяз портак.

Які ён меў выгляд—уяўляйце сабе самі.

Падабраўшы сваё сьнеданьне, ён весела пайшоў „дадому“.

Дзяўчына тымчасам прачнулася. Азірнуўшыся навакол і прыпомніўшы ўчарашняе, яна сядзела з такім выглядам, нібы пыталася: што гэта—ці сон, ці сапраўднасьць? Што карабель загінуў, што човен, у якім яны ратаваліся, разьбіўся,—яна гэта добра памятала. Але потым яна, здаецца, трапіла ў рукі дзікуноў, а цяпер нікога няма, яна адна. Што гэта знача?

Тут яна ўбачыла, што да яе ідзе нейкае дзіўнае стварэнне ў мундзіры. Спачатку мільганула надзея, што гэта хто-небудзь з сваіх, што выратаваўся ад сьмерці, пацярпеўшы і абшарпаны, але хутка пера-каналася, што гэта ўчорашні дзікун.

Адкуль-жа ж ён узяў убраньне? Значыцца, забіў і абабраў каго-небудзь з каманды?! А цяпер ідзе яе чарод.

І зноў яна закрычала ад жаху і зашылася ў куток...

А Манг падышоў, весела сьмяючыся, вылажыў сваю здабычу і лагодна сказаў:

— Вось, еж.

Потым здагадаўся, што яна дзівіцца на яго адзеньне і дадаў:

— Там ваш чалавек, мёртвы.

Пры гэтым ён адной рукой паказаў на мундзір, а другую працягнуў у той бок, дзе быў мярцвяк.

Дзяўчына ня ведала, што і думаць. Усё казалася тое, што гэты дзікун, прынамсі цяпер, ня думае рабіць ёй нічога дрэннага. Што-ж адбылося там, куды ён паказвае?

Нарэшце, яна набралася адвагі, рашуча падышла да яго і пачала паказваць на мігі, каб ён павёў яе туды. Манг зразумеў і пайшоў.

Калі яны падышлі да берагу, яна ўсё зразумела. Жаль абхапіў яе сэрца, сьлёзы паліліся з вачэй. Некалькі хвілін прастаяла яна, уяўляючы сабе увесь жудасны малюнак.

„Хто ведае? Можа, іх лёс лепшы за мой. Для іх, прынамсі, ужо ўсё скончана, а я...” — думала яна праз сьлёзы.

Няпрыемна ёй яшчэ было, што чалавек ляжыць, як падла. Трэба было-б пахаваць яго. Але як гэта

зрабіць? Тады яна пачала паказваць Мангу, каб спусьціць мерцвяка ў мора. Манг адцягнуў яго ў ваду, і той ціха закалыхаўся на хвалях.

Дзяўчына адварнулася і хутка пайшла назад, нібы ўцякаючы ад гэтага месца. Уражаньне было вельмі цяжкае, але разам з тым яна адчувала, што зусім перастала баяцца дзікуна. Яна пераканалася, што з усіх бакоў паводзіны яго былі, як і кожнага добрага чалавека. Гэта быў ня зьвер які-небудзь, а самы звычайны слуга.

Дзівіла толькі яе, чаго ён тут адзін? Няўжо-ж ён апынуўся таксама, як і яна? Значыцца, на гэтым востраве ім абодвым прыдзецца жыць можа шмат гадоў? А можа і да самай сьмерці...

Але пакуль што аб гэтым лепш ня думаць.

Ангельцы, як вядома, народ энэргічны, трывалы. Нават жанчыны, асабліва багатыя, з маленства гартуюць сябе спортам. І да нашай дзяўчыны хутка вярнуліся бадзёрасьць і энэргія. І адзнакай гэтага зьявілася тое, што яна адразу адчула, што страшэнна хоча есьці.

Але калі Манг прапанаваў ёй сваіх сьлімакоў, дык яна прышла ў жах, бадай што такі самы, як учора ад выгляду дзікуна. Манг і падсмажыў іх у попеле і сам пачаў есьці, выразна паказваючы, што вельмі смачна, але яна нават адварнулася, каб ня бачыць.

Тады яна паказала, што хоча піць. Манг заразжа ўскочыў, пабег да мора, знайшоў вялікую чарапашыну і пабег ёй шукаць вады. Добра! яшчэ, што нядаўна быў дождж і знайсьці ваду было лёгка.

Нельга сказаць, каб прыемна было ёй піць ваду з брудных рук дзікуна, з нейкай чарапашаны, з нейкай лужыны, але нічога ня зробіш,—трэба было прывыкаць.

Манг здагадаўся, што „белая птушка“ стравы яго ня любіць. Тады ён захацеў пачаставаць яе рыбай. Але гэтая справа была больш складаная. Ня маючы ніякіх прыладаў, трэба было знайсці асабліва зручнае месца, дзе можна было-б загнаць рыбу ў куток, каб злавіць рукамі. А гэта не заўсёды здараецца. На кожны выпадак ён зноў пабег да берагу.

Ён знайшоў больш-менш зручнае месца, але не такое вузкае, каб можа было спадзявацца злавіць рукамі. Тады ён зняў свой... свае... як-бы тут сказаць, ну, штаны, якія лепш было-б назваць поясам, альбо пояс, які замяшчаў яму штаны. З гэтай прыладай яму ўдалася налавіць маленькіх рыбак. О, каб толькі ведала „белая птушка“, якім спосабам Манг ловіць ёй рыбу!

Гэтай страве дзяўчына вельмі абрадавалася і нават сама пачала пячы ў попеле.

Толькі крывілася, што рыба была нячышчаная, у попеле, бяз солі ды бяз хлеба.

А Манг сядзеў перад ёй на карачках у сваім капітанскім мундзіры і цешыўся, што яна есць.

— О, рыба, добра, смачна,—паддаваў ён духу.

Як ні сумна было няшчаснай дзяўчыне, але кожны раз, зірнуўшы на гэтую постаць, яна не магла ўстрымаць усмешкі, а цяпер дык і зусім рассьмяялася. А задаволены Манг зарагатаў яшчэ болей.

Пасля сьнеданьня Манг узяўся за сваю працу. Ён паказаў дзяўчыне свае жэрдкі і пачаў тлумачыць, што робіць кану, на якой яны абодвы паплывуць. Ён падышоў да вады, паказаў, як соваецца па вадзе човен, паказаў на дзяўчыну і махнуў рукой на мора, гаворачы на сваёй мове: „далёка, далёка!“

Прамова была вельмі выразная і зразумелая, толькі дзяўчына ніяк не магла ўявіць, які човен

выйдзе з такіх жэрдак. Заставалася чакаць, што будзе далей.

Цяпер работа пайшла іначай: Манг меў добры кінжал, які мог служыць і сякерай, і нажом і гэблем, і шылам. Была прыцягнута і дошка ад разьбітай лодкі. Манг зноў захапіўся працай і забыўся на голад.

Але паненка была галодная. Некалькі рыбац ды дажджавая вада не маглі ёй замяніць какавы, булкі, масла і іншых страў, да якіх яна прызвычалася. Урэшце, яна ня вытрымала, падышла да Мангаі, дакрануўшы пальцамі да свайго рота, паказала, што хоча есці.

Манг зараз-жа пакінуў работу і пайшоў клапаціцца аб абедзе. На гэты раз яму болей пашанцавала, бо акурат быў час адліву. Вада адышла ад берагу і пакінула на дне шмат жывёлак. Нават у адным месцы засталася лужына, дзе была знойдзена досыць добрая рыба. Сама паненка захацела прыняць удзел у зборы ўраджаю, але спалохалася ракаў, хоць і лічыла іх за самую лепшую страву з усяго таго, што тут было.

На гэты раз яна прыняла ўдзел у гатаваньні абеду. Для сябе самой яна і пачысьціла рыбу і памыла. А Манг пхаў, як яна ёсць, выплёўваючы непатрэбнае.

Дзяўчыне вельмі брыдка было глядзець на свайго суседа, як ён еў усялякую погань, пэцкаў свой капітанскі мундзір. Яна адварачвалася ад яго, старалася не глядзець і чакала, каб ён хутчэй пайшоў на працу ды пакінуў яе адну. Часам ёй прыходзіла ў галаву думка: што сказалі-б яе знаёмыя, каб убачылі яе за „таварыскім“ абедам з дзікуном-людзедам?

Манг пайшоў працаваць, а паненка то адпачывала на мяккай коцікавай скуры, то шпацыравала сабе па востраве. Такім чынам ішлі дні за днямі.

Манг біўся над сваім чоўнам, а паненка з нецярплі-
васьцю чакала, пакуль ён скончыць, ды нудзілася.
Яна ніяк не магла прызвычаіцца да такой ежы,
адчувала сябе дрэнна, схудала. Разам з гэтым прай-
шла і бадзёрасьць. Ёй пачало здавацца, што сядзіць
яна тут цэлыя гады і што, мусіць, ніколі ня выбе-
рацца адсюль.

Манг-жа, наадварот, быў вясёлы, энэргічны. Ён
стараўся дагаджаць ёй на кожным кроку, абнадзейваў
яе, што хутка паедуць.

Але куды паедуць? Гэта яны не маглі растлума-
чыць адзін аднаму і нават самім сабе. Дзяўчыне
здавалася, што калі толькі яны ад'едуць ад гэтага
праклятага вострага, дык сустрэнуць які-небудзь
карабель. А Манг і сам сабе не ўяўляў, што ён
будзе рабіць з ёй. Ведаў толькі, што трэба вярнуцца
дадому, адасьціць Нгара ды адабраць лодку, бо
гэтая, якую ён робіць, будзе значна горшая. А по-
тым ужо зноў можна будзе думаць, як даехаць да
белых, асабліва, калі ён павязе да іх гэтую дзяўчыну.

Але справа была вельмі марудная. Як-ні-як зьвя-
заць жэрдкі ён пасьпеў праз два дні, але засталася
самае галоўнае: абшыць іх. А гэта была зусім іншая
праца. Тоўстых дрэў ня было, прыходзілася сшываць
маленькія кавалачкі кары, а яны былі тонкія, нямоц-
ныя, разрываліся. Прыходзілася складваць у некалькі
столак, латаць дзіркі, а потым латаць латы і г. д.

Дзяўчына ўжо ўразумела, якім чынам Манг хоча
зрабіць човен, але, прыгледзеўшыся да гэткай працы,
яна зусім страціла надзею, што з гэтага што-небудзь
выйдзе.

Манг-жа не сумаваў, а ўсё ляпіў ды ляпіў кавалачкі.
Тады і паненка пажадала дапамагчы. Манг вельмі
абрадаваўся.

— Добра, добра. Цяпер будзе хутка. Белая птушка—добрая дзяўчына,—казаў ён.

Але зарана Манг парадаваўся: у „белай птушкі“ нічога ня выходзіла.

Аднак, яна добра ведала, што ад гэтага таксама залежыла і яе жыццё і, сьцяўшы зубы, працавала далей. Праз некаторы час выявілася, што ў такой справе нават паненскія рукі могуць прынесці карысць.

Некалькі разоў ёй здавалася, што ўся гэта праца дарэмная, што нічога ня выйдзе, але кожны раз упэўнены выгляд Манга надаваў надзею.

Так цягнулася цэлых тры тыдні. Некалькі разоў змянялася надвор'е. Зноў давялося перажыць і вецер, і дождж, і буру. Сьветлая дзяўчыніна сукенка прыняла дзікунскі выгляд. Блакітныя панчошкі парваліся (пасья чаго Манг убачыў, што гэта быў ня колер скуры). Але здароўе яе захавалася, хоць яна і перайшла з панскага на дзікунскае жыццё.

Вызначыліся і адносіны іх між сабой. Паненка даўно ўжо забылася, што яна знаходзіцца „ў лапах людаеда“. Для яе гэта быў звычайны жоўтаскуры слуга, якіх нямала ёсць і ў іх, у Лёндане. Яе ўжо ніколі ня дзівіла, што ён прыслугоўвае ёй, даглядае, ахоўвае. Як-жа ж іначай можа быць? І яна распараджалася ім, як слугой. Нават некалькі разоў ужо злавала на яго, крычала, раздражнялася, што ён ці нязграбны, ці дурны.

Манг нічога гэтага не разумеў, нават знаходзіў цікавым. Ён так яе паважаў, што яму ніколі і ў думку ня прыходзіла раўнацца з ёй. Ён быў задаволены ўжо адным тым, што вядзе блізкае знаёмства з такой асобай, якіх яго аднапляменьнікі, дый то ня ўсе, маглі бачыць толькі здалёк.

Нарэшце, прышоў час, калі лодка была спушчана на ваду. Праўда, яна была ненадзейная, нязграбная, але Манг зьзяў ад шчасьця, гледзячы на сваю працу.

Недаверліва ўвайшла ў човен паненка. Быў момант, калі яна гатова была лепш застацца тут чакаць ратунку, чымся рызыкаваць ехаць на гэтай няшчаснай прыладзе. Але ніякага іншага выхаду ня было.

Нацярпелася яна страху, пакуль выехалі з рыфаў. Кожны момант ёй здавалася, што вось-вось човен перакуліцца або распаўзецца. Супакоілася толькі тады, калі выехалі ў спакойныя каналы між высокіх скал.

Першую ноч пераначавалі ў чоўне пад высокай скалой. Для дзяўчыны гэта было пакутай.

Назаўтрае паехалі далей. А поўдні неспадзявана пачуўся... звон! Сапраўдны звон, якім азначаецца час („склянкі“) на караблём. Пачуўся ён па-за скалою направа. Значыцца, там ішоў карабель!

Замітусілася паненка, захвалявалася.

— Туды! Туды!—пачала яна крычаць і паказваць рукою.

Манг і сам зразумеў, паехаў у абход! Але адразу было відаць, што справа дарэмная. Лодка паўзла надта павольна, а скала, як на злосьць, была доўгая.

Дзяўчына ўскоквала, пагражаючы перавярнуць човен, ламала рукі, плакала, крычала па-свойму: „хутчэй! хутчэй!“

Калі аб'ехалі скалу, дык ўбачылі далёка-далёка чорную кропку і дымок... І дзяўчына з жаласным стогнам павалілася на спод чоўна...

Але няма ліха без добра. Паваліўшыся на спод, яна трапіла ў халодную ваду і адразу апамяталася.

На жаль, на гэтым дабро і скончылася. Паўстала новая бяда, нават большая за тую, што параход прайшоў міма

Аказваецца, калі Манг сьпяшаўся да карабля, ён так напружваўся, так упінаўся ў лодку, што яна ня вытрымала і распаўзлася. Манг кінуўся затыкаць дзірку, але ад гэтага шчыліна яшчэ болей пачала разыходзіцца.

Настаў крытычны момант. Але Манг не зьбянтэжыўся. Хутка зірнуў на сьцяну, убачыў за некалькі крокаў невялікую прыступку і накіраваў туды човен. Падплыў ён туды ўжо поўны вады. Манг выскачыў на скалу і выцягнуў дзяўчыну, якая была ўжо па пояс у вадзе. Ён нават не забыўся затрымаць і човен, які хоць і быў поўны да берагоў, але трымаўся на вадзе.

Такім чынам нашы падарожнікі апынуліся яшчэ на горшым востраве, чымся раней. Яны стаялі на вузкім выступе скалы, дзе нават сесьці было цяжка, а за сьпіной уздымалася сьцяна.

А навакол было так прыгожа і спакойна. Мора яскравілася пад паўднёвым сонцам, аніводнай хвалі ня было на ўсім абшары. Чорныя скалы, нібы нейкі натоўп, стаялі сур'ёзна і спакойна. Толькі птушкі спрачаліся там наверху.

Дзяўчына стаяла нярухомая і глядзела наперад так, нібы ёй было ўсёроўна, чым-бы гэта ні скончылася.

Затое Манг напружана думаў. Спачатку ён агледзеў скалы, каб знайсці пакуль што лепшае месца. Але нічога добрага не заўважыў. Потым ён уважліва, бліскучым узрокам, пачаў углядацца наперад.

Там, кілёмэтраў за восем, быў іх дом. Ён нават бачыў уваход у затоку. Там яго радня, там кану.

Так мала заставалася ехаць, і вось гэтае няшчасьце!
Няўжо-ж прыдзецца загінуць пад бокам ля сваіх?
Нават выцягнуць кану няма куды, каб хоць абьяк
паправіць яе.

Застаецца толькі адно—плысьці туды.

І ён пачаў тлумачыць дзяўчыне, што хоча плысьці
туды. Ён паказаў рукой на човен і працягнуў руку
туды, што, значыцца, там ёсьць лодка. Потым пака-
заў, нібы ён сам плыве туды і, урэшце, вельмі
шчыра і выразна стаў паказваць, што ён вернецца
і возьме яе.

Дзяўчына ўразумела, але выдумка гэта ніколечкі
не парадвала яе. Адкуль і якую лодку ён знойдзе?
А калі ёсьць, ці даплыве ён? Лепш было-б загінуць
разам. Усё-ж такі побач, хоць дзікун, але жывы
чалавек.

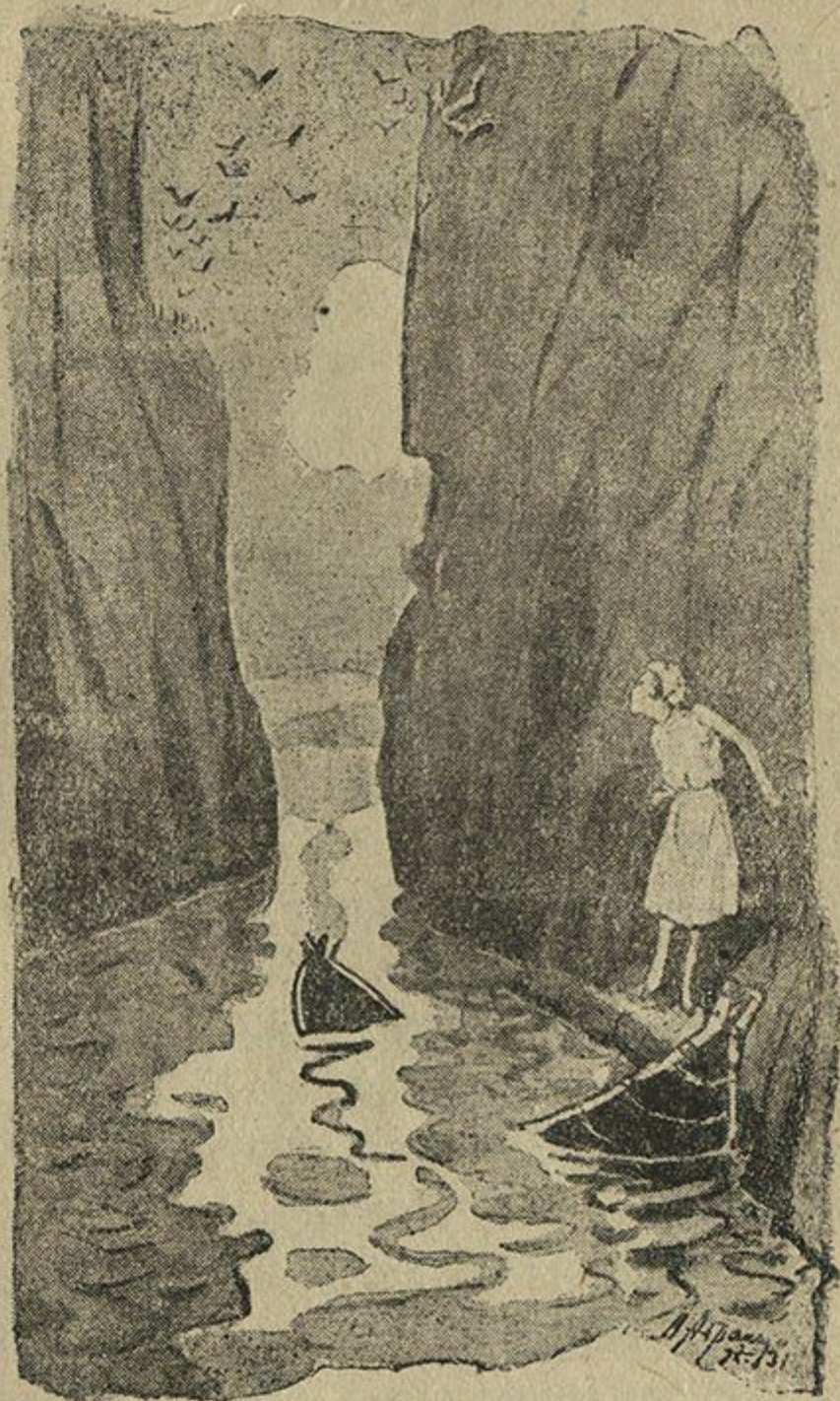
Манг тымчасам зьняў свой мундзір і падперазаўся
поясам з кінжалам. Потым бадзёра засьмяяўся ёй,
кінуўся ў ваду і хутка паплыў.

Крок за крокам, павольна, але бязупынна ён
пасуваўся ўсё далей і далей. Вось толькі ледзь
чарнеецца галава, вось і яна зьнікла ў бліскучым
прасторы. А дзяўчына стаяла, сачыла і ўсё яшчэ
не магла ўразумець, ці гэта к лепшаму, ці к горшаму.

Пацягнуліся для яе сьмяротныя гадзіны, бяс-
концыя, безнадзейныя. І сапраўды, якую надзею яна
магла мець? Яна ня ведала, куды ён паплыў, што
ён мае на ўвазе. Ня ведала, колькі часу магло
прайсьці, пакуль ён вернецца, калі наогул вернецца.
А надзеі на гэта вельмі мала: па-першае—ён сам
можа загінуць, па-другое—можа не знайсьці ніякага
чоўна, па-трэцяе—можа знайсьці праз некалькі дзён,
па-чацьвертае—можа і зусім ня вернецца. Ці можна
спадзявацца на дзікуна?

Значыцца, трэба рыхтавацца да сьмерці. Як заўсёды бывае ў такіх выпадках, перад ёй прайшло ўсё яе жыццё. Бацька яе быў багаты ангельскі

А дзяўчына стаяла і сачыла.

капіталіст. Паміж іншым, ён меў у Чылі вялікае прадпрыемства па здабыццю медзі. Жылі яны ў Лёндане, але апошні год бацька быў прымушаны пражыць у Чылі па справах прадпрыемства. К гэтаму часу міс Грэт,—так звалася дзяўчына,—скончыла

сваю адукацыю і захацела праехацца да бацькі, каб паглядзець сьвету.

І вось, заместа гэтага, яна стаіць тут адна, на голай скале і чакае сьмерці...

Так прайшоў дзень, падышоў вечар. Ужо некалькі разоў казалі яна сама сабе, што трэба скончыць пакуту і самой кінуцца ў ваду, але ўсё адцягвала. Хоць у думцы яна не спадзявалася ні на што, але недзе глыбока ў сэрцы ўсё-ж такі трымалася надзея.

— А можа?.. Пачакаю яшчэ крыху, пакуль яшчэ можна.

Вось ужо і ноч. Аніводнага гуку навакол. Напружанае вуха прыслухоўвалася, лавіла нібы плёскат. Можа ён едзе? Не, нічога ня было...

А Манг усё плыў ды плыў. Зморыцца, адпачне на сьпіне і зноў плыве. Добра яшчэ, што мора ціхае. Вось ужо і ўваход. Адзін заварот, другі—і перад ім жаданы куток, іх часовы дом.

Крыкнуў ён, каб даць знаць сваім. Рэха пакацілася між ціхіх стромкіх скал, але іншага адказу ня было. Зноў крыкнуў—таксама нічога. Манг адразу адчуў, што ён захаладзеў і ня можа рухацца.

Напружыў апошнія сілы, увайшоў у сярэдзіну, азірнуўся—нікога няма! Нават „гаспадаркі“ на беразе няма: значыцца, выехалі не часова, а назаўсёды.

Ледзь жывы выбраўся ён на знаёмую пляцоўку і паваліўся на зямлю...

VII

Дома.—„Чорт!“.—Па ахвяру.—Альпага.—Барацьба
з птушыным царом.—Спуск на „парашуде“.—
Урачыстае ахвяраваньне.—„Чорт“ ашукаў!..

Жыццё абедзвюх сем'яў пасля ад'езду Манга
не змянілася. Жылі яны спакойна і шчасліва, мелі
ўсё, што толькі маглі жадаць гэтыя людзі. З ціка-
васцю чакалі звароту Манга.

— Можа ён прывязе ад іх што-небудзь карыснае
для нас?—казаў Тойдо.

— Хоць-бы сам вярнуўся, і гэтага досыць бы-
ло-б,—адказвала маці.

Добрадушны Кос супакойваў:

— А што з ім можа здарыцца? Манг—хлапец
спрытны. Кану добра зроблены.

Аднойчы Мгу з дачкой Тойдо „збіралі плады з
дрэва“. Як заўсёды, седзячы ў чоўне, прыпаднялі
галіну. Дзяўчынка падтрымлівала яе, а Мгу зды-
мала ўраджай. Унізе адкрылася чыстае свабоднае
месца, дзе відаць было дно ды гулялі рыбка.

Дзяўчына наглядала за імі, цешылася. Раптам
яна адхінулася і з жахам закрычала:

— О! Чорт!

Зірнула Мгу і закрычала з няменшым жахам.
Галіна вывалілася з рук, і яны пачалі ўцякаць да
берагу.

— Што? Што такое?—запыталіся дарослыя.

— Чорт страшэнны. З вачыма, — сказала Мгу, трасучыся ад жудасыці.

Бацькі здзівіліся, пачалі пытацца падрабязней, але ніякага толку не дабіліся, акрамя слоў: „Чорт! Страшэнны! Баюся!“

Мужчыны селі ў лодку, пад'ехалі да таго месца, паднялі галіну, але нічога ня ўбачылі. Так і падумалі, што дзяўчатам нешта здалося.

Прайшло некалькі дзён. Аб гэтым здарэнні нават забыліся, толькі дзяўчаты памяталі і ніколі ня ішлі збіраць спажыву з галья.

Але хутка і Кос з жонкай натрапілі на нешта незразумелае. Яны падрыхтаваліся лавіць рыбу торбай, што выдумаў Манг. Паднялі галіну, убачылі, як звычайна, рыбу, і толькі нацэліліся апусьціць прыладу, як унізе заварушылася нешта вялікае і нязграбнае, нібы камяк змеяў, і разам з гэтым вада пачарнела, нібы хто напусьціў туды атраманту. Рыба знікла, нічога больш нельга было разгледзець.

— Што за дзіва такое?—паціскаў плячыма Кос.— Тойдо! Хутчэй сюды!

Пад'ехаў на другім чаўне Тойдо, зірнуў і ўбачыў толькі чорную ваду.

— Нічога не разумею,—сказаў ён, недаўменна зірнуўшы на Коса.

— Гэта — чорт! Гэта, мусіць, чорт!—закрычалі з берагу дзяўчаты.

— Які там чорт, калі нічога ня відаць!—адказаў Тойдо.

— Страшэнны. З вачыма,—паўтаралі дзяўчаты.

— Ды нічога тут страшэннага ня відаць,—сказаў Кос:—мусіць, струмень чорнай, бруднай вады надышоў.

На гэтым справа і скончылася, тым болей, што праз некалькі хвілін яны налавілі рыбы бяз жадных перашкод.

Яшчэ прайшоў дзень-другі. Аб здарэнні ня думалі. Але, нарэшце, і самім мужчынам давалося пераканацца, што дзяўчаты не памыліся.

Аднаго разу Тойдо і Кос паднялі галіну і ўбачылі ў вадзе нешта такое, ад чаго нават яны скамянелі.

На іх глядзела страшэнная галава, такая агідная і жудасная, што наш родны чорт, якога ўяўляе сабе цёмны народ, у параўнанні з гэтым павінен быў-бы здавацца анёлам. Жудасьней-жа за ўсё былі вочы, вялічэзныя, пукатыя, нібы шкляныя. Яны сьвіціліся ў вадзе зеленаватым колерам і глядзелі ўпарта, ня міргаючы, з нейкім жудасным выразам. Невядома, ці знайшоўся-б у сьвеце чалавек, які не ўздрыгануўся-б ад гэтага погляду. А вакол галавы заместа валасоў, варушыліся ціханька зьмеі.

Усё гэта мільганула перад мужчынамі на адзін толькі момант, бо яны адразу-ж выпусьцілі-ж з рук галіну. Але ўражаньне было такое моцнае, што яны нават нічога не казалі, а толькі хутка пачалі грабсьці да берагу.

— Што з вамі здарылася?—запыталіся зацікаўленыя жонкі.

— Чорт. Дзяўчаты праўду казалі,—прашапталі яны.

Пачалі радзіцца, што рабіць?

— Пакуль што ён нам ня шкодзіў,—выказаў сваю думку Кос:—Можа і надалей ня будзе чапаць?

— Гэтага мы ня можам ведаць,—сказаў Тойдо:—Але жыць побач з ім... з такім... Бррр!..

Задрыжэў і Кос. А дзяўчаты, дык тыя зусім гатовы былі самлець, калі пачалася аб гэтым гутарка. Матак таксама ахапіў жах, хоць яны пакуль што і ня бачылі нічога.

— У такім разе трэба было-б уміласьлівіць яго,— сказаў Кос,— прынесьці яму ахвяру.

Гэта думка ўсім спадабалася, асабліва жанчынам. Пачалі радзіцца, што паднесьці? Па першае, трэба было патрапіць, што ён любіць, а па-другое, каб гэта было сапраўды нешта значнае, каштоўнае. Рыбу не запрапануеш, пінгвіна або качку—таксама, бо ён, як вадзяны, сам можа мець гэтае дабро. Значыцца, трэба нешта надзвычайнае, напрыклад, якую-небудзь земную жывёліну.

Назаўтрае Тойдо з Косам адправіліся на паляваньне. Яны пайшлі, або лепш сказаць, палезьлі тэю самаю дарогаю, што і раней, калі йшлі за палівам. Узьлезьлі на першую тэрасу, на другую; агледзелі той самы хмызьняк. З-пад ног выбегла жывёліна з пекнай сівой поўсьцю, падобная да вялікага пацука.

Мужчыны не зьвярнулі на яе ўвагі, лічачы яе нікчэмнай ахвярай. Але гэта „шыншыла“ дае каштоўную скуру, якая ў Эўропе цэніцца вельмі дорага. За адну шыншылавую хутру пані плацяць 25.000 рублёў.

Падняліся яшчэ на адну тэрасу, там ужо было больш вялікае плоскаўзвышша, пакрытае нібы мохам, нібы травою.

— Глянь, ці ня жывёлы якіясь там?—сказаў Тойдо, паказаўшы рукою далёка на ўсход.

Сапраўды, там ля скал рухалася некалькі чорных кропак. Калі падыйшлі бліжэй, убачылі некалькі жывёлін, нібы авечак. Толькі шыя ў іх была тонкая

і доўгая ды морда вастрэйшая. Завецца гэта жывёліна альпага і каштоўна сваёй воўнай.

Відаць, іх тут ніхто ніколі ня трывожыў, бо яны не палохаліся, не ўцякалі, а толькі зьдзіўлена глядзелі на людзей. Нашы паляўнічыя мелі пры сабе толькі сякеры ды кароткія пікі. Аднак-жа падыйсці блізка да альпагоў не ўдалося: заўважыўшы, што незнаёмыя двуногія жывёлы ідуць проста на іх, яны адбегліся далей. А схавацца на гэтым голым месцы, каб падкрасьціся зусім блізка,—нельга было.

Пачалі радзіцца, як тут быць?

— Ці нельга будзе загнаць іх у якую-небудзь вузкую шчыліну?—прапанаваў Кос.

— Нічога іншага не застаецца,—згадзіўся Тойдо:—пагонім вунь у тую цясьніну.

Абышлі з двух бакоў і асьцярожна пагналі. Праз некалькі хвілін альпагі былі загнаны ў вузкі доўгі калідор, адкуль ужо ніякага выхаду ня было.

Але, калі падышлі да канца цясьніны, альпагоў там ня было: яны зьніклі, нібы скрозь зямлю праваліліся.

— Куды-б яны маглі дзецца? Здаецца, ніякага выхаду няма?—дзівіліся мужчыны.

Але выхад быў: для горных жывёл досыць самых маленькіх прыступчак, каб прабрацца там, дзе каму іншаму падумаць нельга. Раззлаваныя паляўнічыя пастанавілі шукаць іх далей. Разгледзеўшы больш-менш зручнае месца, яны палезьлі ўверх: паперадзе—Тойдо, ззаду—Кос.

З аднаго пляцоўкі яны сапраўды ўбачылі альпагоў, але чамусьці з другога боку цясьніны. Значыцца, яны або абышлі навакол, або выбраліся з другога боку.

— Не, мусіць нічога ня будзе,—сказалі зьбянтэжаныя паляўнічыя.

Затое вышэй, над сваёй галавой, яны заўважылі нешта другое. У прытульнай вынятцы скалы віднеўся нібы край гнязда, дзе, відаць было, варушыліся птушаняты.

Тойдо і Кос пераглянуліся.

— Можа, гэта будзе ня горш за альпагу?

Яны ведалі, што гэта ёсьць гняздо птушынага цара—кондора, найвялікшага арла ў сьвеце. Такая ахвяра для вадзянога духа магла-б быць яшчэ болей пачэсная, чымся іншая жывёла.

І Тойдо зараз-жа палез уверх. Даступіцца да гнязда было вельмі цяжка. Кос з жахам сачыў, як той чапляўся, рызыкуючы абарвацца кожны момант. Урэшце Тойдо дабраўся, але з-пад нізу, пад гняздом. Каб заглянуць у яго, трэба было перахіліцца назад і вісець над бяздоньнем.

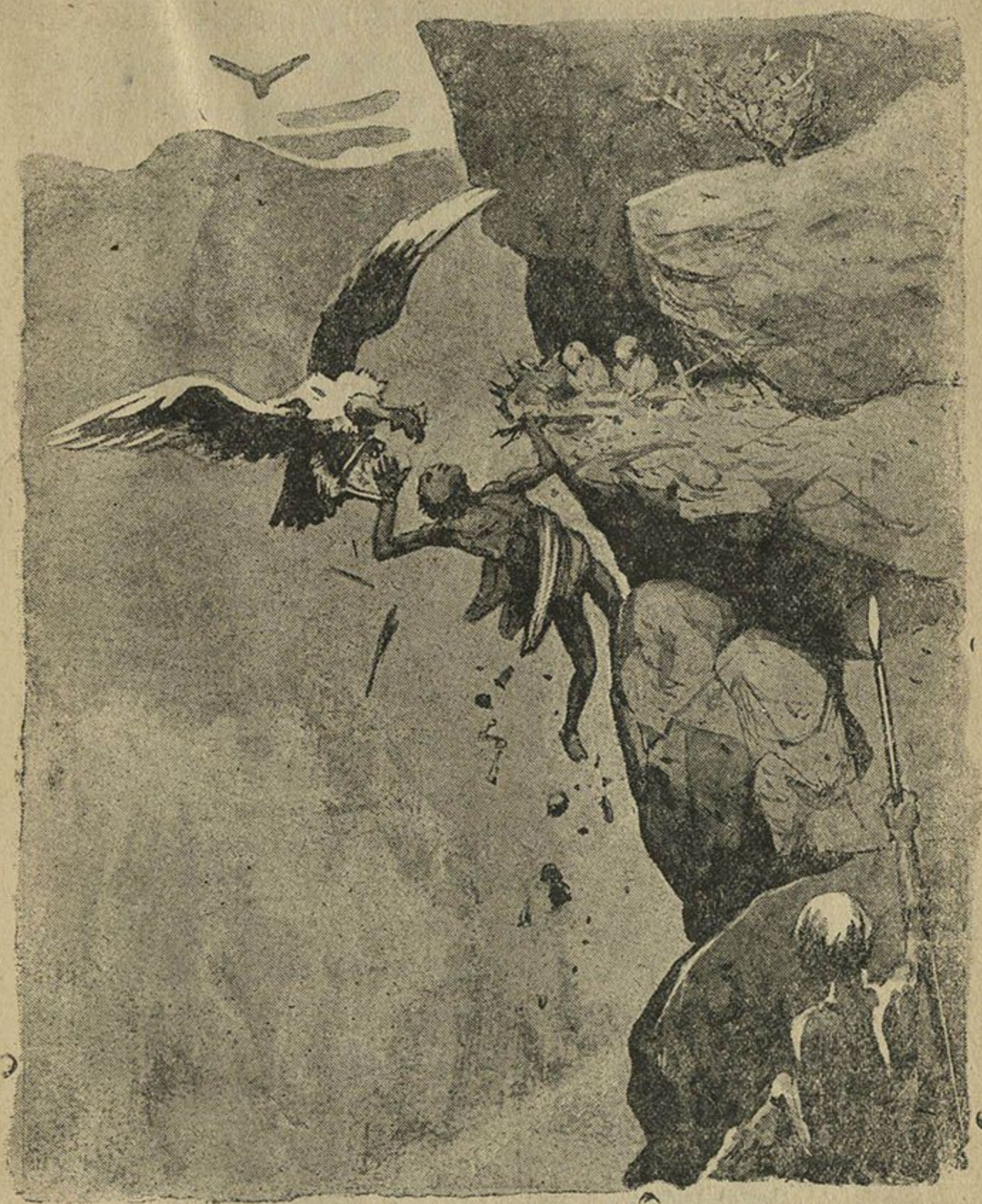
У гэты момант уверсе пачуўся нібы сьвіст і разам з гэтым вялізны цень зацямніў сьвятло. Над галавой Тойдо кружыўся птах, крыльлі якога дасягалі блізка што трох мэтраў у размаху.

— Злазь хутчэй!—крыкнуў Кос, але было ўжо позна. З нейкім хрыпатым крыкам кондор накінуўся на Тойдо і дзюбануў яго ў галаву. На шчасьце, дзюба сьлізганула з боку і параніла толькі вуха.

Бараніцца Тойдо мог толькі адной рукой, але супроць гэтай птушкі такая абарона ня мела ані-якага значэньня. Горш-жа за ўсё было тое, што Тойдо і думаць ня мог аб тым, каб злазіць. Аднай рукой ён трымаўся за скалу, а другой адбіваўся нясупынна.

У такім становішчы нельга было пасунуцца ўніз ні на крок.

Кондор кинуўся на Тойдо.

Кос мог дапамагчы толькі крыкам, а гэтым ня спудзіш такой птушкі. Вось яшчэ адзін удар у плячо: пацякла кроў... Адразу відаць было, што бяззбройнай рукой нельга адбіцца ад страшэннай дзюбы, кіпцюроў і крыльляў. Другая рука тымчасам пачала дрантвець, а перамяніцца ня было магчымасьці, бо ня было часу.

Тойдо ужо добра разумеў, што набліжаўся канец, што праз хвіліну ён паляціць уніз, калі да гэтага кондор не разаб'е яму галавы...

А драпежнік усё кружыўся над галавой, усё вузей і шчыльней рабіліся кругі. Вось ён наляцеў апошні раз, ударыў Тойдо крылом і падрыхтаваўся канчаткова прадзяўбсьці галаву.

Сілы Тойдо ўжо скончыліся, надзея прапала. Апошні раз узмахнуў ён рукой і... ухапіўся за голую кондорава шыю; зараз-жа і другая рука сашчапілася вакол яе,—і абодвы ворагі паляцелі ў бяздоньне...

А Кос толькі рукі падняў угару, ды так і застаўся стаяць увесь скамянелы.

Кондор цяпер ужо думаў толькі аб сабе. Ён адчуваў, што рукі чалавека душаць яго і стараўся вырвацца і паляцець. Ён махаў сваімі магутнымі крыльлямі, але цяжар чалавека няўхільна цягнуў яго галавой уніз. Вось ужо і драпежнік пачаў траціць прытомнасьць, але з апошняй моцы ўсё махаў і махаў крыльлямі...

Калі Кос спусьціўся ўніз, ён убачыў абодвух ворагаў мёртвымі. Рукі Тойдо ўсё яшчэ сыціскалі шыю кондора.

Але праз хвіліну Тойдо заварушыўся, выпусьціў шыю і расплюшчыў вочы.

З радасным крыкам кінуўся да яго Кос, прыпадняў яго і пачаў пытацца, як ён сябе адчувае.

Тойдо зусім ачуліўся, пачаў кратаць сябе, але, апрача крыві ля вуха, раны на сьпіне ды тупога болю ў баку, нічога дрэннага не адчуваў, і нават сам устаў.

І сапраўды, калі ня лічыць раны на сьпіне, праўда, досыць значнай, наогул ён зусім не пацярпеў. Ён спусьціўся з кондорам нібы на „парашуце“ *).

Дзякуючы таму, што кондор задушываўся не адразу, а ўвесь час біўся і махаў крыльлямі, ён такім чынам затрымліваў паданьне і апусьціўся павольна. Такі выпадак мог здарыцца толькі з кондорам, які настолькі вялікі і дужы, што сам нападае на альпагоў, гуанакаў, ламаў і іншых кордыльерскіх жывёл, спіхваючы іх у бяздоньне **).

Кондор ляжаў, распасьцёршы свае чорныя з белымі канцамі крыльлі. Крэпкая кручаватая дзюба, сьціснутая з бакоў, была адчынена і адтуль высоўваўся востры язык. Асабліва няпрыемны выгляд мела шыя, голая, мяснога колеру, з чырвонымі зморшчкямі скуры па баках, а ля галавы нейкія жмуты ні то пер'я, ні то поўсьці.

Абмыўшы раны лёдавай вадой, Тойдо зусім зрабіўся бадзёрым, і яны весела павалаклі сваю здабычу да дому.

У гэты-ж самы вечар, пры сьвеце вогнішча, адбылося ахвяраваньне. Прывязалі каменны да ног

*) Парашут—нібы парасон, які дае магчымасьць спускацца з вышыні павольна. Ём, напр., карыстаюцца лётнікі, калі ў вышыні папусьце самалёт.

**) Гуанако—падобна да альпагі, толькі поўсьць кароткая (апрача жывата). Лама—крыху нагадвае вярблюда, толькі значна меншая; яна служыць заместа коняй. Кордыльеры—самыя вялікія горы (14.000 км. даўжыні) на заходняму берагу абедзьвюх Амэрык.

кондора, каб ён пайшоў на дно, паднялі на рукі і Кос, нібы жрэц, сказаў прамову:

— Дух вадзяны! Уладар мора! Ня скрыўдзі бедных людзей, дазволь нам пакарыстацца з тваёй гаспадаркі. А ў знак нашай пашаны да цябе прымі ад нас гэтага цара птушак, якога мы здабылі, рызыкуючы сваім жыццём.

Цікава і жаласна было глядзець, як гэтыя дзеці прыроды рабілі сваё першабытнае набажэнства. Твары выглядалі сур'ёзна, урачыста, кожны адчуваў, што адбываецца вялікі момант, ад якога залежала іх далейшае спакойнае жыццё. Вакол суро́ва стаялі чорныя скалы, вада была таксама чорная, таемная; агонь адбіваўся ў ёй, асьвятляў ля берагу, але за некалькі крокаў было яшчэ больш таемна і жудасна. Вось заварушылася падводнае лісьце: некалькі крабаў падпаўзлі, каб падзівіцца на агонь. А там глыбей сядзіць „ён“, слухае і чакае ахвяры. Вунь там, здаецца, блішчаць яго зялёныя вочы...

Заплюхцела вада, бліснулі пырскі—і ахвяра павольна пайшла на дно. Праз хвіліну ўсё сыціхла, зьнікла, толькі ўстрывожаныя хвалькі плюскаталі ля падножжа скал.

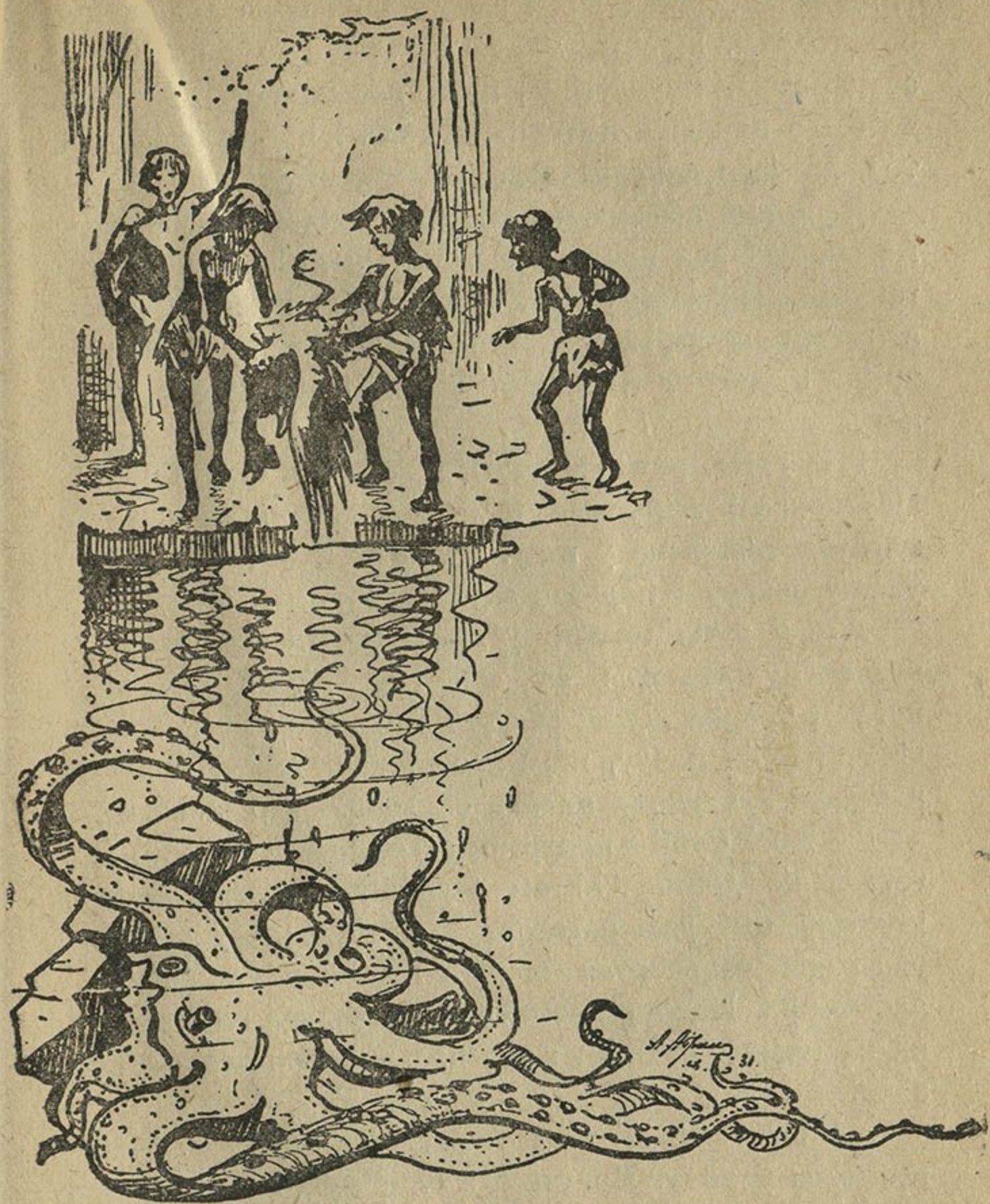
З палёгкай уздыхнулі людзі. Кожны быў упэўнены, што пасля такога ўрачыстага ахвяравання дух ня будзе рабіць ім крыўды.

І сапраўды, пасля гэтага яны ўжо ня бачылі страшыдла і амаль што забыліся аб ім.

— Я сказаў, што ахвяра дапаможа!—задаволена паўтараў Кос. Але гэта і так усім было ясна.

Спакойна спалі людзі на беразе, закапаўшыся ў свае скуры. Агонь пагас. Пачало сьвітаць. Наверсе ўжо стрэльнулі праменьні сонца, але тут быў яшчэ змрок.

Цікава і жаласна было глядзець, як гэтыя дзеці прыроды рабілі сваё
першабытнае набажэнства.

Вось ля берагу ў вадзе нешта заварушылася. Праз хвіліну з-пад вады высунулася нібы змяя, але без галавы. Мусіць, таму яна папаўзла на бераг асьцярожна, няўпэўнена, нібы вобмацкам. Усё цела яе было пакрыта нейкімі нарастамі, якімі яна мацала тое, да чаго дакраналася.

Вось яна абмацала голую нагу хлопчыка і заразжа абкруцілася вакол яе. Хлопчык праз сон ўздрыгануўся некалькі разоў, але не прачнуўся. А разам з гэтым з-пад вады выпаўзла, на гэты раз ужо хутка і ўпэўнена, другая змяя і абвінула другую нагу.

На гэты раз хлопчык прачнуўся і закрычаў. Паўскоквалі дарослыя і ў бачылі, што дзьве змяі цягнуць хлопчыка ў ваду. Ня доўга думаючы, Тойдо ўхапіў сякеру і перасек адну змяю.

Але ў гэты момант у вадзе нешта моцна плюхнулася, у паветры са сьвістам мільганула нібы пуга — і трэцяя змяя абкруцілася вакол шыі Тойдо. Спачатку ён пачуў, нібы яго апякло гарачае жалеза, а потым паступова пачало сьціскаць яго шыю.

— Кос! Рубі! — прахрыпеў Тойдо. Але Кос і без гэтага не драмаў. Мігам разрубіў ён гэтую змяю, і думаў быў ужо ратаваць хлопчыка, як у паветры ўзьвілася чацьвёртая змяя. Але ад яе пасьпелі адскочыць. Пакруціўшыся ў паветры, яна апусьцілася на хлопчыка. Абодвы мужчыны кінуліся дапамагаць, але...

— Чорт! Чорт! — закрычалі жанчыны, з жахам гледзячы ў воду. Паглядзелі туды мужчыны і сякеры вываліліся з іх рук...

З-пад вады, вылупіўшы свае вагромністыя вочы, глядзела на іх тая самая страшэнная галава, вакол якой у запасе яшчэ былі змеі.

— О, дух! Пашкадуй нас!—прастагнуў Тойдо і паваліўся ніц на зямлю. Кос і жанчыны зрабілі тое самае.

А тымчасам хлопчыка пацягнула ў ваду...

Праз некалькі хвілін два чаўны сьпешна выяжджалі ў мора. Няшчасныя людзі павінны былі ўцякаць з найлепшага прытулку, які толькі маглі мець. Уцякаць затым, што іх ашукаў „чорт“: прыняў ахвяру, як добры, а потым вось што нарабіў*).

---

*) „Чорт“ гэты быў так званы спрут, або васьміног (дзея таго, што ён мае 8 такіх ног-зьмеяў), які адноеіцца да разраду малюскаў (мяккацелых). Ён зьяўляецца радней такой нікчэмнай живёлы, як наш сьлімак, але сам часам дасягае 200 кілёграмаў вагі, а ногі бываюць да 10 мэтраў. Яны сустракаюцца ўсюды, але такія вялізныя бываюць рэдка. Яны настолькі страшэнныя і агідныя, што, здаецца, ні аб кім няма столькі апавяданьняў, колькі аб гэтых васьміногах.

VIII

Чаканьне.—Нгара!—Барацьба ў вадзе.—І „чорт“
умяшаўся.—Сьмерць пад рогат.—Вандраваньне
з паненкай.—Спатканьне са сваімі.

Манг ляжаў на беразе, але не адчуваў адпачынку. Думкі віхуром круціліся ў галаве, стараючыся адгадаць, што тут здарылася. Можа часова яны выехалі? Але чаму тады няма шалаша, ніякіх рэчаў? А калі назаўсёды, дык з якой прычыны? Можа яны загінулі ўсе? Але гэтага ня можа быць.

Тут ён заўважыў, што зусім у другім месцы, воддалі, ляжаць нейкія рэчы. Падышоў, паглядзеў. Вось гаршок, але ня іх, мабыць, Косаў. Вось сякера, але гэта ўжо зусім незнаёмая, нават ня Косава. Вось нейкі пас, якога ня меў ні яго бацька, ні Кос. І некалькі скурак, таксама незнаёмых.

Значыцца, тут ўжо жыве іншы гаспадар! Як гэта магло здарыцца? І хто ён, ці яны? Няўжо-ж яны пагубілі ўсю яго радню і самі пасяліліся! Але рэчы сьведчаць, што народу тут нямнога, мусіць, ня болей як два чалавекі.

Значыцца, нічога не застаецца, як чакаць і пільнаваць. І Манг прытуліўся за выступ скалы.

Чакаць давалося ня доўга, бо дзень ужо канчаўся. Праз некалькі хвілін па-за скалой пачуўся плюскат,

нібы хто грабе вяслом, а яшчэ праз хвіліну паказалася і лодка. Мангу адразу зрабілася лягчэй на сэрцы, калі ён убачыў, што там сядзіць толькі адзін чалавек.

Але праз момант ён ледзь не закрычаў і ня выскачыў, калі пазнаў, што гэта Нгара. Дык вось хто тут абсталяваўся! Манг пачаў нават трэсьціся ад злосьці. Яму здавалася, што Нгара марудзіць, што ён ніколі не даедзе да берагу.

Той тымчасам павольна і спакойна пад'ехаў, выкінуў з лодкі нейкую птушку, гальлё, потым, не сьпяшаючыся, сам вылез. Па ўсіх яго рухах відаць было, што ён адчувае сябе дома. Нават ні разу ня зірнуў па баках.

Манг сьцяў зубы, напружыўся і чакаў найбольш зручнага моманту, каб кінуцца на ворага. Нгара падышоў да вогнішча, схіліўся, памацаў попел. Відаць, ён быў яшчэ гарачы, бо Нгара падкінуў сухой травы і пачаў дзьмуць.

Гэта ўжо быў самы зручны момант для Манга. Але ў апошнюю хвіліну ён зьмяніў плян. Заместа непасрэднай барацьбы ён надумаў зрабіць так, як тады Нгара зрабіў з ім, г. зн. захапіць кану.

Як тыгра, папоўз Манг да чоўна. Быў ужо змрок, дый бяз гэтага Нгара быў так заняты сваёй справай, што яму не магло прыйсці ў галаву азірацца назад. Азірнуўся ён толькі тады, калі пачуў шум ля чоўна. Убачыўшы ў чоўне Манга, ён вачом сваім ня мог даць веры. Адкуль? Якім чынам? Ці не з таго сьвету зьявіўся?

— Ну, Нгара,—злосна сказаў Манг, адапхнуўшыся ад берагу,—цяпер мой чарод пажадаць табе ўсяго лепшага. Падзякуй толькі, што я не забіў цябе, як пінгвіна.

Голас Манга паказаў Нгару, што ўсё гэта сапраўднасьць. Злосьць і распач сыціснулі яму горла, і, нядоўга думаючы, ён кінуўся за Мангам у ваду. Манг гэтага зусім не чакаў. Ён пасьпеў ад'ехаць толькі на некалькі крокаў, і Нгара адным махам дасягнуў яго, учапіўся за край чоўна і перакуліў яго разам з Мангам.

Абодвы апынуліся ў вадзе. Завязалася барацьба не на жыцьцё, а на сьмерць. Хоць ні аб чым іншым цяпер нельга было думаць, але Манг уздрыгануўся ад няпрыемнага адчуваньня, калі ногі яго заблыталіся ў сьлізкім гальлі падводнага дрэва.

Нгара быў дужэй за Манга. Яму адразу ўдалася ўхапіць Манга ззаду і занурыць яго ў ваду. Становішча Манга зрабілася дрэнным. Калі ён ня вызваліцца ў працягу поўхвіліны, дык загіне. Але-ж затое ён меў і перавагу—гэта капітанскі кінжал. Зараз-жа ён выхапіў яго, але ня мог як сьлед размахнуцца, бо Нгара трымаў яго ззаду за плечы. А вада тымчасам пачала душыць, набірацца ў нос.

Раптам Манг пачуў, што Нгара чамусьці закрычаў і выпусьціў яго. Манг высунуў галаву і ўбачыў, што вакол Нгара абкруцілася зьмяя. Не пасьпеў Манг апамятацца, як пачуў, што яго нагу апякло, і сыціснула. Манг схіліўся і адным махам адрэзаў зьмяю сваім вострым кінжалам, вынырнуў і учапіўся за човен.

Нгара тымчасам біўся, каб вызваліцца ад сваёй пятлі. Ён таксама трымаўся за човен і ўжо не звараचाў увагі на свайго ворага. Трэба сказаць, што і Манг думаў толькі аб гэтай новай бядзе, хоць цяпер і мог ужо забіць свайго ворага. Замест гэтага ён рушыўся ўцякаць да берагу.

Не пасьпеў ён адплысці, як адчуў, што зноў абхапіла яму нагу. І на гэты раз ён хутка вызваліўся, а тымчасам вакол Нгара абвілася другая змяя.

Нгара бачыў у руках Манга нож, бачыў, як лёгка Манг вызваляе сябе і пачаў прасіцца:

— Братка, вызвалі мяне, я табе ўсё аддам!

— Дурны!—злосна ўсьміхнуўся Манг,—што-ж ты мне аддаеш, калі я і без цябе магу забраць.

Пад сьмех Манга, Нгара апускаўся ўсё глыбей і глыбей.

І хутка паплыў да берагу. Там сеў сабе спакойна і пачаў зьдзеквацца над няшчасным.

— Ты-ж бачыш, што я мог цябе забіць, але не хачу пэўнасьці свайго прыгожага нажа. Хай лепш цябе задушаць гэтыя змеі. Вось так, вось так! Го-го-го! Дарэмна ты радаваўся, што мяне няма на сьвеце.

А змяяў гэтых абкруцілася ўжо тры. Цяпер ужо справа пайшла хутчэй. Пад сьмех Манга Нгара апускаўся ўсё глыбей і глыбей і, нарэшце, з жудасным

крыкам зьнік пад вадой. Толькі бурбалкі сьведчылі, што там адбываецца трагедыя.

Калі ўсё скончылася, Манг выбраў даўгую галіну, зачапіў човен, падцягнуў да берагу, выцягнуў яго, упарадкаваў і выехаў у мора.

Было ўжо зусім цёмна. Пасьля ўсяго таго, што ён перажыў, было неяк дзіўна прыпомніць, што там яго чакае нейкая „белая птушка“. Здавалася, што гэта было даўно-даўно, а мо' і зусім ня было... Мо' ніякай „птушкі“ і няма.

А дзяўчына ўсё стаяла на скале. Даўно ўжо скамянела сэрца; даўно ўжо адрантвела цела, а разам з імі і думкі: даўно ўжо яна шаптала сама сабе, што ўсё скончана, што надзеі няма,—а між тым не адводзіла вачэй ад таго боку, куды паплыў Манг, увесь час прыслухоўвалася, ці ня чуваць яго, увесь час інстынкт падказваў: а можа прыедзе?

І вось аднекуль з мора даляцеў крык, доўгі, бадзёры. Затрапяталася паненка ўсёй сваёй істотай,—ці ня Манг дае знаць, што едзе? А можа і не?

О, каб гэта быў ён, мілы, родны Манг! За ўсё сваё жыццё яна нікога так не чакала, нікога так не жадала бачыць, як цяпер гэтага дзікуна-„людзеда“. У гэты момант ён здаваўся ёй лепшым ад усіх яе знаёмых лёрдаў, сэраў, містэраў і іншых франтаў.

Вось новы вясёлы крык, потым плюскат, зачарнеўся човен, і пад'ехаў Манг. Напружаныя нэрвы ня вытрымалі, сьлёзы радасьці паліліся з дзявочых вачэй, і яна павалілася Мангу на рукі.

Ужо сьвітала, калі яны прыехалі дадому. Пасьля ўсяго перажытага, яны спалі ўвесь дзень, нібы забітыя.

На другі дзень дзяўчына пачала хвалявацца і патрабаваць, каб ехаць далей. Манг і сам ведаў,

што трэба ехаць шукаць бацькоў, але надвор'е сапсавалася. Трэба было чакаць. І чаканьне гэтае цягнулася цэлы тыдзень.

Хоць тут было лепш, цішэй, чымся там на востраве, дый прылады былі, але дзяўчыне здавалася, што гэты няпрыемны, нудны тыдзень быў горшым за ўсё папярэдняе. Нарэшце, скончыліся і гэтыя дні. Паехалі далей на поўдзень.

Вось і Магелянава пратока. Дзяўчына пазнала месцы, дзе яна нядаўна праяжджала. Яна думала, што яны тут будуць чакаць параходу, але Манг накіраваўся далей на поўдзень. Паненка пачала паказваць, каб ён спыніўся. Манг паслухаў яе, прыпыніў човен, пастаяў, а далей што?

Дзяўчына рознымі спосабамі пачала тлумачыць, што тут павінен ісьці параход і што трэба пачакаць яго. Манг прыслухаўся, прыгледзеўся, заматаў галавой, што ніякага параходу няма, і накіраваўся далей. Дзяўчына заспрачалася, раззлавалася, расплакалася, адным словам, адбылася „сямейная сварка“.

Манг ня ведаў, што рабіць. Зноў спыніліся, пастаялі. Дзяўчына напружана глядзела ва ўсе бакі і, здавалася, чакала, што вось-вось з'явіцца карабель.

Манг сядзеў і чакаў, што будзе далей.

— Як-жа-ж тут стаяць? — пачаў ён тлумачыць ёй па-свойму: — Можа кану белых з'явіцца праз месяц?

Але гэтых слоў яна не магла зразумець. Яна ведала толькі, што гэта апошняя надзея сустрэць карабель. Калі яны ад'едуць ад гэтага гасыцінцу, дык, можа, ніколі ўжо ня сустрэнуць.

Пачакаў крыху Манг і зноў пасунуўся. Зноў дзяўчына запротэставала.

Манг, як толькі мог, пачаў тлумачыць і паказваць, што стаяць тут нельга, што трэба спыніцца там, і што яны вернуцца сюды, каб чакаць параход.

Яна і сама добра ведала, што стаяць тут увесь час немагчыма, але чаплялася за надзею, як тонучы за саломіну. А можа праз хвіліну з'явіцца параход? А што, калі ён пакажацца тады, калі яны толькі што ад'едуць адсюль?

Правалаводзіўшыся такім чынам з гадзіну, паехалі ўсё-ж такі далей. Яна хацела прыпыніцца дзе-небудзь тут, недалёка, але Манг паехаў далей. І зноў пачаліся крыкі, папрокі, сьлёзы, але Мангу ўсё гэта ўжо абрыдла, і ён ехаў сабе далей.

Пайшлі знаёмыя вуліцы, дамы, вось і вадаспад пыліцца, вось і „дзядзінец“, куды яны калісьці схаваліся ад кіцянят, таксама з'яўюць сьнегавыя верхавіны,—усе знаёмыя, мілыя сэрцу вобразы, усё прыгожае, прыемнае, прытульнае, як гэта здаецца кожнаму, хто пасля доўгага расстання прыяжджае на радзіму.

А для яго спадарожніцы ўсё гэта здавалася мёртвым, дзікім, няпрытульным.

„Куды ён мяне вязе?—з маркотай думала яна.—Вось калі дзікун паказаў свой сапраўдны твар! Вось дзе прыдзецца мне загінуць!“

А тут якраз натрапілі на цэлую сям'ю дзікуноў у чаўне. Ubачыўшы Манга ў капітанскім адзенні і з ім белую жанчыну, дзікуны ад здзіўлення так пачалі крычаць ды махаць рукамі, што дзяўчына канчаткова пераканалася, што ёй прышоў канец.

Але пасля перагавораў з імі Манг павярнуў налева і паехаў на ўсход, пакінуўшы дзікуноў з разяўленымі ратамі.

Чым далей ад'яжджалі ад акіяну, тым большыя і ніжэйшыя былі астравы. Пачала з'яўляцца трава, дрэвы. Там далей, на ўсходзе, ёсць і лясы і лугі, але живе там сільнае ваяўнічае племя „она“. Гэтыя „она“—дужы, злы народ; яны здаўна ўжо выпхнулі мірных фуіджы на бесплодныя заходнія скалы і ня пускаюць іх назад:

Два дні ехалі на ўсход і на трэці дзень а поўдні ўбачылі два чаўны. Гэта былі Тойдо і Кос. І тут яны размясьціліся нядрэнна. Бераг быў нявысокі, даступны і лясісты. Пад дрэвамі была пабудована з галья будка, праўда, нязграбная, але ўсё-ж такі будынак.

Уся колёнія замітусілася і нават занепакоілася, калі ўбачыла човен з нейкімі дзіўнымі людзьмі. Нават, калі Манг пад'ехаў блізка і гукнуў, яны ўсё яшчэ не маглі даць веры, што гэты чалавек ў дзіўным убраньні ёсць Манг. Ды яшчэ з ім нязвычайная дзяўчына.

Як бы там ні было, а калі ён зусім пад'ехаў і вылез на бераг, яны пераканаліся, што гэта іх Манг. З неўразуменьнем і нейкай баязьню падышлі крэўныя да Манга, увесь час пазіраючы на лодку, дзе сядзела дзяўчына, якая баялася вылезьці на бераг.

Пачаліся пытаньні, што і як адбылося за гэты час. Манг раскажаў аб сваіх прыгодах, з горам пачуў аб сьмерці свайго браціка.

— А навошта табе гэта?—сказаў, нарэшце, бацька, паказваючы на дзяўчыну ў чаўне.—Што ты з ёй будзеш рабіць?

— Ня ведаю,—адказаў сын.—Трэ'будзе як-небудзь перадаць яе белым.

Стары паківаў галавой.

— Нам самым няма чаго есьці, а тут яшчэ з ёю важдайся,—незадаволена сказаў ён.

— А як-жа ж было рабіць?—апраўдваўся сын:— Няўжо-ж трэ́ было даць загінуць або кінуць у мора?

— А хоць-бы і так!—адказаў Тойдо:—Што нам да іх?

Кос стаяў побач, скоса пазіраў на прыезджую і, відаць, згаджаўся з Тойдо.

А міс Грэт сядзела ў чаўне і чакала вырашэння свайго лёсу. Яна бачыла, што гутарка ідзе аб ёй, і была ўпэўнена, што нарада ідзе аб тым, якім спосабам яе забіць і зьвесці.

— Дык вось дзеля чаго гэты дзікун стараўся выратаваць мяне?—з прыкрасьцю думала яна, пільна сочачы за Мангам. А разам з тым мімаволі зьяўлялася і надзея: а можа ён ня дасьць?

Нарэшце Манг зьвярнуўся да яе, запрашаючы вылезьці на бераг. Са сьціснутым сэрцам вылезла яна і села воддаль на траве. Дзікуны абступілі яе і пачалі дзівіцца, нават краталі яе адзеньне, якое, сказаць да рэчы, ня мела нічога агульнага з ранейшым: бруднае, парванае. Ды яшчэ час-ад-часу міс Грэт чамусьці чухалася...

Больш за ўсё цікавіліся ёю жанчыны, і гэты ўважлівы агляд быў больш няпрыемны для дзяўчыны, чымся агляд старых мужчын. Яна адразу пачула сябе больш няшчаснай і бездапаможнай, чымся раней. Нават Манга цяпер пачала яна баяцца. Ён здаваўся ёй ужо чужым, далёкім, зусім ня слугой, як раней.

Нанач адвялі ёй куток у будцы побач з жанчынамі, і гэтая ноч пад страхой сярод людзей была для яе горшай, чымся раней пад адкрытым небам.

Наогул, у бясклопатным жыццці нашых дзікуноў цяпер адчулася нешта няёмкае. Кожны момант адчувалася, што ў іх жыццё ўціснулася нешта чужое, непатрэбнае, перашкаджаючае, з якім нямаведамашта рабіць.

Асабліва цяжка было з харчаваньнем. І бяз гэтага ад дзяўчыны засталіся толькі скура ды косьці. Больш месяца яна ня бачыла ні кавалка хлеба, ні плада. Праўда, яна некалькі прызвычалася да чарапашак, ракаў, рыбы, але раней яна прынамсі загадвала Мангу то тое, то гэта. Цяпер само праз сябе зрабілася так, што распараджацца і загадваць яна ўжо не магла, а сам Манг чамусьці адчуваў, што тут, у сям'і, ён ня можа так клапаціцца і дагджаць выключна ёй адной, як гэта было раней.

Ужо на другі дзень пачалася нарада між Косам Тойдо па гэтай справе. Апрача ўсяго, у Коса была і свая асобная думка, якая не давала яму спакою.

— Вось што, Тойдо,—сказаў ён сур'ёзна:—Ці ня думае Манг пакінуць гэтую рыбіну сабе за жонку? Тады парушыцца наша ўмова. Мы-ж, можна сказаць, пашылі яму кану.

— Я і сам гэтага баюся,—нахмурана адказаў Тойдо,—але-ж Манг сказаў, што ён перадасць яе белым.

— Калі яшчэ гэта будзе, а пакуль што яна тут зусім лішняя. І навошта нам клапаціцца аб ёй? Хай сабе ідзе на ўсе чатыры бакі.

— Манг ня згодзіцца яе выганяць,—сказаў Тойдо;—ён яе шкадуе; апрача гэтага, ён думае праз яе пазнаёміцца з белымі.

— Ды гэта зусім і непатрэбна!—адказаў Кос.

— І я таксама лічу, але што-ж зробіш, калі ён моцна ўбіў сабе гэта ў галаву?

— Тады можам аслабانیць яго ад клопату,—прапанаваў Кос,—возьмем яе ды і адвязем на які-небудзь востраў. Хай сама сабе шукае дарогі. А Манг тады ажэніцца са Мгу і зажыве, як усе добрыя людзі.

Тойдо прызнаў, што думка досыць разумная. З гэтымі белымі Манг можа зусім адбіцца ад дому. Сам Тойдо старэе, малодшы сын загінуў, і можа здарыцца, што ў сям'і зусім не застанецца апоры.

А Манг-тымчасам думаў аб далейшым падарожжы. Міс Грэт нерашуча зьвярнулася да яго, паказваючы, каб ехаць, і была вельмі абрадавана, калі ён весела і прыхільна заківаў галавой у знак згоды.

У той-жа дзень Тойдо і Кос загадалі, каб Манг і ўсе жанчыны (зразумела, апрача белай) пайшлі ў лес пашукаць ягад. Справа была звычайная, і яны зараз-жа адправіліся.

IX

Па ягады.—**Она!**—**Гуанако** падвёў.—**Адступ-**
леньне.—**Зьнікненьне „белай птушкі“.**—**Зноў**
Манг выратаваў.—**Карабель.**—**Урачыстае спат-**
каньне „капітана Манга“

Гэты бераг можна было лічыць мяжой, за якой пачыналіся лясныя абшары. Чым далей на ўсход, тым багацей рабіліся лясы. А сярод іх уздымаліся сьнегавыя горы.

Хоць гэты край знаходзіцца і досыць далёка ад экватара (55°), але большасьць дрэў і кустоў зелянеюць увесь год. Часьцей за ўсё сустракаецца бук—невялікае дрэва з дробнымі, жорсткім, але пахучым лісьцем. Звычайна ўсё лісьце змяшчаецца на канцох галін, і здалёк такі бук нагадвае італьянскую хвою.

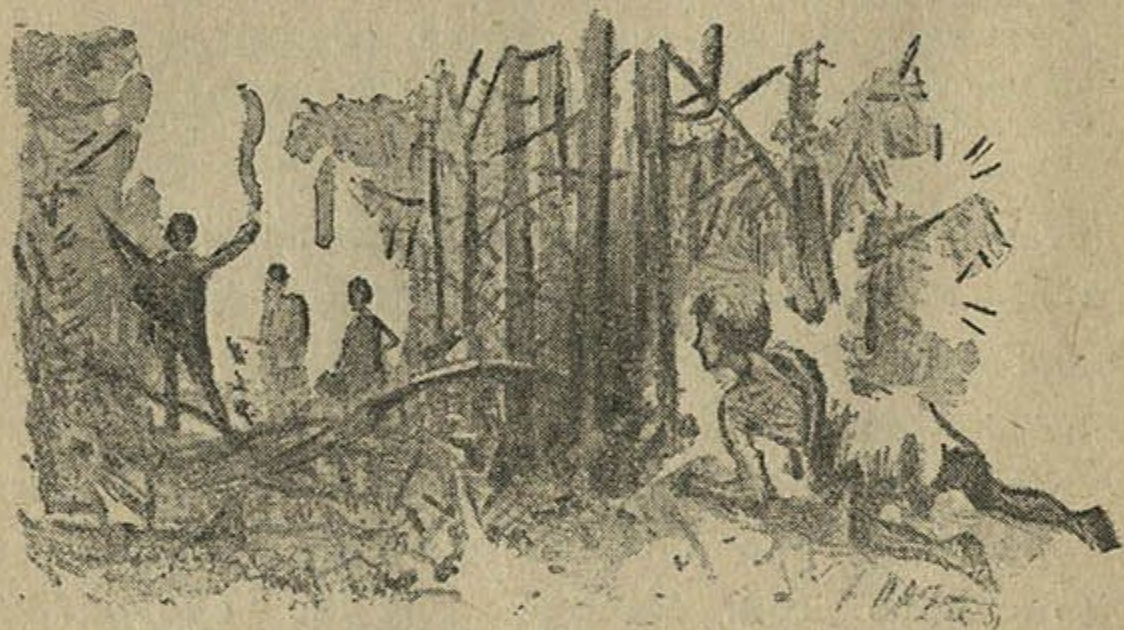
Асабліва-ж радуе вока магнолія, з бліскучым, нібы тлустым лісьцем. Прыгожа выглядаюць адтуль белыя кветкі, нібы нашы балотныя лялеі. Кара гэтага дрэва ўжываецца тут, як лякарства, супроць розных хвароб.

Дзе-ні-дзе поперак дарогі трапляліся вялізныя дрэвы, што паваліліся ад старасьці. На іх зараз-жа накінуліся і абляпілі з усіх бакоў чужаедныя расьліны—мох, лішайнік, розныя нарасты і, паміж іншым, грыбы. Гаспадыні не абмінулі гэтых грыбоў і набралі ў свае торбы.

Але-ж затое ўсю музыку псуе калючы хмызьняк— „калафата“. Колькі пацярпелі нашыя падарожнікі ад яго калючых шыпоў! Нават праз гэта хацелі вярнуцца назад, але Манг хутка вывеў усіх на шырокую сьветлую паляну, дзе ўжо натрапілі на ягады, падобныя да нашай маліны.

Пакуль жанчыны збіралі ягады, Манг, як адказны начальнік атраду, адышоў далей, каб паглядзець, ці

Ля вогнішча былі відны постаці людзей.

няма якой-небудзь небясьпекі. Прайшоўся ў кірунку да сярэдзіны востраву, павярнуў направа,—і раптам заўважыў, што над лесам уздымаецца дымок.

Манг спыніўся і задумаўся. Што рабіць? Ці бегчы назад, папярэдзіць жанчын і ўцякаць разам з імі, ці спачатку даведацца, што там такое? Нарэшце, ён выбраў апошняе, бо сорамна было ўцякаць нямаведама ад чаго. І ён пачаў красьціся наперад.

Доўга ён пасоўваўся, як цень, пакуль убачыў прасьвет, праз які ўжо было відаць вогнішча і постаці людзей. Потым лёг на зямлю і пачаў паўзьці. Праз некалькі хвілін ён ужо мог разгледзець чаты-

рох мужчын, якія сядзелі ля вогнішча на беразе ручая. Гэта і былі „она“.

Хоць Манг раней і не сустракаўся з імі, але пазнаў іх з бацькавых расказаў, якія ён чуў з маленства. Такімі ён сабе і ўяўляў іх: высокімі, джымі, суровымі. На бронзавае цела была накінута шырокая накідка, пашытая са скур гуанако, лісіцы і пацукоў, а побач ляжалі лукі, стрэлы, пікі.

Ня гледзячы на дзень, цішыня была надзвычайная, бо ў гэтых лясох амаль што зусім няма лясных птушак, а таксама жукоў, мух і іншых казюлек, якія так гудуць у нас. Гэта дало Мангу магчымасць пачуць некалькі слоў з іх гутаркі. Але зразумець усяго ён ня мог, бо ў она свая асобная мова. У кожным разе досыць было таго, што Манг пачуў слова „фуіджы“ ды ўбачыў некалькі злосных рухаў рукой у бок берагу. Значыцца, гаворка ішла аб іх і не абяцала нічога добрага.

Неспадзявана ззаду ад Манга пачуўся шolah, трэск, тупат. Манг азірнуўся і ўбачыў гуанако. Яно належыць да тэй самай пароды, што і альпага, але адрозніваецца кароткай поўсцю, доўгай тонкай шыяй, доўгай расьсечанай верхняй лупай і вялікімі вушамі.

Гэты шум таксама пачулі і она. Яны заціхлі, схапілі сваю зброю і ціханька папаўзьлі проста да Манга...

Манг абамлеў. Уцякаць было дарэмна:—яны ўсёроўна дагоняць яго. Хавацца было позна: самы нязначны рух выкрые яго. Адным словам, гэты пракляты гуанако загубіў яго!

А она тымчасам набліжаліся да яго. Ляжаць на месцы і чакаць, пакуль на яго натрапяць, было немагчыма, і Манг як мага хутчэй пасунуўся ў бок.

Гуанако між тым быў зусім блізка ад яго. Ubачыўшы чалавека, жывёла спалохалася і кінулася ў другі бок. І гэта выратавала Манга.

Зразумела, уся ўвага она накіравалася на жывёлу. Яны папаўзлі за ёй, а праз некалькі хвілін, убачыўшы, што гнацца дарэмна, вярнуліся назад. А Манг тымчасам пастараўся борзьдзенька зьнікнуць.

Праз некаторы час уся сям'я вярнулася дадому.

Але там нікога ня было: ні бацькоў, ні белай дзяўчыны. Не хапала і аднаго чаўна. Значыцца, яны на ім паехалі. Але куды? Чаму?

— Можа тут ужо былі гэтыя она?—з жахам сказала маці.

— Не,—упэўнена супакоіў Манг:—тады ўсё было-б парабавана, а цяпер, бачыш, нават „кану“ засталіся. Бяда толькі ў тым, што часу нельга марнаваць. Ці хутка яны вернуцца?

Усім здавалася, што вось-вось зьявіцца ворагі. Жанчыны пачалі ўжо зносіць рэчы ў пакінутыя два чаўны.

Нарэшце, з заварота паказаўся човен, але ў ім сядзелі толькі Тойдо і Кос. Манг пачаў трывожыцца. Што магло здарыцца з дзяўчынай?

— Хутчэй! Хутчэй!—крычалі з берагу жанчыны.—Она! Она!

Гэтае слова ўстрывожыла мужчын. Пад'ехаўшы, яны зараз-жа пачалі пытаць, у чым справа, але Манг, заместа адказу, запытаў, дзе дзяўчына.

— Ня ведаем,—адказалі яны.—А дзе і колькі она вы бачылі?

— Чатыры чалавекі, на адлегласьці дзвюх гадзін,—казаў Манг.—А дзе была Белая Птушка, калі вы паехалі?

— Мы яе тут пакінулі,—сказалі мужчыны.—Ці не заўважыў ты, якія намеры яны маюць?

— Відаць, варожыя, бо грозна казалі слова „фуджы“,—адказаў Манг.—Можа бачылі вы, у які бок яна пайшла?

— А на якое ліха яна нам здалася!—крыкнуў раззлаваны Тойдо.—Тут для нас больш сур'ёзная справа: тут усім нам пагражае небясьпека. Гэтыя паганьня она спрадвеку занялі найлепшыя месцы сьцерагуць іх, як сабакі, нават і тады, калі і самім ім не патрэбна. Каб мы былі разумнейшыя, ды сабраліся ўсе разам...

— Ну, не хабрыся, Тойдо,—перабіў Кос.—Калі яшчэ гэта будзе, а пакуль што нам самім трэба хутчэй ехаць.

— А я не паеду,—рашуча сказаў Манг.

— Што?!—вытарапіў вочы бацька:—Чаму? Што ты тут будзеш рабіць?

— Шукаць Белую Птушку,—спакойна адказаў Манг.

— Дурны! Што ты адзін зробіш? Цябе она заб'юць!

— Аднаму яшчэ лепш. Я схавваю кану ў гушчары, а сам буду чакаць, пакуль яна прыдзе, а калі ня прыдзе, адшукаю яе.

Тойдо і Кос зірнулі адзін на аднаго і паціскалі плячыма.

— Ды нашто яна табе?—зноў сказаў Тойдо.

— Я яе выратаваў ад сьмерці і абяцаў адвезьці да белых. Шкода, калі яна загіне ў апошнюю хвіліну. Нядобра будзе так пакінуць яе, нават ня спрабаваўшы выратаваць.

— А можа яна наўмысьля ўцякла ад нас?—сказаў Кос.

— Гэтага ня можа быць,—упэўнена адказаў Манг:—Белая Птушка занадта слабая і далікатная для такой справы.

Трэба дадаць, што Манг шкадаваў сваю „птушку“, як дзіцянё шкадуе сваю ляльку ці іншую прыгожую цацку. Рэч была такая рэдкая, прыгожая і цікавая ў іх жыцці, што задарма губіць яе было шкода. А калі прыняць пад увагу, што праз яе ён спадзяваўся ўвайсці ў зносіны з белымі, дык тады ўжо зусім варта было рызыкнуць.

Тымчасам зборы ў дарогу былі скончаны. А Манг пачаў цягнуць сваю кану на бераг.

Тойдо і Кос убачылі, што Манг не жартуе, што ён сапраўды застаецца. Сваёй „птушкі“ ён тут ня знойдзе, а толькі сам напэўна загіне. Значыцца, уся іх справа дасць зусім ня тыя вынікі, на якія яны спадзяваліся. Крыху парадзіўшыся, яны хутка прышлі да пераканання, што прыдзецца сказаць Мангу, дзе яго „птушка“.

— Вось што, Манг,—сказаў тады Тойдо:—белай дзяўчыны ты тут ня знойдзеш. Згодна яе жаданню, мы адвезьлі яе бліжэй да шляху белых і пакінулі яе там на адным востраве.

— Дык яна-ж загіне там!—ускрыкнуў Манг.

— Можа хто-небудзь падбярэ,—сказаў Кос, гледзячы ўбок.

— Я тады сам адвязу яе,—горача сказаў Манг.—Дзе яна?

— Сядай у кану, мы табе пакажам.

Праз хвіліны тры чаўны ехалі ў той бок, адкуль толькі што вярнуліся Тойдо з Косам. Не даяджаючы да таго востраву, дзе была пакінута дзяўчына, Тойдо спыніўся і сказаў Мангу:

— Вунь тамака яна, за тэй скалой. Едзь сабе далей адзін, забірай сваю „птушку“ і вязі яе на шлях белых. Вяртайся хутчэй назад. Мы будзем ля „Вострава Пінгвінаў“.

І Манг паехаў далей адзін.

А няшчасная міс Грэт зноў апынулася ў бязвы-
хадным становішчы, на гэты раз, здавалася, кан-
чаткова. Калі Манг з жанчынамі пайшлі ў лес, да
яе падышлі Тойдо і Кос і на мігі гачалі казаць,
што ёй трэба ехаць туды, да белых. Яны нават
паказалі, як ідзе і гудзе параход. Сэнс іх размовы
яна ўразумела, але яе вельмі дзівіла, чаму гэта яны
робяць, а ня Манг, ды яшчэ ў адсутнасцы Манга.

Яна інстынктам адчула, што справа тут нячыстая,
і пачала адмаўляцца. Тады мужчыны ўхапілі яе
сілком і пасадзілі ў лодку. Цяпер ужо зусім было
ясна, што яе вязуць на сьмерць. Яна пачала біцца,
плакаць, крычаць, але ёй зачынілі рот. Нарэшце,
яна выбілася з сіл, самлела, і ў такім выглядзе яе
давязлі да невялічкага астраўка і высадзілі на
бераг.

Калі яна крыху ачуняла, дык убачыла, што
ляжыць адна на беразе пад скалой. Зараз-жа пры-
помнілася ёй, як яна стаяла тады на скале. Таксама
надыходзіў вечар, таксама гола было навокал, так-
сама спакойна плюхалася мора, таксама ўперадзе
была сьмерць. Толькі на гэты раз ня было ўжо
надзеі, што прыедзе Манг...

І вось, нібы праз сон, убачыла яна, што
пад'яжджае човен, а ў ім капітанскі мундзір.

— Манг?!—крыкнула дзяўчына шчаслівым гола-
сам, працягнула рукі і засьмяялася.

Усьміхнуўся і Манг, але потым з дакорам стаў
вымаўляць:

Чаму Бялая Птушка ўцякла ад Манга? Ён
сам навёз-бы яе да белых. А так ты загінула-б
тутака!

Як здзівілася-б дзяўчына, калі-б магла ўразумець,
што ёй кажа! Але гэта ёй ня шкодзіла. Досыць
было таго, што яна зноў выратавана, і на гэты раз
напэўна ўпадзе насустрач караблю. Манг выразна
паказаў, што яны не паедуць назад да бацькоў,
а накіруюцца туды, на шлях белых.

Пацягнуліся дні бадзяння па Магелянавай пра-
тоцы. Дні больш цяжкія і галодныя, чымся раней,
бо нельга было адлучацца ад дарогі, каб пашукаць
лепшага месца і спажывы. А навокал голая і няпры-
тульныя скалы. Пяць дзён давялося начаваць
у чаўне. Ожэ.

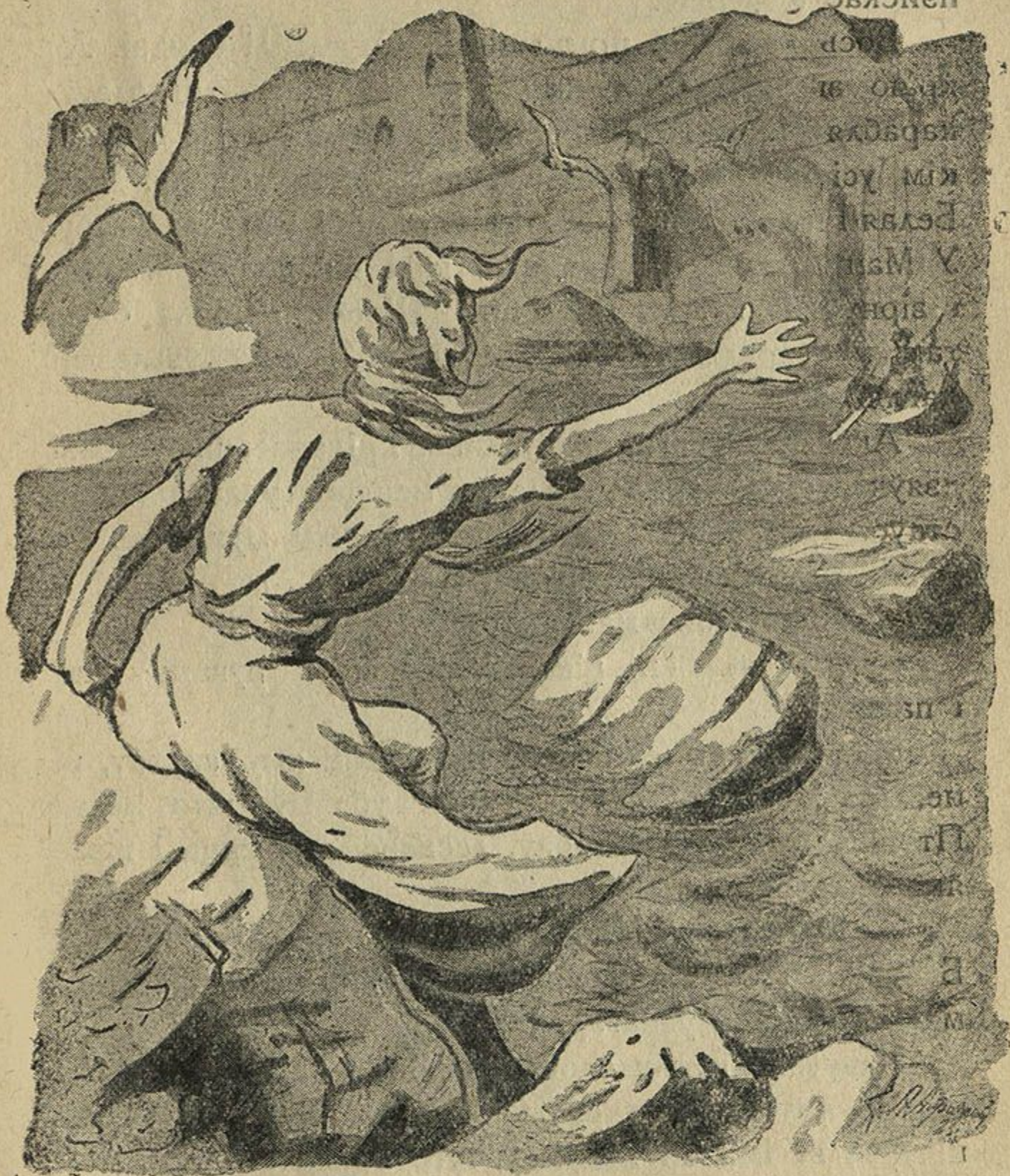
Але ж затое кожны дзень быў поўны надзеі.
Тут ужо сапраўды можна сказаць, што дзяўчына
усе вочы прагледзела, чакаючы карабля. Не адста-
ваў ад яе і Манг. Вось, здаецца, за скалой забя-
леўся парус або дым. Сэрца дзяўчыны гатова выска-
чыць з грудзей. Але гэта ўзьляцелі птушкі... Вось
далёка нешта зачарнелася, плыве. Але гэта, і ня
вельмі далёка, плыве такое самае кану нейкага
фунджына... І гэтак з раньня да вечара, дзень за
днём. Нават уначы прыходзілася пільнаваць, хоць
карабл звычайна і ўхіляюцца ехаць уначы праз
Магелянаву пратоку.

І вось на шосты дзень на небасхіле сапраўды
задыміўся параход. Ці можна апісаць, што адчула
мэ Трэт! Пагражала нават небяспека, што яна
сканае ад разрыва сэрца. Нельга было-б сказаць,
што больш хвалявала яе: ці радасьць сустрэчы, ці
жах, што яны не патрапяць, што карабель абміне

іх, як тады... Але цяпер яны ўжо мелі досыць часу,
каб стаць якраз на дарозе.

Карабель набліжаўся. Дзяўчына на чаўне так
мітусілася, што некалькі разоў ледзь не перакуліла

— Манг?!—крыкнула дзяўчына шчаслівым голасам.

яго. Для большай упэўненасці яна адарвала рукаў
свайго і бяз гэтага парванага адзення і пачала ім
махаць.

Але там і самі праз біноклі заўважылі нязвычайных пасажыраў: нібы эўропэйскую жанчыну, падобную да дзікай, і дзікуна, апранутага ў эўропэйскае адзенне.

Вось карабель прыпыніўся. Спусьцілі сходні. Ля краю згрудзілася зацікаўленая публіка. Ля волата-карабля бездапаможна кідалася муха-лодка. З вялікім усілкам Манг накіраваў яе да сходняў. Вось Белая Птушка ўчапілася за вяроўкі і палезла ўгару. У Манга ажно дух заняло, калі ён падняў галаву і зірнуў на гэтую будыніну. Што-ж павінна быць там у сярэдзіне? Ці дазваляць і яму ўзьлезьці паглядзець?

Агульная ўвага, спачуваньне і цікавасьць сустрэлі дзяўчыну на караблі, але ня меншай увагай карыстаўся і фацэтны дзікун у капітанскім мундзіры.

— Гляньце, які капітан! Ха-ха-ха!

— Хоць і бяз майтак!

— Ах, які ён цікавы!—пляскалі рукамі пані і паненкі.

Манг усё не рашаўся, ці лезьці яму адразу, ці не. Ды і боязна неяк. Тут ён убачыў, што Белая Птушка схілілася зверху, ласкава сьмяецца і ківае яму галавой.

— Мой добры Манг!—казала яна.—Дзякую табе! Бывай здароў і шчасьліў! Выбачай, што нічога ня маю, каб цябе ўзнагародзіць.

Пачуўшы гэтыя словы, публіка з параходу пачала кідаць яму розныя рэчы. Але, на дзіва, Манг ня кінуўся за імі: ён падумаў, што Белая Птушка ласкава запрашае яго, асьмялеў і ўхапіўся за сходні.

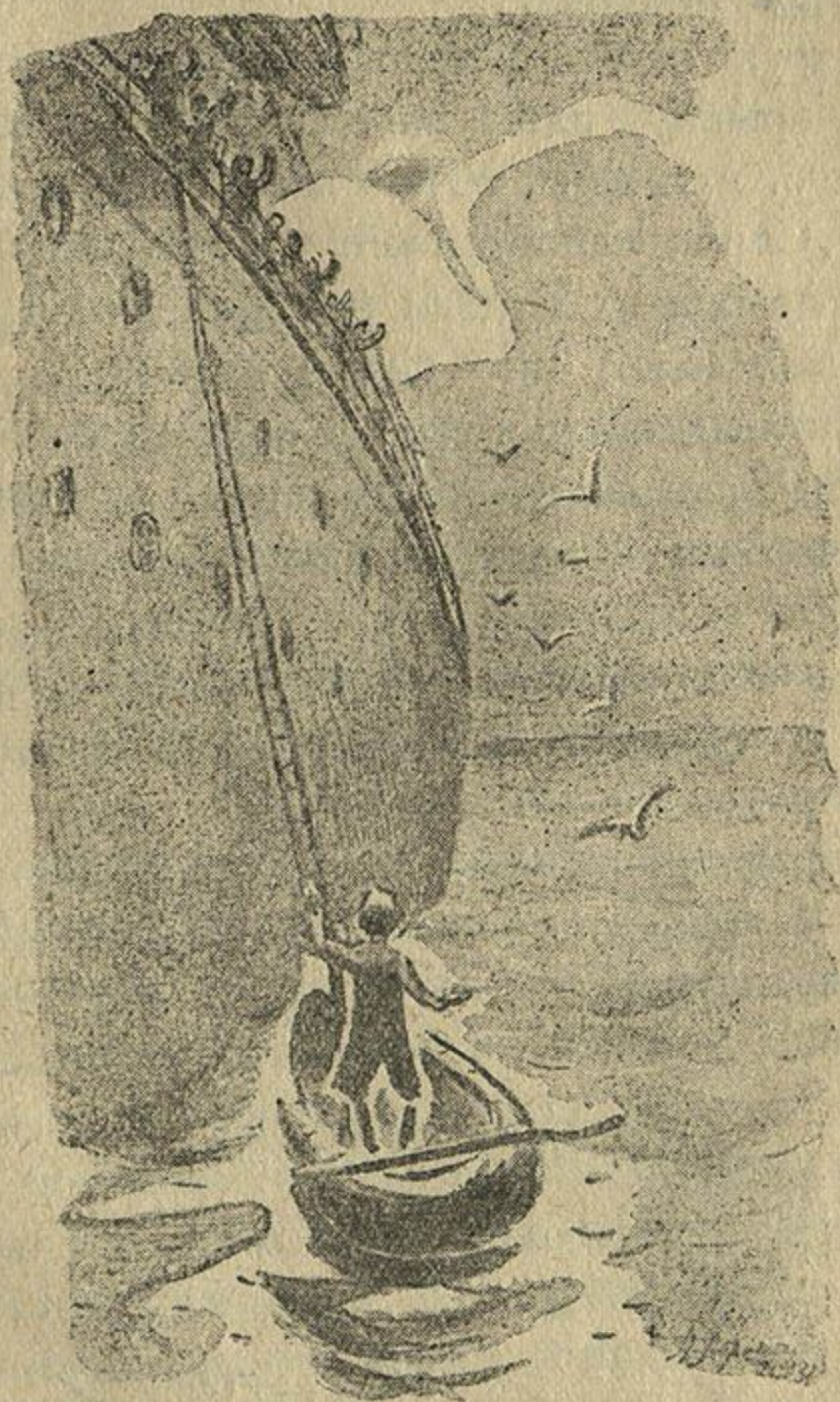
— І ты хочаш ехаць?—казала дзяўчына:—Ну, добра. Я буду вельмі рада, мой верны Манг.

І, зьвярнуўшыся да капітана, яна сказала:

— Дазвольце і яму сесці. Мы заплочім за праезд. Гэты чалавек выратаваў мяне ад сьмерці.

Зразумела, капітан згадзіўся, — і праз хвіліну на палубе сярод шырокага кола пасажыраў зьявіўся Манг у сваім убраньні...

Манг ухачіўся за сходні.

Ня дужа артыстаў магло б пахваліцца такім посьпехам, які спаткаў Манга. Крыкі, рогат, воплескі пакаціліся па пустэльнай пратоцы і адбіліся рэхам між дзікіх скал і цясьнін.

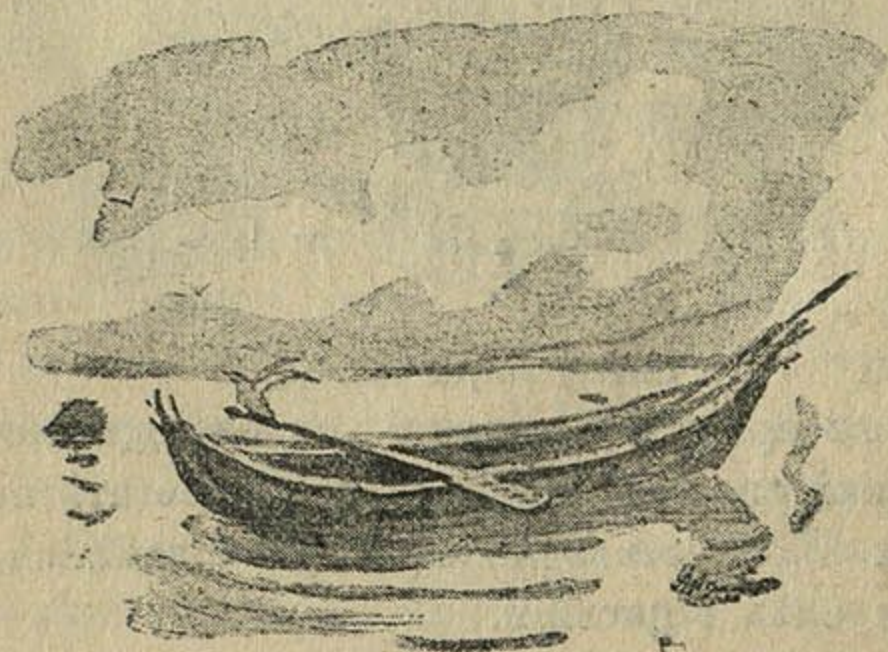
А Манг стаяў пасярэдзіне, апусьціўшы рукі, неяк крыва ўсьміхаўся і ня ведаў, на што дзівіцца: ці на фацэтных людзей у нязвычайным адзенні, ці на дзіўнае абсталяваньне, ці на страшную трубу з дымам, ці на ўздрыгі і грукат кану-зверра, які ўжо пачаў рухацца наперад.

— Ахвярую капітану Мангу нестарчаючую частку адзення!—крыкнуў адзін вясёлы паніч і праз хвіліну прынёс яму... нагавіцы. Узьдзелі іх і зноў пакаціліся ад сьмеху. Сярод аднастайнай, нуднай дарогі гэтае здарэньне прынясло людзям некалькі хвілін забавы. А потым забыліся і зноў пачалі нудзіцца.

Праз некалькі хвілін пратока апусьцела. Як і раней, варушылася вада, як і раней, моўчкі стаялі суровыя, чорныя скалы, як і раней, ніякіх адзнак чалавека.

Толькі сярод вады сіратліва хістаўся кану. На сподзе яго курылася галавешка, побач валяліся скуры і тырчэла вясло з пікай.

У паветры праразьліва крыкнула чайка, пакружылася над чоўнам, некалькі разоў праляцела над ім так нізка, што нават дакранулася крылом, а потым спакойна ўселася на краі...

Х

Праз чатыры гады

(Пасьляслоўе)

На аднэй з лепшых вуліц Лёндону стаіць пышны рэстаран „Космополіт“.

Шмат людзей спыняецца ля вакон, каб падзівіцца на пышнае, багатае абсталяваньне, асабліва-ж на тых людзей, што абслугоўваюць рэстаран. Сярод сотні офіцыянтаў нельга ўбачыць і двух, якія-б належалі да аднэй нацыі: кожны з іх зьяўляецца прадстаўніком асобнай нацыі. Здаецца, увесь сьвет сабраўся, каб служыць ангельскаму капіталу. Ня толькі беднаму, але сярэдняму чалавеку нельга было думаць навясцьціць гэты палац, дзе адна жабіна лапка каштавала два рублі. Але, ня гледзячы на гэта, народу заўсёды было поўна.

Кожную хвіліну бясшумна пад'яжджалі аўтамабілі, і адтуль выходзілі вясёлыя, шчаслівыя людзі. Вось пад'ехала кампанія з двух маладых мужчын і жанчыны. Адзін з мужчын быў цывільны, у цыліндры, з моноклем, другі—у форме флёцкага ваеннага афіцэра. Жанчына была прыгожая, гадоў 22-х, з тонкім далікатным тварам і блакітнымі вачыма. Яны ўвашлі ў сярэдзіну і спыніліся ў вялікай залі, дзе на эстрадзе выступалі нейкія афрыканскія танцоркі, а музыка даносілася аднекуль зверху. Навакол гула гаворка, час-ад-часу раздаваліся стрэлы коркаў з бутэлек.

Зараз-жа падскочыў нэгра і схіліўся, чакаючы загаду.

— Шампанскага і омараў*),—загадаў афіцэр.

— Не, пачакайце,—спыніла жанчына:—Паклічце лепш Манга. Хай ён падае.

— Слухаю!—сказаў нэгра і пабег назад.

— Я, сястрыца, баюся, што вы пачастуеце нас вашымі ўлюбёнымі стравамі: сьлімакамі, чарвякамі і іншымі ласункамі — мусіць, ты ўжо занудзілася па іх.

Грэт засьмяялася і паківала яму пальцам:

— Пачакай, можа і табе калі-небудзь прыдзецца карміцца гэтым!

— Не,—адказаў брат,—калі ўжо ня будзе чаго есьці, дык я тады хоць хлеба з маслам зьем.

Тымчасам падыходзіў Манг. Хоць зусім інакшы выгляд ён меў, хоць на ім быў дасканалы сурдутны гарнітур, але ўсё-ж такі кідалася ў вочы, што гэтае ўбраньне неяк не пасавала да яго. Нізкі рост, доўгія рукі, тонкія ногі, агульны выгляд і рухі,—уся гэтая спадчына яго папярэдняга жыцця давала сябе адчуваць.

Калі ён убачыў сваю „Белую Птушку“, такую прыгожую, чыстую у пекным шэрым адзенні і разам з тым такую чужую, далёкую,—ён ня мог даць веры, што калісьці яны былі так блізка адзін ля аднаго. Але вобразы самі паплылі перад яго вачыма: вось ён яе выратоўвае з мора, вось яны на скале, потым у бацькоў, потым пяць дзён у чоўне...

— Гэй, ты, малпа! Падай каньяку!—пачуў ён ля сябе п'яны голас.

Манг азірнуўся і ўбачыў п'янага пана, які ўтаропіўся на яго бычачымі вачыма.

— Выбачайце!—сказаў Манг:—Я заняты.

---

*) Морскія ракі.

— Што?!—гыркнуў пан і стукнуў кулаком па сталае.—Хіба я ня бачу, што ты ідзеш з пустымі рукамі?—і ён зноў стукнуў кулаком так, што шклянкі зазьвінелі.

Падскочыў старэйшы служачы:

— Выбачайце, пан! Чым, пан, незадаволены?

— Што-ж гэта ў вас робіцца?—зароў той.—Паназьбіралі малпаў са ўсяго сьвету, а службы не навучылі: ідзе з пустымі рукамі і адмаўляецца, калі яму загадваюць. Гэта-ж...

Ледзь уціхамірылі яго. Але да службовай дзейнасьці Манга далучылася новая пляма...

Манг падышоў да стала Грэт і пакланіўся. Абодвы мужчыны пачалі пільна прыглядацца да яго.

— Дык вось які ён!—прамармытаў ваенны.

— Ну, як жывеш, Манг?—пачала Грэт:—як ідзе служба?

— Дзякую, міс. Служу, як магу.

— А я цяпер ужо ня міс, а містрыс^{*)}). А гэта мой муж, капітан ваеннага карабля.

— Відаць, такі ўжо лёс твой, сястрыца, што галоўныя моманты твайго жыцця звязаны з капітанамі.

— Дзякую за параўнаньне!—незадаволена буркнуў муж.

— Не абражайся, Джэк,—казаў далей брат:—ён жаж быў не ваенны, а цывільны капітан.

Манг стаяў і саромліва ўсьміхаўся. Ён добра памятаў „урачыстае“ спатканьне на караблі.

— А што, Манг, ці не хацеў-бы ты вярнуцца дахаты? Ці не шкадуеш ты сваёй нявесты Мгу?—пыталася далей Грэт.

^{*)} Міс—паненка, містрыс—пані.

— Ня ведаю,—адказаў Манг, падумаўшы:—наведацца ў кожным разе хацелася-б.

— А мы з табой, мусіць, ня скоро ўбачымся. Я сёння ўначы выяжджаю з мужам у Індыю.

Хоць і бяз гэтага Манг бачыў яе за чатыры гады разы са тры, але ўсё-ж такі яму неяк сумна зрабілася. Знаходзячыся адзін у гэтым чужым шматмільённым горадзе, ён усё-ж такі адчуваў, што тут недзе ёсць чалавек, які ведае яго, які звязан з ім агульнымі перажываннямі, успамінамі, да якога нават можна было-б звярнуцца ў часе бяды. Гэта-ж яна змясьціла яго ў гэты рэстаран і нават за першы год заплаціла гаспадаром значную суму за ўтрыманьне і навучаньне. І ў далейшым гаспадары лічыліся з ёй і, здаецца, яшчэ раз атрымалі грошы. Без яе ён ня ўтрымаўся-б тут аніводнага дня. А цяпер невядома, што будзе.

— Ну, дык прынясі нам вячэру,—сказаў ваенны і заказаў стравы.

Калі Манг адышоў, афіцэр звярнуўся да жонкі:

— Грэт, ты забываешся, што знаходзішся на людзях. Ты размаўляеш з ім, нібы з роўным. Гэта-ж няпрыстойна. Што могуць падумаць людзі, гледзячы на такое панібрацтва?

— Гэта-ж апошні раз, на разьвітаньне,—апраўдалася Грэт:—Усё-ж такі яму я вінна сваім жыццём, а ты—сваёй жонкай,—дадала яна, хітра ўсьміхаючыся.

— Затое-ж ты зрабіла для яго ў сто разоў больш. Ня кожны так адплаціў-бы. Але з гэтага не вынікае, што ты павінна сябраваць з гэтай малпай.

— Ну, якое тут сяброўства!—махнула рукой Грэт.

— Капітан капітану зайздросьціць,—устаў і сваё слова брат.

— А ты гатоў на ўсялякія недарэчнасьці, абы толькі пажартаваць,—незадаволена адказаў афіцэр.

Калі пасьяля вячэры ваенны расплачваўся, ён даў Мангу „на гарбату“ тры фунты стэрлінгаў (30 руб.), за што жонка зірнула на яго ўдзячным поглядам.

Манг доўга стаяў на месцы і сачыў, як выходзіла „Белая Птушка“. А тая ўжо шчабятала аб ад'ездзе, аб падарожжы, аб знаёмых і зусім забылася, што на сьвеце існуе нейкі Манг...

Праз тры дні Манга звольнілі з пасады...

Апошняя прычэпкай было яго „непаразуменьне“ з п'яным панам. Яшчэ важней было тое, што яго протэктарка (абароньніца) выехала. А галоўнай прычынай было, што Манг ня меў той вяртлявасьці, спрытнасьці, хітрасьці, якая патрабуецца ад лёкаў у такіх панскіх установах.

І Манг апынуўся на вуліцы, сярод тысячаў беспрацоўнага люду—белых, чорных, жоўтых, бурых.

І, бадзяючыся па імглістых вуліцах Лёндону, ён часта ўяўляў сабе іншы горад сярод скал, вуліцы-каналы, морскіх птушак, кану, сям'ю і Мгу...

З Ъ М Е С Т

Стар.

I

Морекія людзі. Дзіўны горад. Раздураныя кіцяняты. Лодка ў па-
ветры. 3

II

Па паліва. Сустрэча з караблём. Пашыцьцё лолкі. Чалавек у птушы-
най вопратцы. Паляваньне на маржоў. Сварка з-за скуры . . . 13

III

Вандраваньні Манга. Нязвычайнае войска. Бойня. Напіліся крыві.
Няпрыемная ноч 24

IV

Новая стаянка. Падводны лес. Выгоды на сто процантаў. Непажаданы
сусед 34

V

Мангава падарожжа. Зялёны востраў. Подласьць Нгара. Бура. Гудом.
Чалавек у моры. „Людаед“ і „вышэйшая істота“ 41

VI

На другі дзень. Мярцьвяк. Манг у капітанскім адзеньні. Пабудова
лодкі. Ад'езд. Параход прайшоў міма. Катастрофа. Перад тварам
сьмерці. Пакінутая стаянка 56

VII

Дома. „Чорт!“ Па ахвяру. Альпага. Барацьба з птушым паром.
Спуск на „парашуце“. Урачыстае ахвяраваньне. „Чорт“ ашукаў! 69

VIII

Чаканьне. Нгара! Барацьба ў вадзе. І „чорт“ умяшаўся! Сьмерць пад
рогат. Вандраваньне з паненкай. Спатканьне са сваімі . . . 82

IX

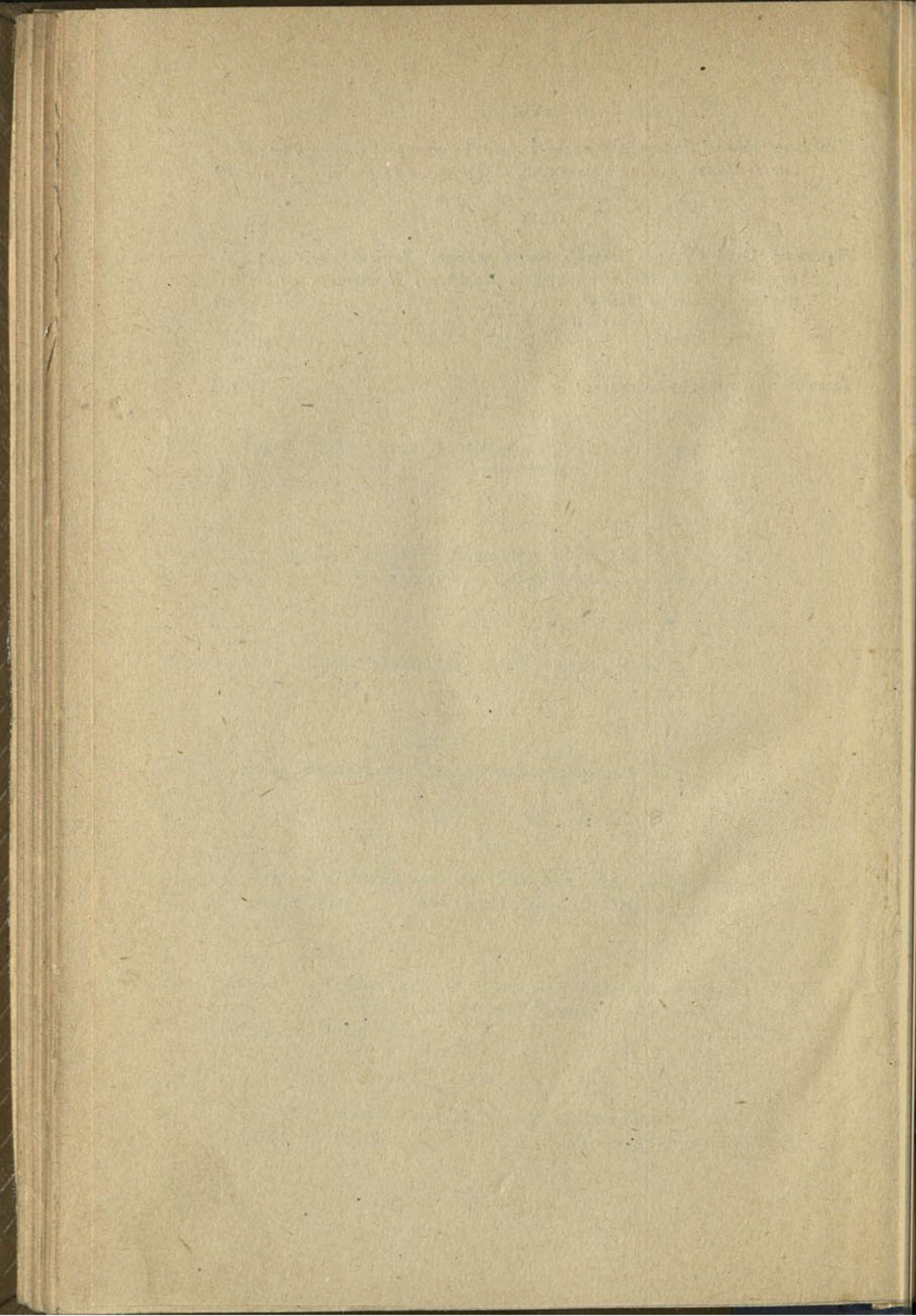
Па лягды. Она! Гуанако падвёў. Адступленьне. Зьнікненьне „белай
птушкі“. Зноў Манг выратаваў. Карабель. Урачыстае спат-
каньне. „капітана Маяга“ 93

X

Праз чатыры гады (пасля слоў) 105

Бел. архив

1964 г.

Бел. архив
1964

B0000002600886